

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

Project is funded by the
European Union's Rights,
Equality and Citizenship Program
(2014-2020)

**“CALDER: CapAcity buiLding and awarEness Rising to prevent and counter
intolerance in Latvia”**,

Nr. 963736-CALDER-REC-AG-2020/REC-RRAC-RACI-AG-2020/LU,

LU Nr. ZD2021/21118

Naida noziegumi un naida runa.

Starptautiskie standarti un Latvijas tiesiskais regulējums un prakse

Pētījums veikts projekta “Capacity building and awareness rising to
prevent and counter intolerance in Latvia — CALDER”
(Rīcībspējas attīstība un izpratnes celšana neiecietības novēršanai
Latvijā – CALDER”)

Saturs

1.nodaļa. Naida noziegumu un naida runas tiesiskais regulējums starptautiskajās tiesībās		
1.1.ANO		3
1.2.Eiropas Padomes		6
1.3.Eiropas Savienība		10
2.nodaļa. Naida noziegumu un naida runas jēdziens un to vieta tiesību sistēmā		
2.1.Diskriminācija aizlieguma princips		15
2.2.Jēdziens “naida noziegums”		31
2.3. Jēdziens “naida runa”		32
3.Naida noziegumu socioloģiskie un psiholoģiskie aspekti		
3.1.Naids un naida noziegumi		59
3.2.Naida noziegumiem pakļautās pazīmes un grupas		73
3.3.Naida noziegumu motivācija		84
3.4.Naida noziegumu identifikācija un tās šķēršļi		88
4.Starptautiskie standarti atbildības noteikšanā par naida noziegumiem un naida runu		
4.1. Atbildība par naida noziegumiem		96
4.2. Atbildība par naida runu		96
4.3.Atsevišķi tiesiskās atbildības par naida runu un naida noziegumiem aspekti		101
5.Nacionālais tiesiskais regulējums. Problemātika un atbilstība starptautisko tiesību prasībām		
5.1.Nacionālais tiesiskais regulējums		103
5.2.Nacionālā tiesiskā regulējuma problemātika		109
5.3.Nacionālā tiesiskā regulējuma atbilstība starptautisko tiesību prasībām		119
6. Naida noziegumu un naida runas identificēšana praksē		
6.1. Naida noziegumu un naida runas identificēšana un izmeklēšana praksē Latvijā		124
6.2. Naida noziegumi un naida runa Latvijas tiesu praksē		133
7.Secinājumi un ieteikumi		140

1.Nodaļa.

1. Naida noziegumu un naida runas regulējums starptautiskajās tiesībās

Tā kā šīs jomas ir cieši saistītas ar pamattiesībām, aplūkojot naida noziegumu un naida runas definīcijas un tiesisko regulējumu, ņemamas vērā arī Latvijas saistības, kuras tā uzņēmusies ar starptautiskajiem līgumiem.¹ Naida noziegumu un naida runas kontekstā aplūkojami ANO un Eiropas Padomes līgumi, Eiropas Savienības tiesību akti, kā arī šo tiesību avotu interpretācijas, kas rodamas tiesu praksē un ieteikuntiesību avotos.

Ņemot vērā naida noziegumu un naida runas komplekso dabu, kā arī citus faktus, kam var būt juridiska nozīme, katrā konkrētā situācijā tiesību piemērotājam var nākties piemērot dažādus tiesību avotus. Šīs nodaļas mērķis ir aplūkot būtiskākos no tiem.

1.2.ANO

ANO kontekstā vispirms minama Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Kaut arī šis dokuments nav juridiski saistošs, tas uzskatāms par autoritatīvu cilvēktiesību avotu.² Saskaņā ar šīs deklarācijas 1. pantu, visi cilvēki ir brīvi un vienlīdzīgi cieņā un tiesībās. Deklarācijas 2. pants ietver vienlīdzības principu, bet 7. pants – diskriminācijas aizliegumu. Naida noziegumu kontekstā, cita starpā, minams arī deklarācijas 3. pants, kas aizsargā tiesības uz dzīvību, 5. pants, kas noteic spīdzināšanas un necilvēcīgas un pazemojošas attieksmes aizliegumu, kā arī 12. pants, kas noteic tiesības uz privāto dzīvi. Deklarācijas 19. pants ietver izteiksmes brīvību.

Līdzīgu regulējumu satur ANO pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. Pakta 2. pantā ietverts tā dalībvalstu pienākums nodrošināt, ka cilvēktiesības tiek aizsargātas un nodrošinātas bez jebkādas diskriminācijas (3. pantā īpaši izcelta vīriešu un sieviešu vienlīdzība). Uzsverams, ka

---

¹ Latvijas Republikas Satversmes 89. pants.

² Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010. gada 13. maija spriedums Lietā Nr. 2009-94-01, 16.1.punkts.
Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2009-94-01_Spriedums.pdf

Šī panta trešā daļa arī uzliek pienākumu ikvienam nodrošināt efektīvus tiesību aizsardzības līdzekļus gadījumā, ja šīs cilvēktiesības pārkāptas. Tādējādi, ja persona cietusi no naida nozieguma vai naida runas, pakta dalībvalstīm, tostarp, Latvijai, ir pienākums nodrošināt šai personai efektīvus tiesību aizsardzības līdzekļus. Tas darāms ne tikai ar likumdošanas palīdzību, bet arī, iesaistoties tiesām un valsts iestādēm. Vienlaikus jāatzīmē, ka tas, kas uzskatāms par efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli, katrā konkrētā situācijā var atšķirties.

Tāpat pakts aizsargā tādas tiesības, kā tiesības uz dzīvību, kas nostiprinātas tā 6. pantā, spīdzināšanas un pazemojošas un necilvēcīgas apiešanās un soda aizliegumu 7. pantā, privātās dzīves neaizskaramību 17. pantā, domu, apziņas un reliģijas brīvību 18. pantā un izteiksmes brīvību 19. pantā.

ANO pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām 5. pantā paredz atrunu, ka nevienai valstij, grupai vai personai nav tiesības veikt darbības, kuru mērķis ir iznīcināt jebkuras paktā atzītās tiesības un brīvības vai ierobežot tās lielākā mērā, nekā paredz pats pakts. Pakta 20. pantā īpaši uzsvērts, ka kara propaganda un "rīcība, kas aizstāv nacionālu, rasu vai reliģisku naidu un kūda uz diskrimināciju, naidīgumu vai vardarbību, jāaizliedz ar likumu." Ņemot vērā, ka naida noziegumi un naida runa ir nodarījumi, kas vērsti pret vairākām paktā aizsargātajām tiesībām (piemēram, tiesības uz dzīvību, necilvēcīgas izturēšanās aizliegums, tiesības uz privāto dzīvi u.c.), secināms, ka pakts šādu darbību veikšanu neaizsargā. Vēl jo vairāk, valstīm šāda rīcība jāaizliedz ar likumu. Tomēr pats pakts nenoteic, kāda veida atbildība būtu nosakāma par naida noziegumu un naida runas pastrādāšanu.

Diskriminācijas aizliegums ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību jomā nostiprināts ANO Starptautiskajā paktā par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām. Šī pakta 2. pants noteic, ka tajā ietvertās tiesības piemērojamas neatkarīgi no personas rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, tautības vai sociālās izcelšanās, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem. Savukārt 3. pants, līdzīgi kā paktā par politiskajām un pilsoņu tiesībām, īpaši uzsver vīriešu un sieviešu vienlīdzību. Līdz ar to arī šis dokuments paredz atvērtu aizliegtās diskriminācijas kritēriju sarakstu.

Papildus dokumentiem, kuros ietverts plašs cilvēktiesību katalogs, vairāki starptautiski līgumi vērsti tieši uz cīņu pret diskrimināciju vispārīgi vai vēršanos pret diskrimināciju kādā šaurākā jomā.

Starptautiskās konvencijas par jebkādas rasu diskriminācijas izskaušanu pamatā ir cieņas un līdztiesības princips, uzsverot, ka ikviens cilvēks, neatkarīgi no rases, ādas krāsas, izcelsmes vai nacionālās vai etniskās piederības, ir brīvs un vienlīdzīgs tiesībās ar citiem. Tādējādi šī konvencija un ikviens tās pants vēršas pret naida noziegumiem un naida runu. Attiecībā uz šādu noziegumu sodīšanu Konvencijas 4. pants īpaši uzsver dalībvalstu pienākumu ar normatīvo regulējumu aizliegt un sodīt gan naida noziegumus un naida runu, gan arī kūdīšanu uz tiem, to atbalstīšanu, un naidīgu ideju izplatīšanu vispārīgi. Tāpat par pretlikumīgām atzīstamas jebkādas organizācijas, kas šādas idejas izplata. Turklāt šis pats pants un arī konvencijas 5. pants uzliek dalībvalstīm pozitīvu pienākumu veikt darbības, lai izskaustu un aizsargātu personas pret jebkādu kūdīšanu uz diskrimināciju vai jebkādas diskriminācijas aktus, īpaši uzsverot, ka jāvēršas arī pret diskriminējošām darbībām, kuras veikušas valsts iestādes un to darbinieki. Tāpat, saskaņā ar konvencijas 6. pantu, valsts tiesām un citām kompetentajām iestādēm jānodrošina efektīva aizsardzība un aizsardzības līdzekļi, arī iespēja saņemt atbilstošu atlīdzību, pret jebkādiem diskriminācijas aktiem, tātad arī pret naida noziegumiem un naida runu.

ANO Konvencija par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu³, cita starpā, runā par sieviešu diskriminācijas aizliegumu. Šīs konvencijas 2. pantā ietverti vairāki samērā konkrēti dalībvalstu pienākumi šajā jomā. Vīriešu un sieviešu līdztiesības princips ietverams gan dalībvalstu konstitūcijās, gan normatīvajā regulējumā, kas nodrošinātu tā praktisku īstenošanu. Ar likumdošanas un citiem pasākumiem būtu jāievieš sankcijas, kas aizliegtu sieviešu diskrimināciju. Vienlaikus valsts iestādēm un tiesām jānodrošina pienācīga juridiskā aizsardzība pret diskrimināciju. Turklāt arī šīm iestādēm pašām jāatturas no sievietes diskriminējošu darbību veikšanas. Tāpat dalībvalstīm ir pozitīvs pienākums veikt pasākumus, arī izdodot normatīvos aktus, lai likvidētu sieviešu diskrimināciju, ko veic privātpersonas un privātas organizācijas, kā arī kura ietverta valstī spēkā esošajā normatīvajā regulējumā.

---

³ LR Augstākās Padomes Deklarācija "Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos", Ziņotājs Nr.21, 1990.gada 24.maijā, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/75668-par-latvijas-republikas-pievienosanos-starptautisko-tiesibunbspdokumentiem-cilvektiesibu-jautajumos>

Personu ar īpašām vajadzībām diskriminācijas aizliegums ietverts ANO Konvencijā par cilvēku ar invaliditāti tiesībām.⁴ Arī šajā dokumentā, tostarp tā 5. pantā nostiprināts vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma princips, kas noteic, ka visi cilvēki, tostarp, personas ar invaliditāti, ir vienlīdzīgi. Gan 5., gan vairākos citos konvencijas pantos ietverti vairāki dalībvalstu pienākumi, lai garantētu šo principu ieviešanu praksē. 5. pants noteic, ka dalībvalstīm jāaizliedz jebkāda diskriminācija invaliditātes dēļ. Savukārt 4. pantā, līdzīgi, kā citos dokumentos runāts par dalībvalstu pienākumu nodrošināt un veicināt to, lai visas personas ar invaliditāti varētu pilnībā īstenot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības bez jebkāda veida diskriminācijas. Tā nodrošināšanai dalībvalstīm, cita starpā, jāpieņem normatīvais regulējums, kas nodrošinātu personām ar īpašām vajadzībām to tiesības, kā arī to, ka šīs personas netiek diskriminētas nedz no privātpersonu nedz valsts pārstāvju puses. Savukārt konvencijas 8. pants noteic dalībvalstu pienākumu ar dažādiem pasākumiem sabiedrībā veidot izpratni par personu ar invaliditāti tiesību un cieņas aizsardzību, kā arī apkarotu stereotipus, kas saistīti ar personām ar invaliditāti. Tādējādi Konvencija par cilvēku ar invaliditāti tiesībām noteic ne vien pienākumu vērsties pret pašu diskrimināciju, kas ietver arī naida noziegumus un naida runu, bet arī pēc iespējas radīt situāciju, lai šāda diskriminācija vispār nenotiktu. Tāpat konvencijā ietvertas arī norādes uz specifiskākām tiesībām, piemēram 22. pantā nostiprināta personu ar invaliditāti privātās dzīves neaizskaramība, savukārt 27. pantā ietverts dalībvalstu pienākums aizsargāt personas pret uzmākšanos darba vidē.

1.2.Eiropas Padome

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija⁵ bieži tiek uzskatīta par visefektīvāko starptautisko cilvēktiesību avotu pasaulē. Tā ietver arī vairākus pantus, kas ir nozīmīgi naida noziegumu un naida runas vērtēšanā.

Pirmkārt, šī pētījuma kontekstā atzīmējams 14. pants, kas noteic, ka Konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošana tiek nodrošināta bez jebkādas diskriminācijas. Kā detalizētāk

---

⁴ Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām, Latvijas Vēstnesis Nr.27, 2010.gada 17.februāris, pieejams <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>

⁵ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, Latvijas Vēstnesis Nr.143/144, 1997.gada 13.jūnijs, pieejams <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649>

aplūkots tālāk šajā pētījumā, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, vērtējot šī Konvencijas panta aizskārums kopsakarā ar citiem pantiem, norādījusi valsts pienākumu īpaši izmeklēt noziegumus, ja to motivācija saistīta ar kādu no 14. pantā minētajām pazīmēm, piemēram, rasi vai ādas krāsu.

Otrkārt, uzmanība pievēršama pantiem, kas saistīti ar personas fizisku aizsardzību, jeb Konvencijas 2. (tiesības uz dzīvību), 3. (spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodu aizliegums) un 8. (tiesības uz privāto dzīvi) pantam, jo naida noziegumi bieži vērsti tieši pret personas fizisko drošību un privātumu.

Treškārt minams Konvencijas 10. pants jeb tiesības uz izteiksmes brīvību. Tam šī pētījuma tēmas kontekstā ir divējāda loma. No vienas puses tas, nodrošinot izteiksmes brīvību, ir saistīts ar valsts pozitīvo pienākumu aizsargāt izteikumus par sabiedrībai nozīmīgām tēmām un to autorus. No otras puses šis pants arī paredz ierobežojumus, kas piemērojami runai, kas aizskar citu personu vai sabiedrības tiesības, tādējādi vēršoties pret naida runu.

Visbeidzot pieminams arī Konvencijas 17. pants, saskaņā ar kuru Konvencijā minētās tiesības, piemēram, tiesības uz izteiksmes brīvību, nevar izmantot, lai pārkāptu citas Konvencijā ietvertās tiesības. Līdz ar to persona, kas īstenojusi naida noziegumu vai naida runu, nevar paļauties, ka šīs naidīgās darbības ir aizsargātas ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju.

Vēl viens Eiropas Padomes dokuments, kas nozīmīgs šim pētījumam, ir Eiropas Padomes Konvencijas par kibernoziegumiem Papildu protokols par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās⁶. Šī protokola mērķis ir papildināt Konvencijas par kibernoziegumiem regulējumu, tieši attiecībā uz datorsistēmās izdarītu noziedzīgu nodarījumu, kas saistīti ar ksenofobiju un rasismu, kriminalizāciju. Protokola 2. pantā ietverta visaptveroša rasisma un ksenofobijas materiālu definīcija. Proti, par rasisma un ksenofobijas materiāliem uzskatāms rakstiski, attēla formā vai citādi atveidotas idejas vai teorijas, kas atbalsta, veicina vai izplata naidu, diskrimināciju vai vardarbību pret kādu personu vai personu grupu, kas balstītas uz tādām pazīmēm, kā šo personu rase, ādas krāsa, nacionālā vai etniskā piederība vai reliģija, kas saistīta ar citām pazīmēm. Protokols tā dalībvalstīm uzliek pienākumu kriminalizēt vairākas

---

⁶ Likums "Par Konvenciju par kibernoziegumiem un Konvencijas par kibernoziegumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās", Latvijas Vēstnesis Nr.171, 2006.gada 26.oktobris, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/146481-par-konvenciju-par-kibernoziegumiem-un-konvencijas-par-kibernoziegumiem-papildu-protokolu-par-rasisma-un-ksenofobijas-noziedzigajiem>

darbības, kas balstītas diskriminācijā: rasisma un ksenofobijas materiālu tīšu izplatīšanu (3. pants), draudu pastrādāt nopietnu noziedzīgu noziegumu, kas balstīts uz diskriminējošiem motīviem, izteikšanu (4. pants), publisku personu aizskaršanu diskriminējošu pazīmju dēļ (5. pants) un genocīda un noziegumu pret cilvēci noliegšanu (6. pants). Protokola 7. pants paredz ieviest kriminālatbildību arī par šādu noziedzīgu nodarījumu atbalstīšanu.

Visbeidzot atzīmējama ar Eiropas Sociālā harta⁷. Kaut arī šī dokumenta mērķi lielākoties ir saistīti ar sociālo tiesību aizsardzību, īpaši darba vidē, harta kalpo kā ilustrācija tam, ka naida noziegumi skar ļoti plašu tiesību loku. Tā, piemēram, Eiropas Sociālās hartas 26. pantā nostiprinātas tiesības uz cieņu darbā. Lai šīs tiesības nodrošinātu, hartas dalībvalstīm, cita starpā, jāveic dažādi pasākumi, lai aizsargātu personas pret seksuālu izmantošanu un citādiem uzbrukumiem darba vietā. Kaut arī pantā nav ietverta tieša atsauce uz naida noziegumiem, tas aptver tāpat kā darbības ar jebkuru citu motivāciju.

Papildus juridiski saistošiem tiesību aktiem, Eiropas Padomes paspārnē izveidota arī virkne ar ieteikumtiesību avotiem. Kā viena no pirmajām minama Eiropas Padomes Ministru Komitejas 1997. gada 30. oktobra Rekomendācija Nr. (97) 20 „Par naidu izplatošu informāciju”. Tas ir viens no retajiem starptautiskajiem dokumentiem, kurā mēģināts formulēt „naida runas” jēdziens. Saskaņā ar šo rekomendāciju ar naida runu saprotama “jebkāda izteiksmes brīvības forma, kas izplata, kurina, veicina vai attaisno rasu naidu, ksenofobiju, antisemitismu vai citas neiecietībā balstītas naida formas, tostarp, neiecietību, kas izpaužas kā agresīvs nacionālisms un etnocentrisms, naidīgumu pret minoritātēm, migrantiem un personām ar ārvalstu izcelsmi un šo personu diskrimināciju”.⁸ Gan Ministru komiteja, gan Parlamentārā asambleja, gan citas Eiropas Padomes institūcijas ir pieņēmušas vairākas rekomendācijas, rezolūcijas un citus dokumentus, kas lielākoties veltīti kādam aizliegtās diskriminācijas pamatam, piemēram, rasei un etniskajai

---

⁷ Pārskatītā Eiropas Sociālā Harta, Latvijas Vēstnesis Nr.40, 2013.gada 26.februāris, pieejams <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/339>

³⁴1997.gada 30.oktobra Rekomendācijas Nr. (97) 20 "Par naidu izplatošu informāciju" Pielikums. Pieejams: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lgbt_docs/CM_Rec\(97\)20_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lgbt_docs/CM_Rec(97)20_en.pdf).

piederībai⁹, reliģijai¹⁰, seksuālajai orientācijai¹¹ un dzimumam¹². Tāpat vairāki tiesību avoti vērsti uz konkrētu personu, iestāžu vai organizāciju, tostarp, interneta starpnieku¹³, politiķu¹⁴ un mediju¹⁵, lomai diskriminācijas apkarošanā un naida noziegumu un naida runas mazināšanā. Pēdējā desmitgadē īpaša uzmanība pievērsta arī naida runas apkarošanai interneta vidē.¹⁶ Šajos dokumentos uzsvērts dalībvalstu pienākums nodrošināt, ka nacionālā likumdošana ietver iespējas efektīvi vērsties pret naida runu un naida noziegumiem, taču vienlaikus tiek ievērotas arī citas Eiropas Cilvēktiesību konvencijā noteiktās tiesības, jo īpaši tiesības uz izteiksmes brīvību.

Tāpat naida runas un naida noziegumu kontekstā īpaši izceļami Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību (ECRI) izstrādātie dokumenti. ECRI ir cilvēktiesību uzraudzības mehānisms,

---

⁹ Recommendation No. R (92) 19 of the Committee of Ministers to member states on video games with a racist content; Recommendation 1543 (2001) Racism and xenophobia in cyberspace; Resolution 1345 (2003) Racist, xenophobic and intolerant discourse in politics, Resolution 1760 (2010) Recent rise in national security discourse in Europe: the case of Roma u.c.

¹⁰ Recommendation 1805 (2007) Blasphemy, religious insults and hate speech against persons on grounds of their religion; Resolution 1563 (2007) Combating anti-Semitism in Europe; Resolution 1605 (2008) European Muslim communities confronted with extremism; Resolution 1743 (2010) Islam, Islamism and Islamophobia in Europe; Resolution 1846 (2011) Combating all forms of discrimination based on religion; Resolution 1928 (2013) Safeguarding human rights in relation to religion and belief, and protecting religious communities from violence; Eiropas Komisija par demokrātiju caur tiesībām (Venēcijas komisija) pētījums Nr.406/2006 ziņojums par vārda brīvības un reliģiskās brīvības attiecībām: zaimošanas, reliģisku apvainojumu un reliģiska naida kurināšanas regulēšana un sodīšana (European Commission for Democracy through law (Venice Commission), Report on the relationship between Freedom of Expression and Freedom of Religion: the issue of regulation and prosecution of Blasphemy, Religious Insult and Incitement to Religious Hatred, Vēnēcija 2008.gada 17.-18.oktobris, pieejams angļu val. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2008\)026-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2008)026-e)

¹¹ Resolution 1948 (2013) Tackling discrimination on the grounds of sexual orientation and gender identity, Resolution 1728 (2010) Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity u.c.

¹² Recommendation CM/Rec(2019)1 of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating sexism <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900010168093b26a>, Eiropas Padomes Ministru Komitejas Rekomendācija CM/Rec(2019)1, Seksisma novēršana un apkarošana, Papildinājums ieteikumam, pieejams <https://rm.coe.int/lv-recomendation-on-sexism-prevention/168097f2b2>

¹³ Recommendation CM/Rec(2018)2 of the Committee of Ministers to member States on a the roles and responsibilities of internet intermediaries https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680790e14

¹⁴ Resolution 2275 (2019) The role and responsibilities of political leaders in combating hate speech and intolerance <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=27636&lang=en>

¹⁵ Recommendation No. R (97) 21 of the Committee of Ministers to member states on the media and the promotion of a culture of tolerance

¹⁶ Resolution 2144 (2017) Ending cyberdiscrimination and online hate <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23456>, Recommendation CM/Rec(2014)6 of the Committee of Ministers to member States on a Guide to human rights for Internet users <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090001016804d5b31>; Recommendation CM/Rec(2018)2 of the Committee of Ministers to member States on a the roles and responsibilities of internet intermediaries https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680790e14; Resolution 2144 (2017) Ending cyberdiscrimination and online hate <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23456>

kas specializējas jautājumos, kas saistīti ar cīņu pret rasismu diskrimināciju, ksenofobiju, antisemitismu un neiecietību Eiropā.¹⁷ Tādējādi gandrīz ikviena tās publikācija var būt nozīmīga naida runas un naida noziegumu analīzē. Šī pētījuma kontekstā īpaši atzīmējama ECRI Vispārēji politiskā rekomendācija Nr.15 Par cīņu ar naida runu¹⁸. Rekomendācijā norādīts uz plašu pasākumu loku, kas būtu jāveic dalībvalstīm, lai, izglītojot sabiedrību, veicinātu iecietību, analizētu naida runas rašanās iemeslus, sniegtu atbalstu no naida runas cietušajiem un citi. Tāpat šī rekomendācija ietver norādījumus par nepieciešamību normatīvajā regulējumā skaidri noteikt dažādu iesaistīto pušu atbildību par naida runu, tostarp, paredzot skaidras noziedzīgu nodarījumu definīcijas.

1.3.Eiropas Savienība

Primārie tiesību akti – vispārīgi noteikumi

Runājot par naida runas un naida noziegumu regulējumu ES tiesību kontekstā, noteikti jāskaidro ar ES tiesību primāro tiesību avotu aplūkošanu. Līguma par Eiropas Savienību 2. pants noteic, ka viens no ES dibināšanas pamatiem ir, cita starpā, vērtības, kas respektē cilvēka cieņu, brīvību, demokrātiju, vienlīdzību, tiesiskumu un cilvēktiesības. Saskaņā ar šo pantu, “šīs vērtības dalībvalstīm ir kopīgas sabiedrībā, kur valda plurālisms, tolerance, taisnīgums, solidaritāte un kur nav diskriminācijas, kā arī valda sieviešu un vīriešu līdztiesība.” Ņemot vērā, ka tie ir balstīti tieši neiecietībā, nedz naida runa, nedz naida noziegumi nav iederīgi šādā sabiedrībā. Nekādas rasisma un ksenofobijas izpausmes nav savienojamas ar vērtībām, kuras ir Eiropas Savienības pamatā.¹⁹

Līguma par Eiropas Savienību 6. pants, savukārt, noteic avotus, kuros meklējamas pamattiesības, kas Eiropas Savienībā tiek aizsargātas. Šie avoti ir Eiropas Savienības Pamattiesību harta, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija un dalībvalstu kopīgās

---

¹⁷ ECRI European Commission against Racism and Intolerance. Eiropas Padome, 2019. Pieejams (angļu valodā): <https://rm.coe.int/leaflet-ecri-2019/168094b101>

¹⁸ Eiropas Komitejas pret rasismu un neiecietību Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 3.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹⁹ Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei par Padomes Pamatlēmuma 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm īstenošanu, 2014, 1. lpp. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52014DC0027>

konstitucionālās tradīcijas. Visi tie izmantojami arī, lai vērstos pret naida noziegumiem un naida runu.

Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 1. pantā ietverta cilvēka cieņas aizsardzība, bet tās 21. pantā – ne diskriminācijas princips. Harta aizliedz diskrimināciju dzimuma, rases, ādas krāsas, etniskās vai sociālās izcelsmes, ģenētisko īpatnību, valodas, reliģijas vai pārliecības, politisko vai jebkuru citu uzskatu dēļ, diskrimināciju saistībā ar piederību pie nacionālās minoritātes, diskrimināciju īpašuma, izcelsmes, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas dēļ.²⁰ Tomēr Hartā ietvertais uzskaitījums nav izsmeļošs,²¹ tādējādi šis dokuments vēršas pret ļoti plašu diskriminācijas pamatu loku. Tāpat, īpaši naida noziegumu kontekstā atzīmējami valstu pozitīvie pienākumi, kas izriet no Hartas 2. pantā ietvertajām tiesībām uz dzīvību, 4. pantā noteiktā spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodu aizlieguma un 7. pantā ietvertajām tiesībām uz privāto un ģimenes dzīvi.

Ierobežojot naidīgus izteikumus, jāņem vērā Hartas 11. pantā nostiprinātā vārda un informācijas brīvība. Meklējot līdzsvaru starp šo brīvību un citu personu tiesībām, piemērojams samērīguma princips.²² To Hartā ietverto tiesību, kuras atbilst Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā garantētajām tiesībām, nozīme un apjoms ir tāds pats kā minētajā Konvencijā noteiktajām tiesībām.²³ Tādējādi samērīguma noteikšanā piemērojamas arī ECT atziņas.

Tomēr attiecībā uz ES Pamattiesību hartu izdarāma atruna, kas jāņem vērā tiesību piemērotājiem ES dalībvalstīs. Tā kā šis dokuments nepaplašina ES kompetences²⁴, tas piemērojams tikai gadījumos, kas skar ES tiesības.²⁵

Arī pati ES savā darbībā uzņēmusies vērsties pret diskrimināciju, Līguma par Eiropas Savienības darbību 10. pantā norādīts, ka Savienība “tiecas apkarot diskrimināciju dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas dēļ.”

---

²⁰ Eiropas Savienības Pamattiesību harta, 21. panta pirmā daļa. Parakstīta Strasbūrā 12.12.2007. [01.11.2021. red.].

²¹ Hate speech and hate crime in the EU and the evaluation of online content regulation approaches. 2020, p.50. Lpp. Pieejams: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU\(2020\)655135_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU(2020)655135_EN.pdf).

²² Eiropas Savienības Pamattiesību harta, 52. panta pirmā daļa. Parakstīta Strasbūrā 12.12.2007. [01.11.2021. red.].

²³ Eiropas Savienības Pamattiesību harta, 52. panta trešā daļa. Parakstīta Strasbūrā 12.12.2007. [01.11.2021. red.].

²⁴ Eiropas Savienības Pamattiesību harta, 51. panta otrā daļa. Parakstīta Strasbūrā 12.12.2007. [01.11.2021. red.].

²⁵ Vairāk par Hartas piemērojamību skatīt, piemēram, Kučs A., Markus K., Bērziņa L. Eiropas Savienība un pamattiesības. Grām.: Eiropas savienības tiesības. II daļa. Materiālās tiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs. Kristofa Ševes, Kaspara Gailīša, Ģirta Strazdiņa zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016.

Šī līguma 19. pants, savukārt, konkrētās situācijās ļauj izdot normatīvos aktus, lai pret šādu diskrimināciju cīnītos. Tāpat Līguma par Eiropas Savienības darbību 67. pants paredz, ka ES ar dažādiem pasākumiem atbalsta cīņu pret rasismu un ksenofobiju.

Sekundārie tiesību akti un ieteikums tiesības

Par pirmo dokumentu, kas tieši vēršas pret naida runu, uzskatāma padomes 1996. gada rīcība par rasisma un ksenofobijas darbību apkarošanu.²⁶ Vēlāk šis dokuments juridiski saistošā formā tika ietverts Padomes Pamatlēmumā 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm.²⁷ Šis akts sastāv no divām daļām. Pirmajā daļā uzsvērts pienākums harmonizēt rasistisku un ksenofobisku noziegumu jēdzienus ES dalībvalstīs. Tomēr vienlaikus jāņem vērā, ka “[t]ā kā dalībvalstu kultūras un juridiskās tradīcijas zināmā mērā un jo sevišķi šajā jomā ir atšķirīgas, pašlaik nevar pilnībā saskaņot tiesību aktus krimināltiesību jomā.”²⁸

Pamatlēmums nedefinē jēdzienus “naida runa” vai “naida noziegums”. Tomēr tajā ietverts pienākums dalībvalstīm paredzēt sodu par tīšu publisku aicinājums, tostarp, izplatot dažādus materiālus, uz vardarbību vai naidu, kas vērsts pret personu grupu vai šādas grupas locekli, ko raksturo rase, ādas krāsa, reliģija, izcelsme, nacionālā vai etniskā piederība.²⁹ Tāpat dalībvalstīm būtu jānodrošina noteiktu “genocīda noziegumu, noziegumu pret cilvēci un kara noziegumu publiska attaisnošana, noliegšana vai rupja banalizēšana, vēršoties pret personu grupu vai šādas grupas locekli, ko raksturo saistībā ar rasi, ādas krāsu, reliģiju, izcelsmi, nacionālo vai etnisko piederību, ja darbība ir veikta tā, lai izraisītu vardarbību vai naidu pret attiecīgo

---

²⁶ Vienotā Rīcība, ko Padome pieņēmusi, pamatojoties uz Līguma par Eiropas Savienību K3. pantu, par rasisma un ksenofobijas darbību apkarošanu (96/443/TI). Parakstīts Briselē, 15.07.1996. [01.11.2021. red.] ; Hate speech and hate crime in the EU and the evaluation of online content regulation approaches. 2020, p. 51. Lpp. Pieejams: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU\(2020\)655135_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU(2020)655135_EN.pdf)

²⁷ Padomes Pamatlēmums 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm. Parakstīts Briselē 28.11.2008. [01.11.2021. red.].

²⁸ Padomes Pamatlēmums 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm, 5. Un 6. apsvērumi. Parakstīts Briselē 28.11.2008. [01.11.2021. red.].

²⁹ Padomes Pamatlēmums 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm, 1. panta pirmās daļas a) un b) punkts. Parakstīts Briselē 28.11.2008. [01.11.2021. red.].

personu grupu vai šādas grupas locekļi”.³⁰ Saskaņā ar Pamatlēmuma 1. panta 2. punktu dalībvalstis var izvēlēties sodīt tikai tādas darbības, kuras vai nu izdarītas veidā, kas varētu traucēt sabiedrisko kārtību, vai arī ir apdraudošas, aizskarošas vai pazemojošas.³¹

Otrkārt, līdzīgi kā tas izriet no ECT judikatūras, naida noziegumu kontekstā Pamatlēmumā paredzēts, ka rasistiska un ksenofobiska motivācija uzskatāma par atbildību pastiprinošu apstākli vai ka tiesas tādu motivāciju var ņemt vērā, nosakot sankcijas.³²

Pamatlēmums neuzliek par pienākumu visus rasistiski vai ksenofobiski motivētus noziegumus sodīt ar kriminālsodu. Gluži pretēji – tajā ietverts pienākums diferencēt sankcijas par šādām darbībām, jo cīņai pret rasismu un ksenofobiju ir vajadzīgi dažādi līdzekļi, kas vienoti visaptverošā sistēmā. Krimināltiesības izmantojamas, lai apkarotu vienīgi sevišķi smagas rasisma un ksenofobijas izpausmes.³³ Katrā gadījumā piemērojamajiem sodiem, tostarp, kriminālsodiem, jābūt efektīviem, samērīgiem un preventīviem³⁴, kā arī tādiem, kas nepārkāpj citas pamattiesības, īpaši vārda brīvību un biedrošanās brīvību³⁵. Vienlaikus gan Pamatlēmums noteic, ka maksimālajam kriminālsodam būtu jābūt vismaz brīvības atņemšanai uz laiku no viena līdz trim gadiem.³⁶

Atzīstot īpašo mediju un interneta lomu informācijas izplatībā, šīs jomas regulējošajos tiesību aktos jau izsenis ietvertas atrunas par nepieciešamību ierobežot naida runu. Jau 1989. gada Padomes Direktīvā par dažu tādu televīzijas raidījumu veidošanas un apraides noteikumu koordinēšanu, kas ietverti dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos, bija ietverts Dalībvalstu pienākums nodrošināt, lai televīzijas raidījumos nebūtu nekādas rasu, dzimumu vai tautību naida kurināšanas.³⁷ Šobrīd spēkā esošā Audiovizuālo mediju direktīva paredz vēl

---

³⁰ Padomes Pamatlēmums 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm, 1. panta pirmās daļas c) un d) punkts. Parakstīts Briselē 28.11.2008. [01.11.2021. red.].

³¹ Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei par Padomes Pamatlēmuma 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm īstenošanu, 2014, 3. lpp. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52014DC0027>

³² Padomes Pamatlēmums 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm, 4. pants. Parakstīts Briselē 28.11.2008. [01.11.2021. red.].

³³ Turpat, 6. apsvēruma

³⁴ Turpat, 3. panta pirmā daļa

³⁵ Turpat 7. pants

³⁶ Turpat 3. panta otrā daļa

³⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu (Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva), 22. pants. Parakstīta Briselē 10.03.2010. . [01.11.2021. red.].

detalizētāku regulējumu. Tās 6. panta noteikts, ka audio-vizuālo mediju pakalpojumu sniedzēji nedrīkst pārraidīt nekādu saturu, kas ietver kūdīšanu uz vardarbību vai naida kurināšanu pret personu grupu vai grupas locekli uz pamatiem, kas ietverti ES Pamattiesību hartas 21. pantā. Kā norādīts iepriekš, šajā pantā ietvertie diskriminācijas aizlieguma pamati ir ļoti plaši. Direktīvas 28.b. pantā ietverts dalībvalstu pienākums nodrošināt, ka to jurisdikcijā esošie video koplietošanas platformas pakalpojuma sniedzēji veic piemērotus pasākumus, lai pasargātu plašāku sabiedrību no raidījumiem, lietotāju veidotiem video un audiovizuāliem komercpaziņojumiem, kuros ir kūdīšana uz vardarbību vai naida kurināšana pret personu grupu vai grupas locekli jebkura Hartas 21. pantā minēta motīva dēļ, vai kuri uzskatāmi par publisku provokāciju izdarīt teroristu nodarījumu.

Tāpat naida runas un naida noziegumu kontekstā jāmin Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2012/29/ES ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI. Naida noziegumi ļoti būtiski ietekmē to upurus, cita starpā, tādēļ, ka šie noziegumi vērsti pret upuru identitāti. Tas, savukārt, upuriem rada sajūtu, ka pastāv atkārtotu uzbrukumu risks.³⁸ Iepriekšminētās direktīvas 22. pantā ietverts dalībvalstu pienākums izvērtēt katra cietušo, īpaši tādos noziegumos cietušo, kuri veikti aizspriedumu vai diskriminējošu motīvu dēļ un kuri varētu būt jo īpaši saistīti ar cietušā personu raksturojošām iezīmēm, novērtējumu, ar ko tiek apzināta vajadzība pēc īpašas aizsardzības kriminālprocesā.

---

³⁸ European Union Agency for Fundamental Rights. Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on the Framework Decision on Racism and Xenophobia – with special attention to the rights of victims of crime. Vienna, 15.10.2013, p.5. Pieejams: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-opinion-2-2013-framework-decision-racism-xenophobia_en.pdf

2.nodaļa

2.Naida noziegumu un naida runas jēdziens un to vieta tiesību sistēmā

Naida noziegumi un naida runa savā būtībā ir aizspriedumos balstīti likuma pārkāpumi, līdz ar to šie nodarījumi savā būtībā ir diskriminācijas aizlieguma principa pārkāpumi. No minētā izriet, ka lai runātu par naida noziegumiem un naida runu, iesākumā ir jāpievēršas diskriminācijas aizlieguma jēdzienam, t.i., tā saturam.

Naida nozieguma jēdziens ir salīdzinoši vienkāršs, kamēr naida runas jēdziens ir daudz komplikētāks, jo pēdējais ir nošķirams no citas pamattiesības, proti, izteiksmes brīvības.

2.1.Diskriminācija aizlieguma princips

2.1.1..Diskriminācijas aizlieguma princips tiesiskajā regulējumā

Diskriminācijas aizlieguma princips ir vispārējs tiesību princips, kurš atzīts visos nozīmīgākajos starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos, kā arī Latvijas Republikas Satversmē un citos nacionālajos tiesību aktos.

ANO Pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām³⁹ 26.pants nosaka, ka ikvienai personai ir jānodrošina vienlīdzīgas tiesības, bez jebkāda diskriminācijas, kā arī aizsardzību pret diskrimināciju, kas pret personu tiek vērsta rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, politiska vai cita viedokļa, valstiskās vai citas izcelsmes, dzimšanas vai cita statusa dēļ.

Tāpat ANO Pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām⁴⁰ 2(2).pants nosaka, ka Paktā noteiktās tiesības jāīsteno bez jebkādas diskriminācijas - neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, tautības vai sociālās izcelšanās, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.

---

³⁹ Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām, Latvijas Vēstnesis Nr.61, 2003.gada 23.aprīlis, pieejams <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/705>

⁴⁰ LR Augstākās Padomes Deklarācija "Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos", Ziņotājs Nr.21, 1990.gada 24.maijā, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/75668-par-latvijas-republikas-pievienosanos-starptautisko-tiesibunbspdokumentiem-cilvektiesibu-jautajumos>

Arī Eiropas reģionā diskriminācijas aizlieguma princips ir noteikts būtiskākajos cilvēktiesību dokumentos. Attiecībā uz pilsonisko un politisko tiesību nodrošināšanu Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas⁴¹ 14.pants nosaka, ka *“Konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošana tiek nodrošināta bez jebkādas diskriminācijas - neatkarīgi no dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas, politiskajiem vai citiem uzskatiem, nacionālās vai sociālās izcelsmes, saistības ar kādu nacionālo minoritāti, mantiskā stāvokļa, kārtas vai cita stāvokļa”*.

Tieši tāpat diskriminācijas aizlieguma princips ir jānodrošina sociāli un ekonomisko tiesību jomā, jo Eiropas Sociālās Hartas⁴² G pants nosaka, ka *“Hartā minēto tiesību ievērošana ir jānodrošina bez diskriminācijas rases, krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politikas vai atšķirīgu uzskatu, nacionālās izcelsmes, sociālās izcelsmes, veselības, saistības ar nacionālajām minoritātēm, dzimšanas vai citu iemeslu pamata”*.

No minētā izriet, ka diskriminācija ir aizliegta gan pilsonisko un politisko, gan ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību jomās.

Bez minētajiem starptautiskajiem tiesību aktiem, kuri uzliek par pienākumu nodrošināt tajos noteiktās cilvēktiesības bez jebkādas diskriminācijas, ir virkne starptautisko tiesību dokumentu, kuri ir īpaši vērsti uz vēsturiski diskriminēto grupu tiesību nodrošināšanu un aizsardzību. Pie tādiem ir pieskaitāmi, piemēram, ANO Starptautiskā konvencija par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu,⁴³ ANO Konvencija par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu,⁴⁴ ANO Konvencija par cilvēku ar invaliditāti tiesībām.⁴⁵ Šie starptautiskie tiesību

---

⁴¹ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, Latvijas Vēstnesis Nr.143/144, 1997.gada 13.jūnijs, pieejams <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649>

⁴² Pārskatītā Eiropas Sociālā Harta, Latvijas Vēstnesis Nr.40, 2013.gada 26.februāris, pieejams <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/339>

⁴³ LR Augstākās Padomes Deklarācija “Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”, Ziņotājs Nr.21, 1990.gada 24.maijā, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/75668-par-latvijas-republikas-pievienosanos-starptautisko-tiesibunbspdokumentiem-cilvektiesibu-jautajumos>

⁴⁴ LR Augstākās Padomes Deklarācija “Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”, Ziņotājs Nr.21, 1990.gada 24.maijā, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/75668-par-latvijas-republikas-pievienosanos-starptautisko-tiesibunbspdokumentiem-cilvektiesibu-jautajumos>

⁴⁵ Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām, Latvijas Vēstnesis Nr.27, 2010.gada 17.februāris, pieejams <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>

dokumenti būtībā nosaka pienākumu nodrošināt cilvēktiesības visās dzīves jomās bez diskriminācijas uz attiecīgo diskriminācijas aizlieguma pazīmju pamata.

Latvijas tiesiskajā regulējumā diskriminācijas aizlieguma princips ir noteikts Satversmes⁴⁶ 91.panta otrajā teikumā.⁴⁷ Tāpat diskriminācijas aizliegums ir noteikts vairākos zemāka ranga tiesību aktos paredzot aizsardzību pret diskrimināciju konkrētās dzīves jomās, piemēram, tas noteikts Darba likumā,⁴⁸ Patērētāju tiesību aizsardzības likumā.⁴⁹

2.1.2. Diskriminācijas aizlieguma principa nodrošināšana publisko un privāto tiesību jomās

Attiecības starp valsti un privātpersonu diskriminācijas aizlieguma princips ir nodrošināms visās dzīves jomās, kamēr attiecībās starp privātpersonām diskriminācijas aizlieguma princips ir nodrošināms tikai tajās dzīves jomās, kurās tas ir noteikts ar likumu.⁵⁰ Pašlaik Latvijā diskriminācijas aizliegums starp privātpersonām ir noteikts vairākās jomās, piemēram, jau pieminētajā nodarbinātībā ar Darba likumu, kā arī attiecībā uz piekļuvi precēm un pakalpojumiem ar Patērētāju tiesību aizsardzības likumu un Fizisko personu - tiesiska darījuma subjektu – diskriminācijas aizlieguma likums.⁵¹

Tā kā krimināltiesību un administratīvo tiesību joma ir publisko tiesību joma, šajās tiesību apakšnozarēs valstij ir jānodrošina diskriminācijas aizlieguma principa ievērošana, gan pašu šo tiesību piemērošanā, gan arī regulējot sabiedrības locekļu uzvedības normas, nosakot krimināltiesisko un administratīvo atbildību par šī principa pārkāpšanu. Tādēļ nacionālais tiesiskais regulējums, kurš vērsts uz nauda noziegumu un nauda runas aizliegumu un sodīšanu, ir diskriminācijas aizlieguma principa atspoguļojums šajās tiesību apakšnozarēs.

---

⁴⁶ Latvijas Republikas Satversme, Latvijas Vēstnesis Nr.43, 1997.gada 1.jūlijs, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>

⁴⁷ Autoru kolektīvs. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2011, Levits E., 91.pants, 98.lpp. Satversmes tiesa

⁴⁸ Darba likums, Latvijas Vēstnesis Nr.105, 2001.gada 6.jūlijs, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/26019-darba-likums>

⁴⁹ Patērētāju tiesību aizsardzības likums, Latvijas Vēstnesis Nr.104/105, 1999.gada 1.aprīlis, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/23309-pateretaju-tiesibu-aizsardzibas-likums>

⁵⁰ Autoru kolektīvs. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2011, Levits E., 91.pants, 92.-93.lpp.

⁵¹ Fizisko personu - tiesiska darījuma subjektu – diskriminācijas aizlieguma likums, Latvijas Vēstnesis Nr.199, 2012.gada 19.decembris, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/253547-fizisko-personu--saimnieciskas-darbibas-veiceju--diskriminacijas-aizlieguma-likums>

2.1.3. Diskriminācijas aizlieguma principa saturs

2.1.3.1. Aizliegtās situācijas

Eiropas Cilvēktiesību tiesa diskriminācijas jēdzienu ir definējusi sekojoši, proti, ka diskriminācija rodas situācijās, kurās pret personu izturas atšķirīgi bez objektīva un saprātīga attaisnojuma,⁵² un situācijās, kurās pret personu atšķirīgā situācijā izturas vienādi.⁵³

Arī ES tiesa ir norādījusi, ka diskriminācijas aizlieguma princips ir pārkāpts gadījumos, kuros salīdzināmās situācijās attieksme ir atšķirīga, bet atšķirīgās situācijās vienāda.⁵⁴

Tāds pats saturs ir Satversmes 91.pantam. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka *“Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tai ir objektīvs un saprātīgs pamats”*.⁵⁵

No minētā izriet, ka diskriminācijas aizlieguma princips aizliedz divu veidu situācijas:

- Atšķirīgu izturēšanos pret personām vienādās un salīdzināmās situācijās;
- Vienādu attieksmi pret personām atšķirīgās situācijās.

Apvienojot šīs divas aizliegtās situācijās vienā, var teikt, ka diskriminācija ir situācijā, kurā pret personas izturas mazāk labvēlīgi. Mazāk labvēlīga attieksme, kā diskriminācija ir atspoguļota, piemēram, definīcijā “rasu diskriminācija”, kura noteikta ANO Starptautiskā konvencija par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu. Tā nosaka, ka:

“rasu diskriminācija” nozīmē jebkādas atšķirības, izņēmumus, ierobežojumus vai priekšrocības, kuru pamatā ir rase, ādas krāsa, izcelsme vai nacionālā vai etniskā piederība un kuru mērķis vai sekas ir iznīcināt vai ierobežot cilvēktiesību un pamatbrīvību atzīšanu,

---

⁵² Piemēram, skatīt ECT spriedumu lietā *Adulaziz, Cabales un Balkandali pret Apvienoto Karalisti*, pieteikumu Nr.9214/80, 9473/81, 9474/81 (28.05.1985.).

⁵³ Piemēram, skatīt ECT spriedumu lietā *Thlimmenos pret Grieķiju*, pieteikuma Nr. 34396/97 (06.04.2000.), 46.pagrāfs.

⁵⁴ Piemēram, skatīt EST spriedumu lietā *C-17/05 B.F. Cadman v Health & Safety Executive*, [2006] ICR 1623, 28.pagrāfs.

⁵⁵ Piemēram, skatīt Satversmes tiesas 2019.gada 7.novembra spriedumu lietā Nr.2018-25-01, 16.punkts

to esību vai īstenošanu uz vienlīdzības pamatiem politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā, kultūras vai kādā citā sabiedrības dzīves jomā.”

Tāda pati pieeja diskriminācijas aizlieguma principa definēšanā ir atrodama ANO Konvencija par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu (1.pants),⁵⁶ ANO Konvencija par cilvēku ar invaliditāti tiesībām (2.pants).⁵⁷

Tā “jēdziens "diskriminācija attiecībā uz sievietēm" apzīmē jebkādu atšķirību, izņēmumu vai ierobežojumu pēc dzimuma pazīmes, kas samazina vai likvidē cilvēka tiesību un pamatbrīvību atzīšanu, izmantošanu vai realizēšanu sievietēm politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā, kultūras, pilsoņa tiesību vai jebkurā citā sfērā neatkarīgi no viņu ģimenes stāvokļa, pamatojoties uz vīriešu un sieviešu līdztiesību.”

Savukārt “"diskriminācija invaliditātes dēļ" nozīmē jebkāda veida nošķiršanu, izslēgšanu vai ierobežošanu invaliditātes dēļ, kuras mērķis ir traucēt vai pilnībā nepieļaut visu politisko, ekonomisko, sociālo, kultūras, pilsonisko vai citu cilvēktiesību un pamatbrīvību atzīšanu, izmantošanu vai īstenošanu vienlīdzīgi ar citiem, vai kurai ir tādas sekas. Tā ietver visas diskriminācijas formas, tostarp saprātīga pielāgojuma atteikumu”.

Tomēr, kā izriet no pēdējām minētajām definīcijām, lai runātu par diskrimināciju, ir jākonstatē arī tas, ka mazāk labvēlīga attieksme pret personu balstīta vai pamatota ar kādu diskriminācijas aizliegumu pazīmi.

2.1.3.2. Diskriminācijas aizlieguma pazīmes

Kā norādījusi Satversmes tiesa “*Satversmes 91.panta otrajā teikumā nostiprinātā diskriminācijas aizlieguma principa mērķis ir novērst iespēju, ka demokrātiskā un tiesiskā valstī, pamatojoties*

---

⁵⁶ LR Augstākās Padomes Deklarācija “Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”, Ziņotājs Nr.21, 1990.gada 24.maijā, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/75668-par-latvijas-republikas-pievienosanos-starptautisko-tiesibunbspdokumentiem-cilvektiesibu-jautajumos>

⁵⁷ Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām, Latvijas Vēstnesis Nr.27, 2010.gada 17.februāris, pieejams <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>

uz kādu nepieļaujamu kritēriju, piemēram, rasi, tautību vai dzimumu, tiktu ierobežotas personas pamattiesības.”⁵⁸

Šie nepieļaujamie kritēriji jeb diskriminācijas aizlieguma pazīmes ir cilvēkam piemītošas un parasti nemaināmas pazīmes vai statuss.

Kā izriet no iepriekš citētajām definīcijām, diskriminācijas aizlieguma pazīmes ir rase, ādas krāsa, izcelsme, valstiskā vai etniskā piederība, dzimums un invaliditāte. ANO Pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 26.pantā minētas arī tādas diskriminācijas aizlieguma pazīmes kā valoda, reliģija, politiskā vai cita pārliecība, sociālā izcelsme, mantiskais, dzimšanas vai cits statuss, kamēr papildus minētajām Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14.pants nosauc tādas diskriminācijas aizlieguma pazīmes kā saistības ar kādu nacionālo minoritāti.

Šo starptautiskajos tiesību aktos uzskaitīto diskriminācijas aizlieguma pazīmju uzskaitījums nav izsmeļošs, jo sabiedrībai attīstoties par diskriminācijas pazīmēm tiek atzītas arvien jaunas pazīmes. Piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā judikatūrā ir atzinusi, ka Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14.pantā noteiktais diskriminācijas aizlieguma pazīmju katalogs ir atvērts un līdz ar to vārdi “cits statuss” var iekļaut arī pašā tekstā skaidri nenosauktas pazīmes vai statusus.⁵⁹ Konkrēti Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka Konvencija sniedz aizsardzību pret diskrimināciju arī tādas diskriminācijas aizlieguma pazīmes dēļ kā seksuālās orientācijas dēļ,⁶⁰ kā arī par diskriminācijas iemeslu var kalpot ne tikai personai piemītoša vai

---

⁵⁸ Piemēram, skatīt Satversmes tiesas 2008.gada 29.decembra spriedumu lietā Nr.2008-37-03, 6.punkts

⁵⁹ Piemēram, skatīt ECT 1984.gada 28.novembra spriedums lietā *Rasmussen pret Dāniju* (pieteikuma Nr.9118/80, 34.pagrāfs; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 25. jūlija spriedums lietā *Carvalho Pinto de Sousa Morais pret Portugāli*”, pieteikums Nr. 17484/15, 45. paragrāfs

⁶⁰ Piemēram, skatīt ECT 2003.gada 8.janvāra spriedumu lietā *L un V pret Austriju* (pieteikuma Nr.39392/98 un Nr.39829/98, 35.pagrāfs

iedzimta personiska pazīme, bet arī statuss,⁶¹ piemēram, personas dzīvesvieta⁶² vai dzimšana ārvalstīs.⁶³

2.1.4. Diskriminācijas aizlieguma pazīmju tvērums un saturs

Lai izprastu un spētu identificēt diskrimināciju un arī naida noziegumus un naida runu, ir svarīgi izprast arī to, ko nozīmē un ietver konkrētas diskriminācijas aizlieguma pazīmes.

Rase un ādas krāsa

Mūsdienu tiesību dokumentos vairs nenošķir tādas diskriminācijas aizlieguma pazīmes kā rasi, ādas krāsu no etniskās piederības, bet tās uzskata par vienotu pazīmi. Šāda pieeja ir attīstījusies, pirmkārt, tamdēļ, ka būtībā nevar runāt par kādām konkrētām rasēm (konkrētām ādas krāsām vai izskatu), kuras pastāvētu, ņemot vērā kopumā ģenētisko daudzveidību pasaulē. Otrkārt, bieži ir grūti nošķirams, vai mazāk labvēlīga attieksme pret personu vērsta atšķirīgā izskata vai tautības (etniskās piederības dēļ). Treškārt, pat diskriminācija rases un etniskās piederības dēļ nereti ir grūti nošķirama no tādām pazīmēm, kā pilsonība (izcelsme) un reliģiskā pārliecība, jo nereti personas tiek diskriminētas, nevis tieši, piemēram, etniskās piederības dēļ, bet gan attiecīgai etniskajai grupai raksturīgi piekoptās reliģiskās pārliecības dēļ.⁶⁴ Piemēram, šāda situācija varētu būt gadījumā, kur uzbrukums pēc ārējā izskata arābu izcelsmes personai notiek tamdēļ, ka uzbrucējs ir nepatika pret musulmaņiem un viņš uzskata, ka visas arābu izcelsmes personas ir islāmticīgie.

Etniskā piederība

Latviešu valodā, lai apzīmētu jēdzienu “etniskā piederība” parasti lieto tā sinonīmu “tautība”. Arī šis jēdziens ir plašs un bieži saistīts ar citām diskriminācijas aizlieguma pazīmēm. Piemēram, tie norādīts, ka “etniskā grupa” parasti tiek raksturota ar vienotu izcelsmi (senčiem) un kopīgām vēsturiskām atmiņām, kā arī kultūras fokusēšanos uz vienu vai vairākiem simboliskiem

---

⁶¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 25. jūlija spriedums lietā *Carvalho Pinto de Sousa Morais pret Portugāli*”, pieteikums Nr. 17484/15, 46. paragrāfs

⁶² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 13. jūlija spriedums lietā *Clift pret Apvienoto Karalisti*, iesnieguma Nr. 7205/07, 59. paragrāfs.

⁶³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1987. gada 28. oktobra spriedums lietā *Inze pret Austriju*, iesnieguma Nr. 8695/79, 41. paragrāfs.

⁶⁴ *Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, A Practical Guide on Hate Crime Laws, 2009, 40.-42.lpp.*, pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>

elementiem, kuras nosaka grupas identitāti.⁶⁵ Eiropas Savienības tiesa ir norādījusi, ka *“etniskās piederības” jēdziena pamatā ir ideja, ka sabiedrības grupas tostarp ir iedalāmas kopienās pēc tautības, reliģiskās ticības, valodas piederības, kultūras un tradicionālās piederības un dzīves vides*”.⁶⁶

No minētajām definīcijām izriet, ka jēdziens “etniskā piederība” jeb “tautība” ietver vairākus aspektus, saskaņā ar kuriem ir nosakāma personas etniskā piederība. Turklāt, kā redzams, diskriminācijas aizlieguma pazīme “etniskā piederība” var pārklāties ar citu diskriminācijas aizlieguma pazīmi – reliģisko pārliecību

Jēdziena “etniskā piederība” jeb “tautība” Latvijā bieži tiek lietots jēdziens “nacionalitāte”, taču tas ir kļūdaini, jo “nacionalitāte” apzīmē valsts piederību, t.i., personas pilsonību jeb saistību ar valsti, nevis personas tautību.⁶⁷

Izcelsme

Vairāki tiesību dokumenti min tādu diskriminācijas aizlieguma pazīmi, kā “izcelsme”. Kā skaidrots **ES Padomes 2008.gada 28.novembra Pamatlēmuma 2008/913/TI** Preambulas 8.apsvērumā *“Šajā pamatlēmumā uzskata, ka jēdziens “izcelsme” galvenokārt attiecas uz personām vai personu grupām, kas ir cēlušās no personām, kuras var raksturot ar noteiktām pazīmēm (piemēram, rase vai ādas krāsa), bet iespējams, ka ne visas šīs pazīmes joprojām pastāv. Neskatoties uz to, šīs personas vai personu grupas to izcelsmes dēļ var saskarties ar naidu vai vardarbību.”*⁶⁸ No minētā izriet, ka diskriminācijas aizlieguma pazīme “izcelsme” attiecas, nevis vienkārši uz personas izcelsmi, bet gan izcelsmi, kura saistīta ar rasi, ādas krāsu, etnisko vai valsts piederību, bet pēdējās minētās diskriminācijas aizlieguma pazīmes vairs īsti nav uz personu attiecināmas.

---

⁶⁵ Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, *A Practical Guide on Hate Crime Laws*, 2009, 42.lpp., pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>

⁶⁶ Eiropas Savienības tiesas 2015. gada 16. jūlija spriedums lietā *CHEZ Razpredelenie Bulgaria*, C-83/14, EU:C:2015:480, 46. punkts

⁶⁷ Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, *A Practical Guide on Hate Crime Laws*, 2009, 42.-43.lpp., pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>; skatīt arī tiesu prakses apkopojumu “NAIDA RUNA UN VĀRDA BRĪVĪBA (TIESU PRAKSE KRIMINĀLLIETĀS PAR KRIMINĀLLIKUMA 74.¹, 78., 150. PANTU)” (tiesu prakse 2012.gada oktobris – 2018.gada maijs), Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 21.lpp., pieejams <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/tiesu-prakses-apkopojuumi/kriminaltiesibas>

⁶⁸ ES Padomes 2008.gada 28.novembra Pamatlēmums 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm, OV 328/55

PIEMĒRS: Latvijas kontekstā varētu minēt etnisko minoritāšu pārstāvjus, kuru pēcnācēji ir asimilējušies un gan formāli, gan pēc būtības ir pilnībā iekļāvušies mažoritātes etnicitātē un kultūrtelpā, bet neskatoties uz to pret personām tiek vērsta mazāk labvēlīga attieksme, jo viņu senči ir piederējuši citai etniskajai grupai.

Pilsonība

Jēdziens “pilsonība” jeb “nacionalitāte” (angliski – *nationality*) norāda uz tiesisku saikni starp personu un valsti, un, kā norādīts iepriekš, tas nenorāda personas etnisko izcelsmi jeb tautību.⁶⁹

Reliģiskā vai cita pārliecība

Aizliegums diskriminēt attiecas ne tikai uz personas reliģisko pārliecību, bet arī uz citu pārliecību. Kā norādījusi Eiropas Savienības tiesa minētais diskriminācijas aizlieguma pamata “*attiecas gan uz reliģisko, gan filozofisko vai garīgo pārliecību.*”⁷⁰ Tāpat ir skaidrs, ka minētā pazīme aizsargā arī ateistus un neticīgos, jo, diskriminācijas aizlieguma pazīme “reliģiskā pārliecība” aizsargā reliģisko vai filozofisku pārliecību par dieva esamību vai neesamību.⁷¹ Tai pat laikā, lai persona varētu baudīt aizsardzību pret diskrimināciju reliģiskās vai citas pārliecības dēļ, kā norāda Eiropas Cilvēktiesību tiesa, ir jākonstatē, ka reliģiskā vai cita pārliecība personai ir patiesa un dziļa un ka minētās tiesības nenodrošina to, ka persona drīkst rīkoties un uzvesties publiskajā telpā saskaņā ar jebkuru savu pārliecību.⁷²

Jānorāda, ka saskaņā ar Eiropas Savienības tiesībām diskriminācijas aizlieguma pazīme “reliģiskā vai cita pārliecība” neietver arī politiskos un jebkuru citus uzskatus.⁷³

---

⁶⁹ Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, *A Practical Guide on Hate Crime Laws, 2009, 43.lpp.*, pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>; skatīt arī tiesu prakses apkopojumu “NAIDA RUNA UN VĀRDA BRĪVĪBA (TIESU PRAKSE KRIMINĀLLIETĀS PAR KRIMINĀLLIKUMA 74.¹, 78., 150. PANTU)” (tiesu prakse 2012.gada oktobris – 2018.gada maijs), Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 21.lpp., pieejams <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/tiesu-prakses-apkopojuumi/kriminaltiesibas>

⁷⁰ Eiropas Savienības tiesas 2021.gada 15.jūlija spriedums lietā apvienotajās lietās C-804/18 IX pret *WABE eV un C-341/19 MH Müller Handels GmbH* pret MJ, ECLI:EU:C:2021:594, 47.paragrāfs

⁷¹ Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, *A Practical Guide on Hate Crime Laws, 2009, 43.lpp.*, pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>

⁷² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021.gada 8.aprīļa Lielās Palātas spriedums lietā *Vavrička un citi pret Čehiju* (pieteikuma Nr.47621/130, 331. un 332.paragrāfs)

⁷³ Eiropas Savienības tiesas 2021.gada 15.jūlija spriedums lietā apvienotajās lietās C-804/18 IX pret *WABE eV un C-341/19 MH Müller Handels GmbH* pret MJ, ECLI:EU:C:2021:594, 47.paragrāfs

Tāpat svarīgi ir norādīt, ka tiesības uz reliģisko brīvību “*ietver gan forum internum, proti, uzskatu pastāvēšanu, gan forum externum, proti, reliģiskas ticības publisku paušanu.*”⁷⁴ Līdz ar to personas var saskarties ar diskrimināciju naida nozieguma vai naida runas formā tieši realizējot *forum externum*, proti, paužot savu reliģisko pārliecību publiski.

Dzimums un dzimte

Diskriminācijas aizlieguma pazīme “dzimums” (angliski – *sex*) šaurāka nozīmē ietver sevī personas bioloģisko dzimumu (statusu), taču tas ir cieši saistīts ar pazīmi “dzimte” (angliski – *gender*), kurš nozīmē sociāli noteiktas lomas, uzvedības modeļus, aktivitātes un atribūtus, kurus sabiedrība uzskata par piemērotiem sievietēm un kurus vīriešiem.⁷⁵ Visbiežāk tiesību akti nenodala diskriminācijas aizlieguma pazīmes “dzimums” un “dzimte”, bet iekļauj abus aspektus zem diskriminācijas aizlieguma pazīmes “dzimums”. Līdz ar to ar jēdzienu “diskriminācija dzimuma dēļ” ir jāsaprot mazāk labvēlīga attieksme gan bioloģiskā dzimuma dēļ (piemēram, diskriminācija grūtniecības dēļ), gan arī diskriminācija sociālā dzimuma jeb dzimtes dēļ (piemēram, izsmiekla vēršana pret vīrieti, ja viņš nav galvenais ģimenes apgādnieks).

Dzimtes identitāte

Jēdziens “dzimtes identitāte” apzīmē personas iekšējo sajūtu attiecībā uz piederību (bioloģiskajam) dzimumam un/vai (sociāli definētajai) dzimtei. Piemēram, personai var būt viens dzimums, bet viņa var justies un sevi asociēt kā pretējā dzimuma personu, kā rezultātā persona var vēlēties un arī veikt korekcijas gan attiecībā uz savu bioloģisko dzimumu, gan arī dzimti (sociālo uzvedību, piemēram, valkājot pretējam dzimumam raksturīgu ģērbu, piekopjot pretējam dzimuma raksturīgu runas veidu, manierismu).⁷⁶ Līdz ar to ar jēdzienu “diskriminācija dzimtes

---

⁷⁴ Eiropas Savienības tiesas 2021.gada 15.jūlija spriedums lietā apvienotajās lietās C-804/18 IX pret *WABE eV un C-341/19 MH Müller Handels GmbH* pret MJ, ECLI:EU:C:2021:594, 45.parágrāfs

⁷⁵ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 14-16.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>; Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, 43.punkts, pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d383a>

⁷⁶ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 14.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>; *Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity*, 2006.gada marts, pieejams angļu val. http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2016/08/principles_en.pdf

identitātes dēļ” ir jāsaprot mazāk labvēlīga attieksme pret personu tādēļ, ka viņa izskats vai uzvedība nav atbilstošs viņa bioloģiskajam dzimumam un/vai dzimtei.

Invaliditāte

Jēdziens “invaliditāte” ir definēts ANO Konvencija par cilvēku ar invaliditāti tiesībām⁷⁷ 1.pants, kurš nosaka:

“Pie personām ar invaliditāti pieder personas, kurām ir ilgstoši fiziski, garīgi, intelektuāli vai maņu traucējumi, kas mijiedarbībā ar dažādiem šķēršļiem var apgrūtināt to pilnvērtīgu un efektīvu līdzdalību sabiedrības dzīvē vienlīdzīgi ar citiem.”

Minētā definīcija ir daudz plašāka, nekā tā, kura noteikta Latvijas nacionālajos tiesību aktos.⁷⁸

Līdz ar to par diskrimināciju invaliditātes dēļ ir uzskatāmi gadījumi, kuros mazāk labvēlīga attieksme ir vērsta ne tikai pret personām, kurām ir valsts piešķirts invaliditātes statuss, bet gan ikvienā gadījumā, kurā pret personām izturas mazāk labvēlīgi tādēļ, ka viņām ir ilgstoši fiziski, garīgi, intelektuāli vai maņu traucējumi, kas mijiedarbībā ar dažādiem šķēršļiem var apgrūtināt pilnvērtīgu līdzdalību sabiedrības dzīvē vienlīdzīgi ar citiem.

Seksuālā orientācija

Diskriminācijas aizlieguma pazīme ‘seksuālā orientācija’ apzīmē ikvienas personas dziļu emocionālu un seksuālo piesaisti citai personai, un intīmas un seksuālās attiecības ar šo personu neatkarīgi no personas dzimuma, t.i., vai persona ir pretējā dzimuma, vai tā paša dzimuma.⁷⁹

Vecums

Diskriminācijas aizlieguma pazīme “vecums” attiecas uz ikviena vecuma personu, ja mazāk labvēlīgas attieksmes iemesls pret personu bijis konkrēts vecums. Diskriminācijas aizlieguma pazīme “vecums” ir skaidri noteikta Eiropas Savienības Pamattiesību Hartas 21.pantā un Direktīva

---

⁷⁷ Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām, Latvijas Vēstnesis Nr.27, 2010.gada 17.februāris, pieejams <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>

⁷⁸ Invaliditātes likums, LV Nr.91, 09.06.2010.

⁷⁹ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 15.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>; Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity, 2006.gada marts, pieejams angļu val. http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2016/08/principles_en.pdf

2000/78/EK aizliedz diskrimināciju vecuma dēļ nodarbinātībā.⁸⁰ Tāpat arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka Eiropas Cilvēktiesību Konvencijas 14.pants aizsargā pret diskrimināciju vecuma dēļ.⁸¹

Statuss

Kā norādīts iepriekš Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā judikatūrā ir atzinusi, ka Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14.pantā noteiktais diskriminācijas aizlieguma pazīmju katalogs ir atvērts un līdz ar to vārdi “cits statuss” var iekļaut arī pašā tekstā skaidri nenosauktas pazīmes vai statusus.⁸² Ja klasiski par diskriminācijas aizlieguma pazīmēm ir tikušās atzītas personai piemītošās pazīmes, tādas kā dzimums, etniskā piederība, vecums, tad diskriminācija ir iespējama arī personas “statusa” dēļ.⁸³

Tā Eiropas Pretrasīma un neiecietības Komiteja ir definējusi diskriminācijas aizlieguma pazīmi kā “personas tiesisko vai faktisko situāciju, kura attiecas ne ģimenes, imigrācijas vai profesionālo statusu, bet arī tādiem faktoriem kā dzimšanā ārvalstī, finansiālā situācija, veselības stāvoklis, ieslodzījums, dalība arodbiedrībā vai citā biedrībā vai dzīvesvieta.”⁸⁴

Naida noziegums un naida runa kā diskriminācijas aizlieguma pārkāpums

Kā norādīts iepriekš, diskriminācija aizlieguma princips aizliedz izturēties atšķirīgi pret personām vienādās un salīdzināmās situācijās, kā arī aizliedz izturēties vienādi pret personām atšķirīgās situācijās.

Iemesls diskriminācijai visbiežāk ir aizspriedumi jeb stereotipi pret kādu personu grupu, kuri rezultējas nepamatotā mazāk labvēlīgā attieksmē pret šo grupu.

---

⁸⁰ Padomes Direktīva 2000/78/EK (2000. gada 27. novembris), ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju, *OV L 303, 2.12.2000., 16./22.lpp*

⁸¹ Carvalho Pinto de Sousa Morais pret Portugāli”, pieteikums Nr. 17484/15, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 25. jūlija spriedums, 46. punkts

⁸² Piemēram, skatīt ECT 1984.gada 28.novembra spriedums lietā *Rasmussen pret Dāniju* (pieteikuma Nr.9118/80, 34.paragrāfs

⁸³ Pieter van Dijk, Fried van Hoof, Arjen van Rijn, Zeo Zwaak (eds), *Theory and practice of the European Convention on human rights*, 5.izdevums, Intersentia, 2018, 1004.lpp.

⁸⁴ Eiropas Pretrasīma un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 16.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja noteikusi, ka “negatīva stereotipizēšana” nozīmē vispārēju uzskatu piemērošanu vai attiecināšanu pret personu grupu vai tās locekļiem par šīs grupas vai tās locekļa piemītošajām raksturīgajām pazīmēm, īpašībām vai uzvedību, kas liek skatīt šo grupu “sliktā gaismā”, neņemot vērā konkrēta indivīda vai indivīdu pazīmēm, īpašībām vai uzvedību.⁸⁵ Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka galvenā problēma, kas saistās ar aizspriedumiem jeb stereotipizēšanu, ir fakts, ka šāda attieksme liedz personas individualizētu novērtējumu attiecībā uz viņa spējām un vajadzībām.⁸⁶

Piemēram, joprojām plaši izplatīti ir dzimtes stereotipi jeb uzskati par sabiedrībā pieņemamu uzvedību atkarībā no personas dzimuma, kā arī vienu rakstura īpašību piedēvēšana sievietēm, bet atšķirīgu vīriešiem, kas nereti nostāda konkrēta dzimuma personu mazāk labvēlīgā situācijā, tai pat laikā liedzot objektīvi izvērtēt, vai attiecīgā īpašība šai personai vispār piemīt. Kā norādījusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, viens no galvenajiem uzdevumiem mūsdienās ir tiekties uz dzimumu līdztiesības, līdz ar to atšķirīgu attieksmi pret personu atkarībā no dzimuma vairs nevar attaisnot ar tradīcijām, vispārīgiem pieņēmumiem vai valdošo sociālo attieksmi, saskaņā ar kuriem parasti sievietei tiek piešķirta sekundāra loma.⁸⁷

Dažas sabiedrības grupas ir pakļautas īpaši smagai diskriminācijas formai, kura izriet tieši no aizspriedumiem jeb stereotipizēšanas. Šo formu sauc par “stigmatizāciju” un tā izpaužas kā tikai negatīvu aizspriedumu attiecināšanu uz grupu. Stigmatizēšana Eiropas reģionā, piemēram, īpaši izpaužas pret Romu tautības cilvēkiem.

Naida noziegumi un naida runa ir likuma pārkāpums, kuri tiek izdarīti negatīvo aizspriedumu jeb stereotipu dēļ. Tā naida noziegums tiek veikts tieši aizspriedumu pret konkrētu sabiedrības grupu

---

⁸⁵ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 15.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

⁸⁶ Carvalho Pinto de Sousa Morais pret Portugāli”, pieteikums Nr. 17484/15, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 25. jūlija spriedums, 46. punkts

⁸⁷ Carvalho Pinto de Sousa Morais pret Portugāli”, pieteikums Nr. 17484/15, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 25. jūlija spriedums, 46. punkts

dēļ un ir naida nozieguma neatņemams elements, tādēļ naida noziegumus dēvē arī par “aizspriedumu noziegumiem”⁸⁸ Savukārt naida runa ir pašu negatīvo stereotipu attiecībā uz kādu sabiedrības grupu izplatīšana, atbalstīšana vai attaisnošana, kā arī šo stereotipu izmantošana, lai aizskartu, aizvainotu, kurinātu naidu vai draudētu.

Līdz ar to naida noziegumi un naida runa ir veids, kādā tiek izpausta diskriminācija, kuras radusies aizspriedumu jeb stereotipu dēļ.

Šie likuma pārkāpumi ir pretēji cilvēktiesībās noteiktajam vienlīdzības principam, ka visi cilvēki ir līdzcietīgi, proti, ka visiem cilvēkiem piemīt cilvēciskā cieņa un ka visiem ir nodrošināmas iespējas realizēties ar pilnu potenciālu. Naida noziegumi un naida runa ir likuma pārkāpumi, kuri ir pretēji vienlīdzības principam.⁸⁹

2.1.5. Īpaši diskriminācijas viedi

Multiplā diskriminācija

Multiplā diskriminācija ir diskriminācijas vieds, kura gadījumā persona vai personu grupa tiek diskriminēta uz divu vai vairāku diskriminācijas pazīmju pamata vienlaikus.

Starptautiskie tiesību avoti tieši nedefinē un neaizliedz multiplo diskrimināciju, tomēr vairāki starptautiskie tiesību dokumenti netieši norāda uz faktu, ka personas var tikt diskriminētas uz vairākiem diskriminācijas aizlieguma pamatiem vienlaikus.

Tā ANO Pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 2.panta pirmā daļa aizliedz diskriminēt attiecībā uz Paktā noteikto tiesību nodrošināšanu rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelšanās, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem, kamēr 3.pants nosaka vēl papildus ka valstīm ir pienākums “nodrošināt vīriešiem un sievietēm vienlīdzīgas tiesības baudīt visas šajā Paktā paredzētās pilsoniskās un politiskās tiesības”. Analogisks tiesiskais regulējums ir noteikts arī ANO Paktā par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām (attiecīgi 2.panta otrā daļa un 3.pants).⁹⁰

---

⁸⁸ *Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, A Practical Guide on Hate Crime Laws, 2009, 16.lpp.*, pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>;

⁸⁹ *Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, A Practical Guide on Hate Crime Laws, 2009, 19.lpp.*, pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>; skatīt arī ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 8.punkts, pieejams angļu val. <https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

⁹⁰ LR Augstākās Padomes Deklarācija “Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”, Ziņotājs Nr.21, 1990.gada 24.maijā, pieejams

Tas nozīmē, ka multiplā diskriminācija visbiežāk pastāv kombinējoties diskriminācijas aizlieguma pazīmei "dzimums" ar vēl kādu diskriminācijas aizlieguma pazīmi. Minēto apstiprina arī Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas uzvērtais, ka pastāv īpaši smaga naida runas forma, kura ir vērsta pret sievietēm dzimuma, dzimtes un/vai dzimtes identitātes dēļ kombinācijā ar vienu vai vairākās citām diskriminācijas aizlieguma pazīmēm.⁹¹ Arī ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komiteja ir īpaši uzsvērusi, ka it sevišķi no naida runas cieš neaizsargātās grupas (angl. val. *vulnerable groups*).⁹²

Diskriminācija saistības dēļ

Diskriminācija var notikt situācijā, kurā personai pašai nepiemīt attiecīgā diskriminācijas aizlieguma pazīme, bet pret viņu izturas mazāk labvēlīgi tāpēc, ka viņa ir saistīta ar personu, kurai attiecīgā diskriminācijas aizlieguma pazīme piemīt.⁹³

Diskrimināciju saistībās dēļ kā diskriminācijas viedu ir atzinusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa,⁹⁴ gan Eiropas Savienības tiesa,⁹⁵ kā arī uz to ir norādījusi Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja.⁹⁶

<https://likumi.lv/ta/id/75668-par-latvijas-republikas-pievienosanos-starptautisko-tiesibunbspdokumentiem-cilvektiesibu-jautajumos>

⁹¹ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 4.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

⁹² ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 6.punkts, pieejams angļu val. <https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

⁹³ Sīkāk skatīt Constanța MĂTUȘESCU, "Discrimination by association" – between jurisprudential consecration at European level and legislative desire in Romania. Some considerations, Supplement of Law Review - Year 2019, pp. 114-135, pieejams angļu val.

http://internationallawreview.eu/fisiere/pdf/10_Matusescu_Supliment_Law_Review_SRDE_1.pdf

⁹⁴ Piemēram, skatīt Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017.gada 28.marta spriedumu lietā Škorjance pret Horvātiju, pieteikuma Nr.25536/14

⁹⁵ Piemēram, skatīt Eiropas Savienības tiesas spriedumus lietā Coleman C-303/06 (2008.gada 17.jūlijs), pieejams latviešu val.

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=C1DF0CBEA63870236BE8441EE1E96193?text=&docid=67793&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5521460>; un lietā CHEZ C-83/14 (2015.gada 16.jūlijs), pieejams latviešu val.

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=165912&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5522231>

⁹⁶ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.7 (General Policy Recommendation No.7 on national legislation to combat racism and racial discrimination of the European Commission against Racism and Intolerance) 2002.gada 13.decembris ar 2017.gada 7.decembra grozījumiem, 15.lpp. 16.paragrāfs, pieejams latviešu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-7-revised-on-national-legislatio/16808b5ab4>

Kā norādījusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, ne tikai tās darbības, kuras vērstas pret upuri noteiktas diskriminācijas aizlieguma pazīmes dēļ var tikt klasificēts kā naida noziegums. Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskata, ka nodarītājam var būt dažādi motīvi, kuri radušies situatīvu faktoru dēļ, nevis aizspriedumainas attieksmes pret grupu, kurai persona pieder, dēļ. Līdz ar to Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības Konvencija (14.pants) aizsargā indivīdu arī situācijās, kurās pret viņu izturas mazāk labvēlīgi cita indivīda statusa vai pret diskrimināciju aizlieguma pazīmes dēļ.⁹⁷

PIEMĒRI:

*Kopdzīves partneri cieš no verbāla un fiziska uzbrukuma, kurš notiek tādēļ, ka viens no partneriem ir Romu tautības. Izmeklēšanas rezultātā Horvātijas policija atzīst par cietušo no naida nozieguma tikai Romu tautības partneri, bet ne otru partneri. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ar 2017.gada 28.marta spriedumu lietā *Škorjance pret Horvātiju* atzīst, ka naida noziegumā par cietušajiem bija jāatzīst arī otrs partneris, kurš pats nav Romu tautības.

*Darba devējs atsakās nodarbināt sievieti, jo viņa ir precējusies ar noteiktas etniskās grupas pārstāvi. Šajā gadījumā ir pieļauta diskriminācija etniskās piederības dēļ.

*Darba devējs sāk aizskart savu darbinieci pēc tam, kad uzzina, ka viņa ir vecāks un vienīgais aprūpētājs savam bērnam ar invaliditāti. Kā atzina Eiropas Savienības tiesa "*Ja ir pierādīts, ka pret darba ņēmēju, kurš pats nav invalīds, vērstā nevēlamā uzvedība, kas veido aizskaršanu, ir saistīta ar viņa bērnu, kuram darba ņēmējs pats sniedz viņam nepieciešamo pamataprūpi, invaliditāti, šāda uzvedība ir pretrunā [...] vienlīdzīgas attieksmes principam un it īpaši – [...] aizskaršanas aizliegumam*".⁹⁸

Diskriminācija kļūdainas asociēšanas dēļ

Diskriminācija pret personu vai personu grupu var tikt vērstā kļūdas dēļ, proti, situācijā, kurā nodarītājs personai vai personu grupai ir kļūdaini piedēvējis kādu diskriminācijas aizlieguma pazīmi, kura tai nemaz nepiemīt.⁹⁹

---

⁹⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017.gada 28.marta spriedumu lietā *Škorjance pret Horvātiju*, pieteikuma Nr.25536/14, 55.pagrāfs

⁹⁸ Eiropas Savienības tiesas spriedums lietā *Coleman C-303/06* (2008.gada 17.jūlijs), 59.pagrāfs

⁹⁹ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.7 (General Policy Recommendation No.7 on national legislation to combat racism and racial discrimination of the European Commission against Racism and Intolerance) 2002.gada 13.decembris ar 2017.gada

PIEMĒRS: Veikala apsargam ir aizspriedumi pret Romu tautības personām. Šī iemesla dēļ viņš veikalā nepielaiž Hindu izcelsmes pircēju. Šajā gadījumā ir notikusi diskriminācija, lai arī tā ir notikusi, veikala apsargam kļūdaini nosakot pircēja etnisko piederību.

2.2. Jēdziens “naida noziegums”

“Naida noziegums” ir noziedzīgs nodarījums, kurš veikts ar aizspriedumos balstītu motīvu.¹⁰⁰

Naida noziegums ir nodalāms no citiem noziedzīga nodarījuma veidiem, jo tas vienmēr tiek izdarīts ar nodomu, kas balstīts aizspriedumos jeb stereotipos pret personu vai personu grupu. Attiecīgi “naida noziegums” ir tāds, kurš sastāv no diviem elementiem - noziedzīga nodarījuma un aizspriedumos pret personu vai personu grupu balstīta motīva. Piemēram, naida noziegums būs gadījumā, kurā personai izteikti draudi, veikta viņas īpašuma bojāšana vai nodarīti miesas bojājumi, un tas ir izdarīts ar naida motīvu (nodomu), kurš balstīts aizspriedumos jeb stereotipos pret personu vai personu grupu, balstoties uz aizsargāto diskriminācijas aizlieguma pazīmi (piemēram, rasi, etnisko izcelsmi, seksuālo orientāciju).¹⁰¹

Attiecīgi “naida noziegums” satur sekojošus elementus:

- saskaņā ar krimināltiesībām veikts noziedzīgs nodarījums, kurš izdarīts pret personu vai personu grupu
- motivēts ar aizspriedumiem, kuri attiecas uz diskriminācijas aizlieguma pazīmi.

Ja noziedzīga nodarījuma izdarīšana nav veikta ar aizspriedumos balstītu motīvu, tad nav noticis naida noziegums. Attiecīgi, ja tiesību sistēmā netiek lietots jēdziens “naida noziegums”, tad attiecīgi, izmeklējot noziedzīgus nodarījumus, izmeklēšanā netiek pievērsta uzmanība tam, vai noziedzīgais nodarījums veikts ar naida motivāciju. Attiecīgi šāda pieeja vispār neļauj naida noziegumus identificēt.¹⁰² Naida nozieguma mērķis ir iebiedēt personu un grupu, pie kuras persona pieder, pamatojoties uz personai piemītošām pazīmēm, tādējādi norādot, ka persona vai personu grupa nav vēlama. Līdz ar to naida noziegums pret personu vai personu grupu tiek

---

7.decembra grozījumiem, 14.lpp. 12.paragrāfs, pieejams latviešu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-7-revised-on-national-legislatio/16808b5ab4>

¹⁰⁰ Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, *A Practical Guide on Hate Crime Laws*, 2009, 16.lpp., pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>

¹⁰¹ Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, *A Practical Guide on Hate Crime Laws*, 2009, 16.lpp., pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>

¹⁰² Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, *A Practical Guide on Hate Crime Laws*, 200, 11.lpp., 889 pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>

izdarīts, nevis pamatojoties uz to, kāda reāli persona vai personu grupa ir, bet gan pamatojoties uz aizspriedumiem par personu vai personu grupu.

Ir jānodala jēdzieni “naida noziegums” un “naida motīvs”. Piemēram, miesas bojājumi personai var tikt nodarīti naida dēļ, tomēr tas būs “naida noziegums” tikai tajā gadījumā, ja naida iemesls būs personai piemītoša diskriminācijas aizlieguma pazīme (vai arī saistītajai personai piemītošās diskriminācijas aizlieguma pazīmes dēļ, skatīt - Diskriminācijas veidi. Diskriminācija saistītas dēļ). Turklāt “naida noziegumu” var izdarīt arī bez naida pret personu vai personu grupu, pamatojoties uz tai piemītošu diskriminācija aizlieguma pazīmi.¹⁰³

“Naida noziegumu” var veikt dažādu iemeslu dēļ:

- nodarītājs to var veikt aizvainojuma, greizsirdības dēļ vai arī lai iegūtu autoritāti savas grupas vidū
- nodarītājs var nejust naidu pret upuri, bet gan naidīgas domas vai jūtas pret grupu, kurai upuris pieder
- nodarītājs var to veikt, jo izjūt naidu pret ikvienu personu, kura nepieder nodarītāja grupai
- nodarītājs var to veikt, jo abstraktā līmenī idejiski ir pret kaut ko, piemēram, imigrāciju.

Lai arī šajos gadījumos nav tieša naida pret upuri, tomēr šādi noziedzīgi nodarījumi ir ar aizspriedumiem motivēti un tādēļ uzskatāmi par “naida noziegumiem.”¹⁰⁴

Vadoties no minētā, precīzāk būtu lietojams jēdziens “aizspriedumos balstīts noziedzīgs nodarījums”, nevis “naida noziegums.”¹⁰⁵

2.3. Jēdziens “naida runa”

2.3.1. Definīcija

Jēdziens “naida runa” ir nošķirams no jēdziena “naida noziegums” jeb “aizspriedumos balstīts noziegums”. Kā norādīts iepriekš, “aizspriedumos balstīts noziegums” sastāv no diviem elementiem – noziedzīga nodarījuma un tā veikšanas aizspriedumu dēļ, kamēr “naida runa” satur tikai otro elementu - aizspriedumus.¹⁰⁶

---

¹⁰³ *Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, A Practical Guide on Hate Crime Laws, 2009, 17.lpp.*, pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>

¹⁰⁴ *Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, A Practical Guide on Hate Crime Laws, 2009, 18.lpp.*, pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>

¹⁰⁵ *Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, A Practical Guide on Hate Crime Laws, 2009, 18.lpp.*, pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>

¹⁰⁶ *Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, A Practical Guide on Hate Crime Laws, 2009, 25.lpp.*, pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>

Neviens starptautiskais līgums pats par sevi nesniedz izsmeļošu definīciju, kas ir “naida runa”. Kādas darbības ir sodāmas nosaka Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām 20.panta otrās daļa, ANO Konvencijas par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu 4.pants, Eiropas Padomes Konvencijas par kibernoziemumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās¹⁰⁷ un ES Padomes Pamatlēmuma 2008/913/TI. Tai pat laikā “naida runas” definīcijas ir sniegtas dažos starptautisko organizāciju institūciju politiskajos, skaidrojošos un interpretāciju sniežošajos dokumentos. Pašlaik jēdziens “naida runa” ir definēts sekojoši.

Apvienoto Nāciju Organizācija

ANO Stratēģija un Rīcības plāns naida runas novēršanai¹⁰⁸

Naida runa ir jebkura veida uzbrūkoša, nievājoša vai diskriminējoša komunikācija runājot, rakstot vai uzvedoties pret personu vai personu grupu, balstoties uz to, kas šī persona vai personu grupa ir, citiem vārdiem, pamatojoties uz personas vai personu grupas reliģisko pārliecību, tautību, pilsonību, rasi, ādās krāsu, izcelsmi, dzimumu vai citu identitātes faktoru.

ANO Cilvēktiesību Komiteja par rasistiskiem un naida noziegumiem uzskata “jebkādu rīcību, kas aizstāv nacionālu, rasu vai reliģisku naidu un kūda uz diskrimināciju, naidīgumu vai vardarbību atbilstoši tam, kā tas noteikts Starptautiskajā Paktā par pilsoņu un politiskajām tiesībām 20.panta otrajā daļā,¹⁰⁹ kā arī jāvadās no Kamdenas Principos norādītajām definīcijām.¹¹⁰

ANO Rasu diskriminācijas izsaušanas komiteja kā naida runu **ANO Starptautiskās konvencijas par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu** 4.panta izpratnē definē sekojošas darbības, kuras

---

¹⁰⁷ Likums “Par Konvenciju par kibernoziemumiem un Konvencijas par kibernoziemumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās”, Latvijas Vēstnesis Nr.171, 2006.gada 26.oktobris, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/146481-par-konvenciju-par-kibernoziemumiem-un-konvencijas-par-kibernoziemumiem-papildu-protokolu-par-rasisma-un-ksenofobijas-noziedzigajiem>

¹⁰⁸ United Nations Strategy and Action Plan on Hate Speech, 2019.gads, pieejams angļu val. <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>

¹⁰⁹ Rabatas Darbības Plāns, ANO Cilvēktiesību Komitejas 22 sesija, 2013.gada 11.janvāris, pieejams angļu val. https://digitallibrary.un.org/record/746343/files/A_HRC_22_17_Add.4-EN.pdf

¹¹⁰ The Camden Principles on Freedom of Expression and Equality, pieejami angļu val. <https://www.article19.org/data/files/pdfs/standards/the-camden-principles-on-freedom-of-expression-and-equality.pdf>

vērstas pret personām vai personu grupu, pamatojoties uz rasi, ādas krāsu, izcelsmi, pilsonību vai etnisko piederību:¹¹¹

- Jebkuru ideju par rasu vai etnisko grupu pārākumu vai naida izplatīšana ar jebkuru līdzekļu palīdzību;
- Kūdišana uz naidu, nicinājumu vai diskrimināciju pret grupas locekļiem, pamatojoties uz viņu rasi, ādas krāsu, izcelsmi vai valstisko vai etnisko izcelsmi;
- Draudēšana vai kūdišana uz vardarbību pret minētās grupas personām vai grupām;
- Personu vai personu grupu izsmiešana vai apmelošana vai apvainojumu izteikšana vai naida, nicinājuma vai diskriminācijas attaisnošana, ja šādas izpausmes acīmredzami rezultējas kūdišanā uz naidu vai diskriminācijā;
- Genocīda vai noziegumu pret cilvēci publiska noliegšana vai mēģinājumi tos attaisnot, ja šādas izpausmes acīmredzami rezultējas kūdišanā uz rasu vardarbību vai naidu.

Eiropas Padome

Jaunākā naida runas definīcija ir atrodama **Eiropas Padomes Ministru Komitejas Rekomendācijā CM/Rec(2022)16**,¹¹² kura nosaka, ka par “naida runu” ir uzskatāma jebkura veida izteiksme, kura kūda, veicina, izplata vai attaisno vardarbību, naidu vai diskrimināciju pret personu vai personu grupām, vai arī tās nomelno, balstoties uz tādām personīgām pazīmēm, ka rase, ādas krāsa, valoda, reliģiskā pārliecība, pilsonība, pilsonības vai etniskā izcelsme, vecums, invaliditātes, dzimum, dzimtes identitāte un seksuālā orientācija.

Jau iepriekš **Eiropas Padomes Ministru Komiteja Rekomendācijā Nr.R (97) 20**¹¹³ ir norādījusi, ka ar “naida runu” ir jāsaprot jebkuras formas izpausmes, kuras izplata, mudina, veicina vai attaisno rasu naidu, ksenofobiju, antisemitismu vai citas naida formas, kuras balstītas neiecietībā, ieskaitot tādas neiecietības izpausmes kā agresīvs nacionālisms un etnocentrisms, diskriminācija un naidīgums pret minoritātēm un imigrantu izcelsmes personām.

---

¹¹¹ ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 13.-14.punkts, pieejams angļu val.

<https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

¹¹² Eiropas Padomes Ministru Komitejas 2022.gada 20.maija Rekomendācija CM/Rec (2022)16, pieejams angļu valodā https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a67955

¹¹³ Eiropas Padomes Ministru Komitejas Rekomendācija Nr.R (97) 20, pieejama angļu val. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680505d5b

Eiropas Padomes Konvencijas par kibernoziēgumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās¹¹⁴ ar jēdzienu “naida runa”

saprot sekojošas ar nodomu izdarītas darbības, kuras vēstas pret personām vai personu grupu, :

- rasistiska vai ksenofobiska materiāla izplatīšana datorsistēmās;
- rasistiski vai ksenofobiski motivētus draudu par nopietna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (kā noteikts saskaņā ar nacionālo tiesisko regulējumu) izteikšana datorsistēmās;
- rasistiski vai ksenofobiski motivētu apvainojumu izteikšanu datorsistēmās;
- genocīda vai noziēgumu pret cilvēci noliegšanu, būtisku minimizēšanu, atbalstīšanu vai attaisnošanu datorsistēmās;
- palīdzība minēto nodarījumu veikšanā vai to atbalstīšanu datorsistēmās.

Eiropas Padomes Konvencijas par kibernoziēgumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās¹¹⁵ nosaka, ka “rasistisks vai ksenofobisks materiāls” ir tāds, kurš *“pauž idejas vai teorijas, kuras atbalsta, veicina vai mudina uz naidu, diskrimināciju vai vardarbību pret personu vai personu grupu, pamatojoties uz rasi, ādas krāsu, izcelšanos, pilsonības vai etnisko izcelsmi, kā arī reliģiju, ja tā ir izmantota kā iegansts attiecībā uz jebkuru no šiem faktoriem.”*

Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas jēdzienu “naida runa” definē sekojoši:

“Naida runa ir jebkurā formā pausta veicināšana vai kūdīšana uz demingāciju, naidu vai zaimošānu pret personu vai personu grupu, kā arī aizskaršana, apvainošāna, negatīvu aizspriedumu paušana, stigmatizācija vai draudēšana attiecībā uz šo personu vai personu grupu

---

¹¹⁴ Likums “Par Konvenciju par kibernoziēgumiem un Konvencijas par kibernoziēgumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās”, Latvijas Vēstnesis Nr.171, 2006.gada 26.oktobris, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/146481-par-konvenciju-par-kibernoziēgumiem-un-konvencijas-par-kibernoziēgumiem-papildu-protokolu-par-rasisma-un-ksenofobijas-noziedzigajiem>

¹¹⁵ Likums “Par Konvenciju par kibernoziēgumiem un Konvencijas par kibernoziēgumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās”, Latvijas Vēstnesis Nr.171, 2006.gada 26.oktobris, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/146481-par-konvenciju-par-kibernoziēgumiem-un-konvencijas-par-kibernoziēgumiem-papildu-protokolu-par-rasisma-un-ksenofobijas-noziedzigajiem>

un visu iepriekš minēto izteiksmes veidu attaisnošana, pamatojoties rasi, ādas krāsu, izcelsmi, uz pilsonības vai etnisko izcelsmi, vecumu, invaliditāti, valodu, reliģisko vai citu pārliecību, dzimumu, dzimti, dzimtes identitāti, seksuālo orientāciju vai citu personisku pazīmi vai statusu”.¹¹⁶

Tāpat Eiropas Pretrāsma un neiecietības Komiteja naida runas jēdzienā iekļauj genocīda, noziegumu pret cilvēci vai kara noziegumu, kuri par tādiem atzīti ar tiesu spriedumiem, publisku noliegšanu, trivializēšanu, attaisnošanu vai piekrišanu tiem, kā arī personu, kuri šādus noziegumus ir pastrādājuši, glorificēšana.¹¹⁷

Eiropas Pretrāsma un neiecietības Komiteja nosaka, ka par naida runu ir uzskatāma arī visu minēto izpausmju izplatīšana vai glabāšana.¹¹⁸

Eiropas Savienība

Eiropas Savienībā naida runas aizliegums ir noteikts ar ES Padomes Pamatlēmumu 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm.¹¹⁹ Pamatlēmums pats par sevi nesniedz izsmeļošu naida runas definīciju, tomēr tas nosaka, kāda satura un veida naida runas izpausmes ir sodāmas.

ES Padomes Pamatlēmuma 2008/913/TI 1.pants nosaka, ka ir sodāmas sekojošas tīšas darbības: Katra dalībvalsts veic vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu to, ka ir paredzēts kriminālatbildība par šādu tīšu rīcību:

- publisks aicinājums uz vardarbību vai naidu, kas vērsts pret personu grupu vai šādas grupas locekli, ko raksturo rase, ādas krāsa, reliģija, izcelsme, pilsonības vai etniskā piederība;

---

¹¹⁶ Eiropas Pretrāsma un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 3. Un 16.lpp., 9.paragrāfs, pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹¹⁷ Eiropas Pretrāsma un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 17.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹¹⁸ Eiropas Pretrāsma un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 17.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹¹⁹ ES Padomes 2008.gada 28.novembra Pamatlēmums 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm, OV 328/55

- šā punkta a) apakšpunktā minēto darbību izdarīšana, publiski izplatot traktātus, attēlus vai citus materiālus;
- Starptautiskās Krimināltiesas statūtu 6., 7. un 8. pantā definēto genocīda noziegumu, noziegumu pret cilvēci un kara noziegumu publiska attaisnošana, noliegšana vai rupja banalizēšana, vēršoties pret personu grupu vai šādas grupas locekli, ko raksturo saistībā ar rasi, ādas krāsu, reliģiju, izcelsmi, nacionālo vai etnisko piederību, ja darbība ir veikta tā, lai izraisītu vardarbību vai naidu pret attiecīgo personu grupu vai šādas grupas locekli;
- tādu noziegumu publiska attaisnošana, noliegšana vai rupja banalizēšana, kas definēti 1945. gada 8. augusta Londonas Nolīgumam pievienotās Starptautiskā militārā tribunāla hartas 6. pantā, vēršoties pret personu grupu vai šādas grupas locekli, ko raksturo saistībā ar rasi, ādas krāsu, reliģiju, izcelsmi, nacionālo vai etnisko piederību, ja darbība ir veikta tā, lai izraisītu vardarbību vai naidu pret attiecīgo personu grupu vai šādas grupas locekli.

ES Padomes Pamatlēmuma 2008/913/TI 2.pants nosaka, ka ES dalībvalstīm ir jānodrošina, ka 1.pantā minēto darbību atbalstīšana vai palīdzēšana tos veikt arī ir sodāma rīcība.

2.3.2. Elementi

Kā redzams, visas definīcijas satur sekojošus elementus:

- 1) nosaka izteiksmes saturu un darbības ar to;
- 2) nosaka izteiksmes veidu (formu);
- 3) nosaka, ka darbībām jābūt vērstām pret personu vai personu grupu saistībā ar viņām piemītošajām diskriminācijas aizlieguma pazīmēm;
- 4) nosaka diskriminācijas aizlieguma pazīmes, pamatojoties uz kurām izteiktais, tiek uzskatīts par naida runu.

Tāpat definīcijas ietver jautājumu par nodoma esamību un tā lomu, kā arī jautājumu par no naida runas izrietošām sekām vai šādu seku iespējamību.

Izteiksmes saturs un darbības ar to

Starp apskatītajām definīcijām pastāv atšķirība. Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja ir uzsvērusi, ka naida runa būs gadījumā, ja jebkurā izpausmes formā notiek atbalstīšana, veicināšana vai kūdīšana uz nomelnošanu, naidu vai zaimošanu, kā arī negatīvu stereotipu

izplatīšana pret personu vai personu grupu, personas vai personu grupas aizskaršana, apvainošana, stigmatizācija vai draudēšana vai visu šo izpausmju attaisnošana.¹²⁰

ANO ir uzsvērusi, ka starptautiskās tiesības aizliedz kūdīšanu uz diskrimināciju, naidīgumu un vardarbību, kamēr cita veida naida runa pati par sevi nav aizliegta. Citiem vārdiem, ja naida runa nesasniedz kūdīšanas līmeni, tad starptautiskās tiesības to neaizliedz.¹²¹

Tikmēr no minētā un no apskatītajām definīcijām izriet, ka Eiropas reģionā jēdziena “naida runa” tvērums ir plašāks. Proti, kā norāda Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja, tad tās definīcija no citām atšķiras ar to, ka naida runa ir ne tikai kūdīšanu pret personām vai personu grupu, bet arī diskriminējoša satura izteikumi.¹²² Tāpat arī Eiropas Padomes Konvencijas par kibernetiskajiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās, aizliedz izplatīt rasistiska un ksenofobiska rakstura materiālu kā tādu.

No minētā izriet, ka galvenā pazīme, kura liecina par naida runu ir fakts, ka tās saturs ir diskriminējošs pret personu vai personu grupu. Citiem vārdiem, runas saturs pauž personas vai personu grupas mazāku vērtību, kas nav balstīta objektīvos faktos.

Diskriminējošs saturs var izpausties kā negatīvu aizspriedumu paušana, piemēram, caur

- **nomelnošanu**
- **zaimošanu**
- **stigmatizācija**
- **aizskaršana**
- **apvainošana**
- **atsvešināšanu**

---

¹²⁰ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 16.lpp., 9.paragrāfs, pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹²¹ United Nations Strategy and Action Plan on Hate Speech, 2019.gads, pieejams angļu val. <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>

¹²² Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 17.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

- **marginalizāciju**
- **trivializāciju**

Vairāki tiesību avoti sniedz sekojošas šo jēdzienu definīcijas:¹²³

“**Diskriminācija**” – nozīmē jebkādu mazāk labvēlīgu attieksmi pret personu vai personu grupu, pamatojoties uz personai, personu grupai piemītošu nemaināmu pazīmi vai statusu, ja šādi attieksmei nav objektīva un pamatota attaisnojuma

“**Nomelnošana**” (angliski denigration) – nozīmē uzbrukšanu personai vai vairākām personām saistībā ar viņu piederību noteiktai personu grupai attiecībā uz viņu spējām, raksturu un reputāciju.

“**Zaimošana**” (angliski – vilification) nozīmē aizskarošu kritiku pret vienu vai vairākās personām saistībā ar viņu piederību noteiktai personu grupai

“**Stigmatizācija**” (angliski – stigmatization) – nozīmē personu grupas apzīmēšanu negatīvā veidā

“**Atsvešināšana**” (angliski – alienation) - nozīmē personas izstumšanu no sabiedrības, kurā viņa dzīvo, un vērtībām, saskaņā ar kurām viņš vai viņa dzīvo

“**Marginalizācija**” (angliski – marginalisation) nozīmē izolācijas vai mazvērtības sajūtas radīšanu personai vai personu grupai, tādejādi ierobežojot viņu dalību sabiedrībā/sabiedriskajā dzīvē

“**Trivializācija**” (angliski – trivialisation) – nozīmē padarīt kādu izskatīties mazsvarīgi vai nenozīmīgi

Diskriminācija smagākā formā var izpausties kā aicināšanu uz konkrētu darbību vai attieksmes paušanu, konkrēti:

- **mudināšana, kūdīšana uz naidu**

---

¹²³ Jēdzienu definīcijas noteiktas: Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 14.-16.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>; Report of the UN Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue, A/67/357, 44.paragrāfs; 2012.gada 7.spetembris, pieejams angļu val. https://digitallibrary.un.org/record/735838/files/A_67_357-EN.pdf; Rabatas Darbības Plāns, ANO Cilvēktiesību Komitejas 22 sesija, 2013.gada 11.janvāris, pieejams angļu val. https://digitallibrary.un.org/record/746343/files/A_HRC_22_17_Add.4-EN.pdf; The Camden Principles on Freedom of Expression and Equality, pieejami angļu val. <https://www.article19.org/data/files/pdfs/standards/the-camden-principles-on-freedom-of-expression-and-equality.pdf>

- **mudināšana, kūdīšana uz vardarbību**
- **draudēšana.**

“**Mudināšana**” (angliski advocacy) – saistībā ar nomelnošanu, naidu vai zaimošanu nozīmē nepārprotamu, apzinātu un aktīvu šāda veida uzvedības un attieksmes atbalstīšana attiecībā pret noteiktai grupai piederošām personām

“**Kūdīšana**” (angliski – incitement) nozīmē izteikumus par personu vai personu grupu, kuri rada nenovēršanu diskriminācijas, naidīguma vai vardarbības risku pret personām, kuras tai pieder

“**Naidis**” (angliski – hatred) nozīmē prāta stāvokli,¹²⁴ kuru raksturo tādas intensīvas un neracionālas emocijas pret mērķa grupu kā apvainojums, naidīgums un riebums

“**Naidīgums**” (angliski – hostility¹²⁵) nozīmē naida izpausmi ārpus normālām garastāvokļa izpausmes robežām

“**Vardarbība**” (angliski – violence) nozīmē fiziska spēka vai jaudas pielietošana pret citu personu vai kopienai piederošu grupu, kas rezultējas vai pastāv lieta iespēja, ka tas rezultēsies ievainojumā, nāvē, psiholoģiskā kaitējumā, negatīvā notikumu attīstībā vai zaudējumā

Tāpat par naida runu ir uzskatāma genocīda, noziegumu pret cilvēci vai kara noziegumu, kuri par tādiem atzīti ar tiesu spriedumiem, publisku noliegšanu, trivializēšanu, attaisnošanu vai piekrišana tiem, kā arī personu, kuri šādus noziegumus ir pastrādājuši, glorificēšana.

“**Glorificēšana**” (angliski - glorification) – nozīmē kāda slavēšana vai apsveikšana par kaut kā izdarīšanu

Naida runas definīcijā attiecībā uz genocīda, noziegumu pret cilvēci vai kara noziegumu publisku noliegšanu, trivializēšanu, attaisnošanu vai piekrišana tiem ir īpaši norādīts, ka šiem noziegumiem jābūt tiesas konstatētiem. Kā skaidro Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja, šāda prasība iekļauta, lai izslēgtu no naida runas tvēruma nepierādītas apsūdzības. Tāpat attiecībā uz minēto noziegumu izdarījušu personu glorificēšanu, naida runa neietver pozitīvus izteikumus,

¹²⁴ Angliski “state of mind” - garastāvoklis un tā ietekme uz personas domām un uzvedību, Cambridge Dictionary, pieejams angļu val. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/state-of-mind>

¹²⁵ Angļu valodā - “hostility” shall mean a manifestation of hatred beyond a mere state of mind; ANO Speciālais Ziņotājs norāda, ka šī jēdziena saturs vēl ir jādiskutē, skatīt Report of the UN Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue, A/67/357, 2012.gada 7.septembris, available https://digitallibrary.un.org/record/735838/files/A_67_357-EN.pdf;

par darbībām, kuras minētās personas veikušas ārpus šiem noziedzīgajiem nodarījumiem.¹²⁶ Tāda pati pieeja ir Eiropas Savienībai, proti, ES Padomes Pamatlēmuma 2008/913/TI 1.panta 4.daļa skaidri nosaka, ka genocīda, noziegumu pret cilvēci vai kara noziegumu faktam ir jābūt atzītam par tādu, vai nu ar starptautiskas tiesas vai ar nacionālās tiesas spēkā stājušos spriedumu.

“Holokausta noliegšana” nozīmē darbības, kuras noliedz vai apšaubā pilnībā vai daļēji vēsturisko faktu par genocīdu pret ebrejiem 2.Pasaules kara laikā

Naida runa būs arī tādās darbības ar visiem iepriekš norādītajiem izteikumiem kā to atbalstīšana, attaisnošana vai tālāka izplatīšana, arī glabāšana.

“Piekrišana” (angliski condonation) – nozīmē noteikta veida uzvedības attaisnošanu, piedošanu vai uzmanības nepievēšanu (angliski - overlooking).

Izteiksmes veids (forma)

Naida runa var izpausties dažādos veidos.

Kā norāda ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komiteja, kūdīšana parasti ir citu personu ietekmēšana ar mērķi, lai šīs citas personas veiktu noteikta veida darbības vai uzvestos noteiktā veidā, piemēram, lai tiktu veikti noziedzīgi nodarījumi. Kūdīšana var būt tieša vai netieša, piemēram, ar rasistisku simbolu demonstrēšanu vai to izplatīšanu, kā arī tā var būt rakstiska vai mutiska.¹²⁷

Veidi (formas), kādos naida runa var izpausties noteikti nav ierobežota tikai ar tiešiem izteikumiem. Piemēram, rasistiskā naida runā var tikt izmantota netieša valoda nolūkā maskēt tās mērķus. ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komiteja norāda, ka rasistiska naida runa var tikt pausta runā, rakstos vai neverbālā veidā, piemēram, ar rasistiskiem simboliem, attēliem un uzvedību publiskos pasākumos, ieskaitot sporta pasākumus.¹²⁸

---

¹²⁶ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 17.lpp., 12.paragrāfs, pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹²⁷ ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 16.punkts, pieejams angļu val. <https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

¹²⁸ ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 7.punkts, pieejams angļu val. <https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

Arī Eiropas Padomes Konvencijas par kibernoziēgumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās¹²⁹ nosaka, ka “rasistisks vai ksenofobisks materiāls” ir jāsaprot kā ikviens rakstīts materiāls, jebkurš attēls vai jebkura cita izpausme

Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja definē naida runas “izteiksmi” kā tādu, kura attiecas uz jebkāda veida runu un publikācijām. Naida runa var izpausties gan vārdiski - rakstveidā vai mutiski, gan arī citās formās, piemēram, ar attēliem, zīmēm, simboliem, gleznojumiem, mūziku un video rullīšiem. Tā var ietvert arī noteikta veida uzvedību, piemēram, žestus, kuri tiek izmantoti, lai paustu idejas, ziņas vai viedokli.¹³⁰

Tāpat **Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja** vērš uzmanību uz faktu, ka ne katra naida runa ir “tieša”. Naida runa var tikt pausta arī “kodētā” veidā. Piemēram, atsauce uz personām, kuras nestrādā un dzīvo uz valsts sociālās drošības sistēmas pabalstiem, var būt netieša atsauce uz kādu etnisko minoritāti.

Personas, kuras pauž naida runu

Naidu runu var paust gan atsevišķi indivīdi, gan to grupas.¹³¹

Personas var apvienoties gan grupās, gan pat organizācijās, lai paustu naidu pret personu grupu.

ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komiteja uzskata, ka sodāma ir personas dalība tādās organizācijās, kuras veicina vai mudina uz rasu diskrimināciju.¹³²

Šādu sociālu uzvedību bieži saista ar radikalizāciju.

---

¹²⁹ Likums “Par Konvenciju par kibernoziēgumiem un Konvencijas par kibernoziēgumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās”, Latvijas Vēstnesis Nr.171, 2006.gada 26.oktobris, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/146481-par-konvenciju-par-kibernoziēgumiem-un-konvencijas-par-kibernoziēgumiem-papildu-protokolu-par-rasisma-un-ksenofobijas-noziedzigajiem>

¹³⁰ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 17.lpp., 20.paragrāfs, pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹³¹ ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 13(c).punkts, pieejams angļu val. <https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

¹³² ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 13.-14.punkts, pieejams angļu val. <https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

“Radikalizācija” (angliski – radicalisation) nozīmē procesu, kurā kāda persona pieņem ekstrēmas politiskas, reliģiskas vai sociālas vērtības, kuras ir nesaderīgas ar demokrātiskas sabiedrības vērtībām.¹³³

Personas, pret kurām pauž naida runu

Lielākā daļa no starptautiskajos tiesību avotos noteiktajām definīcijām ir aprobežota ar noteiktās diskriminācijas aizlieguma pazīmēm, tomēr saskaņā Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 skaidri vērš uzmanību, ka diskriminācijas aizlieguma pazīmju uzskaitījums nav izsmeļošs. Tātad par naida runu uzskatāms arī gadījums, ja naida runa tiek vērsta pret personu vai personu grupu kādas citas pazīmes vai statusa, kurš skaidri nav minēts tiesību avotos, dēļ.¹³⁴ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja īpaši izsver, ka tiesiskais regulējums, kurš paredz atbildību par naida runu ir vērsts uz neaizsargāto grupu aizsardzību.

“Neaizsargātās grupas” (angliski - vulnerable groups) nozīmē, ka šīs ir tās grupas, kuras ir īpaši pakļautas naida runai. Šīs grupas var atšķirties, ņemot vērā nacionālā līmeņa situāciju, tomēr ir ļoti iespējams, ka tās ievērt tādās grupas kā patvēruma meklētājus un bēgļus, citus imigrantus un migrantus, melnādainos un ebreju, musulmaņu, romu kopienas un tām piederošās personas, kā arī reliģiskās, vēsturiskās, etniskās un lingvistiskās minoritātes, kā arī LGBT personas un it sevišķi bērnus un jauniešus, kuri ir piederīgi šīm grupām.¹³⁵

Kā uzsvērts, ir svarīgi, lai tiktu aizsargātas neaizsargātākās grupas, nevis ikviena grupa, jo gadījumā, ja tiek aizsargāta grupa, kura nav neaizsargātā stāvoklī (piemēram, politiķi vai policisti), tad aizsardzība pret naida runu var diskreditēt pati sevi un naida noziegums savā būtībā vairs netiks uzskatīts par naida runu. Lai no tā izvairītos, ir jānodrošina tas, ka pret naida runu personas ir aizsargātas tikai tādu pazīmju vai status dēļ, kuras ir nemaināmas vai kuras ir kaut kādā veidā

---

¹³³ Jēdzienu definīcijas noteiktas: Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 14.-16.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹³⁴ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 5.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹³⁵ Jēdzienu definīcijas noteiktas: Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 14.-16.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

būtiskas personas patībai un kuras piemīt arī citām personām, kuras kā grupa ir pakļauta diskriminācijai.

Tāpat naida noziegums var tikt vērstas pret personu, kurai pašai attiecīgā diskriminācijas aizlieguma pazīme nepiemīt, bet viņa ir saistīta ar personu vai personu grupu, kurai attiecīgā diskriminācijas aizlieguma pazīme piemīt (sīkāk skatīt – Diskriminācijas veidi. Diskriminācija saistības dēļ).¹³⁶

Vide, kurā tiek pausta naida runa

Visi starptautisko tiesību avoti norāda, ka naida runa var tikt pausta gan personām fiziski klātesot, gan arī izplatot materiālus, kuri satur naida runu. Īpaša uzmanība tiek vērsta uz naida runu elektroniskajā vidē (piemēram, elektroniskie mediji, sociālie tīkli), kura to var salīdzinoši viegli izplatīt plašam personu lokam.¹³⁷

Ne velti Eiropas reģionā naida runas izplātišanu interneta vidē aizliedz atsevišķs starptautisks līgums - Eiropas Padomes Konvencijas par kibernoziegumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās.

Naida runa jēdziens nav ierobežots ar nosacījumu, ka tam ir jānotiek publiski, tomēr tas, vai naida runa ir pausta publiskā kontekstā var noteikt, vai ir piemērojamas kriminālas sankcijas. It uzskatāms, ka naida runa ir notikusi publiski, ja tā ir notikusi fiziskā vietā vai elektroniskajā vidē, kurai ir publiska piekļuve.¹³⁸ Uz publiskas piekļuves faktoru norāda arī ANO Rasu diskriminācijas izsaušanas komiteja, kurā kā piemēru min publiskas pulcēšanās, ieskaitot sporta pasākumus.¹³⁹

---

¹³⁶ Piemēram, skatīt Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017.gada 28.marta spriedumu lietā *Škorjance pret Horvātiju*, pieteikuma Nr.25536/14, 55.paragrāfs

¹³⁷ Piemēram, skatīt ANO Rasu diskriminācijas izsaušanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 7.punkts, pieejams angļu val. <https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>; Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 17.lpp. 11. un 19.lpp., 20. paragrāfs, pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹³⁸ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 19.lpp., 20.paragrāfs, pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹³⁹ ANO Rasu diskriminācijas izsaušanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 7.punkts, pieejams angļu val. <https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

Savukārt, Eiropas Savienības tiesību kontekstā, kā izriet no ES Padomes Pamatlēmuma 2008/913/TI 1.panta, krimināli sodāmas ir tikai publiskas naida runas izpausmes.

Nodoms

Būtisks elements, lai varētu runāt par “naida runu” ir nodoms. Apskatītās definīcijas nenosaka, vai būtisks priekšnoteikums, lai noteikta satura runu atzītu par naida noziegumu, tai ir jābūt izpaustai ar nodomu paust naidu.¹⁴⁰

Saskaņā ar Eiropas Padomes Konvencijas par kibernoziegumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās, naida runai ir jābūt izteiktai ar nodomu, lai tā būtu krimināli sodāma.

Savukārt ES Padomes Pamatlēmuma 2008/913/TI 1.pants nosaka, ka naida runai ir jābūt izteiktai tīši, tomēr saskaņā ar 4.pantu rasistisks vai ksenofobisks motīvs ir uzskatāms par atbildību pastiprinošu apstākli vai arī tas tiesai ir jāņem vērā, nosakot sankciju.

Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas uzskata, ka ja nodoms ir mudināt vai pamatoti sagaidīt rīcību no citu puses, lai viņi veiktu vardarbīgas, naidīgas vai diskriminējošas darbības pret mērķa grupu, tad šāda naida runas izpausme ir īpaši nopietna. Tas skaidrojams ar to, ka jēdziens “mudināšana” jau pats par sevi ietver skaidru nodomu veikt vardarbīgas, iebiedējošas, naidīgas vai diskriminējošas darbības pret personu vai personu grupu vai arī risku, ka šādas darbības naida runas rezultātā varētu tikt veiktas.¹⁴¹ No minētā izriet, ka nodoma esamība nav obligāts priekšnoteikums, lai naida runa tiktu konstatēta un sodīta.

Faktu, ka naida runa pausta ar nodomu, var konstatēt, ja tā nepārprotami aicina veikt minētās darbības. To var konstatēt gan vadoties no izmantotā izteiksmes vieda, gan arī, piemēram, tāda faktora kā naida runas paudēja iepriekšējās uzvedības. Tai pat laikā ne vienmēr ir viegli konstatēt,

---

¹⁴⁰ ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 16.punkts, pieejams angļu val. <https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

¹⁴¹ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 18.lpp., 14.paragrāfs, pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

ka naida runa pausta ar nodomu, it sevišķi gadījumos, kuros izpausmes ir šķietami balstītas uz faktiem vai arī naida runā tiek izmantota “kodēta” valoda.¹⁴²

Sekas

ANO Rasu diskriminācijas izsaušanas komiteja norāda, ka lai uzskatītu, ka ir notikusi naida runa un persona ir saucama pie atbildības, nav nepieciešams, lai kūdīšanas rezultātā kāda cita persona patiešām ir sākusi rīkoties. Pietiek konstatēt faktu, ka naida runa ir izteikta ar nodomu un ka naida runas rezultātā pastāv nenovēršams risks vai iespējamība, ka uzvedība, kuru bija iecerējis vai nodomājis naida runas paudējs, varētu tikt realizēta.¹⁴³

Savukārt **Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja** norāda, ka par naida runu ir uzskatāma ne tikai tāda izpausme, kura ir veikta ar nodomu mudināt uz vardarbības aktu, iebiedēšanas, naidīguma vai diskriminējošu darbību veikšanu, bet arī tāda izpausme, kuras rezultātā var pamatoti sagaidīt minētās darbības.¹⁴⁴

Līdz ar to ANO Rasu diskriminācijas izsaušanas komiteja uzskata, ka ir jāpastāv gan nodomam, gan iespējamībai, ja darbības varētu tikt realizētas, kamēr Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja uzskata, ka ir nepieciešams tikai viens no minētajiem – vai nu nodoms vai arī reāla iespējamība, ka darbības varētu tikt realizētas.

Kā norāda **Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja**, tas, vai pastāv reāla iespējamība, ka darbības varētu tikt realizētas, ir nosakām, vērtējot izpausmi saskaņā ar kritērijiem naida runas identificēšanai, kuri ir apskatīti tālāk.¹⁴⁵

Īpaši naida runas aspekti atkarībā no diskriminācijas aizlieguma pazīmes

---

¹⁴² Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 18.lpp., 15.paragrāfs, pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹⁴³ ANO Rasu diskriminācijas izsaušanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izsaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 16.punkts, pieejams angļu val. <https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

¹⁴⁴ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 17.lpp., 10.paragrāfs, pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹⁴⁵ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 18.lpp., 16.paragrāfs, 10.paragrāfs, 18.lpp, 17.paragrāfs, pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

Rase, etniskā piederība un pilsonība (izcelsme)

Visi tiesību avoti, kuri aizliedz naida runu, skaidri nosaka tādas diskriminācijas aizlieguma pazīmes kā rase, etniskā piederība un pilsonība, kā arī ar tām cieši saistītās vai pakārtotās pazīmēs, kā piemēram, ādas krāsa, valoda, reliģija, pilsonība, etniskā vai pilsonības izcelsme. Kā norādīts iepriekš, mūsdienās šīs pazīmes vairs netiek viena no otras skaidri nošķirtas, jo visbiežāk tās savstarpēji pārklājas. Piemēram, ja pret personu izturas mazāk labvēlīgi valodas dēļ, tad tas var būt tieši saistīts gan ar personu etnisko izcelsmi, gan rasi. Savukārt, rase sevī var ietvert arī etnisko aspektu, kā arī ģenētiskās atšķirības, piemēram, ādas krāsu. Līdz ar to, runājot par naida runu, kura vērsta pret personu vai personu grupu rases, etniskās piederības, pilsonības vai izcelsmes dēļ, visbiežāk var būt savstarpēji saistītas un skart vairākas personai vai personu grupai piemītošas diskriminācijas aizlieguma pazīmes. Ņemot vērā minēto, tiesību avoti izmanto arī jēdzienu “ksenofobija”. Piemēram, tas ir skaidri noteikts **Eiropas Padomes Konvencijas par kibernoziēgumiem Papildu protokolā par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās**,¹⁴⁶ **Eiropas Padomes Ministru Komitejas Rekomendācijā Nr.R (97) 20**,¹⁴⁷ kā arī **ES Padomes Pamatlēmumā 2008/913/TI**.

Piemēram, saskaņā ar zemāk minēto antisemitisma definīciju, naidis pret etniskas grupas pārstāvjiem var tikt vērsts ne tikai pašas etniskās piederības dēļ, bet arī ar to saistītās reliģijas dēļ. **“Antisemitisms”** (angliski – “antisemitism”) nozīmē aizspriedumus, naidu vai diskrimināciju pret ebrejiem kā etnisku vai reliģisku grupu.¹⁴⁸

Par to, ka šīs pazīmes var būt savstarpēji nenošķiramas liecina arī sniegtās definīcijas:¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ Likums “Par Konvenciju par kibernoziēgumiem un Konvencijas par kibernoziēgumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās”, Latvijas Vēstnesis Nr.171, 2006.gada 26.oktobris, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/146481-par-konvenciju-par-kibernoziēgumiem-un-konvencijas-par-kibernoziēgumiem-papildu-protokolu-par-rasisma-un-ksenofobijas-noziedzigajiem>

¹⁴⁷ Eiropas Padomes Ministru Komitejas Rekomendācija Nr.R (97) 20, pieejama angļu val. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680505d5b

¹⁴⁸ Jēdzienu definīcijas noteiktas: Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 14.-16.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹⁴⁹ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 14.-16.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

“**Rasisms**” (angliski – racism) nozīmē nicināšanu pret personu vai personu grupu, balstoties uz tādām pazīmēm kā rase, ādas krāsa, valoda, reliģija, pilsonība vai etniskā vai valstiskā izcelsme, kā arī pārliecība par personas vai personu grupas pārkumu

“**Ksenofobija**” (angliski – xenophobia) nozīmē aizspriedumus, naidu vai bailes pret personām no citām valstīm vai kultūrām.

ANO Rasu diskriminācijas izsaušanas komiteja¹⁵⁰ un **Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja**¹⁵¹ uzsver, ka naida runa rases, pilsonības, etniskās un/vai reliģiskās piederības vai izcelsmes dēļ it īpaši var skart sekojošas sabiedrības grupas - patvēruma meklētājus un bēgļus, citus imigrantus un migrantus, melnādainos un ebreju, musulmaņu, romu kopienas un tām piederošās personas, kā arī pamatiedzīvotājus (indigenous peoples).

Kā norāda **ANO Rasu diskriminācijas izsaušanas komiteja**, ir jāņem vērā, ka runa, kura pauž idejas vai teorijas par kādas rases vai etniskās grupas pārkumu, jau pati par sevi ir vērsta pret citu rasi vai etnisko grupu, tādēļ ir uzskatāma par rasistisku naida runu.¹⁵²

Reliģiskā vai cita pārliecība

Kā norādīts iepriekš, tiesības uz reliģiskās pārliecības brīvību sevī ietver divus aspektus - *forum internum*, kas nozīmē noteiktu uzskatu pastāvēšanu un *forum externum*, kas nozīmē reliģiskas ticības publisku paušanu.¹⁵³ Naida runa pret personām vai personu grupu reliģijas dēļ parasti tiek pausta otrās izpausmes - *forum externum* kontekstā.

Saskaņā ar Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas Rekomendāciju Nr.1805 (2007) par zaimošanu, reliģisku apvainojumu un naida runu pret personām, pamatojoties uz viņu reliģisko pārliecību par naida runu reliģiskās pārliecības dēļ var runāt situācijā, kurā izteikumi aicina uz

---

¹⁵⁰ ANO Rasu diskriminācijas izsaušanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 6.punkts, pieejams angļu val. <https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

¹⁵¹ Jēdzienu definīcijas noteiktas: Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 14.-16.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹⁵² ANO Rasu diskriminācijas izsaušanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 11.punkts, pieejams angļu val. <https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

¹⁵³ Piemēram, skatīt Eiropas Savienības tiesas 2021.gada 15.jūlija spriedums lietā apvienotajās lietās C-804/18 IX pret *WABE eV un C-341/19 MH Müller Handels GmbH* pret MJ, ECLI:EU:C:2021:594, 45.paragrāfs; skatīt arī Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas Rekomendācija Nr.1805 (2007) par zaimošanu, reliģisku apvainojumu un naida runu pret personām, pamatojoties uz viņu reliģisko pārliecību (Recommendation 1805 (2007) Blasphemy, religious insults and hate speech against persons on grounds of their religion), 14.paragrāfs, pieejams angļu val. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17569&lang=en>

naidu, diskrimināciju vai vardarbību pret personu vai personu grupu viņu reliģiskās pārliecības dēļ.¹⁵⁴

Tiek uzsvērts, ka, vadoties no Eiropas Cilvēktiesību tiesas interpretācijas attiecība uz vārda brīvību, ja valstīm ir dota maza rīcības brīvība, lai ierobežotu, piemēram, politisko izteiksmes brīvību, tad attiecībā uz izteikumiem, kuri var aizskart intīmas personiskas pārliecības attiecībā uz morāli, kas, it sevišķi attiecas uz reliģiju, valstīm ir plašāka rīcības brīvība. Tomēr valstīm vajadzētu paredzēt atbildību tikai par tādiem izteikumiem attiecībā uz reliģiju, kuri ar nolūku un smagi traucē sabiedrisko kārtību un publiski aicina uz vardarbību.¹⁵⁵

ES Padomes Pamatlēmuma 2008/913/TI 1(3).pants nosaka, kā minimums ir sodāmas tādas darbības saistībā ar reliģiju, kur reliģija tiek izmantots kā iegansts, lai vērstos pret personu grupu vai šādas grupas locekli saistībā ar rasi, ādas krāsu, valstisko vai etnisko piederību. Attiecīgi Pamatlēmums 20058/913/TI saskata, ka kritiku vai asus izteikumus, kuri vērsti pret kādu reliģiju, valstis var krimināli nesodīt, ja vien reliģija netiek izmantots kā iegansts, lai vērstos pret personu vai personu grupu uz citu minēto diskriminācijas aizlieguma pazīmju pamata.

ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komiteja ir norādījusi, ka nav sodāma reliģisko līderu kritizēšana vai reliģiskās doktrīnas vai ticības principu komentēšana.¹⁵⁶

Tāpat tiek uzsvērts, ka arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa jautājumus par reliģisko pārliecību vārda brīvības un naida runas kontekstā ir skatījusi kā specifisku jautājumu. Proti, Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka "tie, kuri izvēlas paust savu reliģisko pārliecību, neatkarīgi no tā vai šīs personas pieder pie reliģiskās mažoritātes vai minoritātes, nevar sagaidīt, ka viņi izvairīsies no kritikas. Šīm personām ir jāpieņem un jāakceptē no citu puses savas reliģiskās pārliecības

---

¹⁵⁴ Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas Rekomendācija Nr.1805 (2007) par zaimošanu, reliģisku apvainojumu un naida runu pret personām, pamatojoties uz viņu reliģisko pārliecību (Recommendation 1805 (2007) Blasphemy, religious insults and hate speech against persons on grounds of their religion), 12.papgrāfs, pieejams angļu val. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17569&lang=en>

¹⁵⁵ Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas Rekomendācija Nr.1805 (2007) par zaimošanu, reliģisku apvainojumu un naida runu pret personām, pamatojoties uz viņu reliģisko pārliecību (Recommendation 1805 (2007) Blasphemy, religious insults and hate speech against persons on grounds of their religion), 8. un 15.papgrāfs, pieejams angļu val. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17569&lang=en>

¹⁵⁶ ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 8.punkts, pieejams angļu val. <https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

noraidīšanu un pat samierināties ar doktrīnām, kuras tiek uzskatītas kā attiecīgajai ticībai naidīgas.¹⁵⁷

Tomēr valsts drīkst veikt pasākumus, lai ierobežotu izteiksmes brīvību, kura ir aizskaroša un attiecas uz jautājumiem, kuri attiecīgās reliģijas praktizētājiem ir svēti.¹⁵⁸ Kā norādījusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, ir svarīgs veids, kādā reliģiskās pārliecības vai doktrīnas tiek kritizētas vai noliegtas, jo vienlaikus valstij ir arī pienākums nodrošināt personām tiesības uz reliģijas brīvību un iespēju šīs tiesības baudīt. Piemēram, ticīgo jūtas var tikt aizskartas, publicējot provokatīvas reliģiskās pielūgsmes objektu attēlojumus, un šādi attēlojumi var ļaunprātīgi aizskart pašu tolerances, kura arī ir uzskatāma par demokrātiskas sabiedrības sastāvdaļu, kodolu. Līdz ar to, lai atrastu saprātīgu balansu starp reliģijas brīvību (9.pants) un vārda brīvību (10.pants), šīs tiesības ir interpretējamas un piemērojamas saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību Konvencija kopējo loģiku.¹⁵⁹

Vārda brīvība un naida runa. Nošķiršana

Vārda brīvības un tās robežas

Divi nozīmīgākie starptautiskie tiesību avoti, kuri nosaka vārda (pārliecības) brīvību ir ANO Pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (18. un 19.pants) un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija (9. un 10.pants).

ANO Pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 19.panta pirmā un otrā daļa nosaka:

1. Ikvienam ir tiesības netraucēti pieturēties pie saviem uzskatiem.

2. Ikvienam ir tiesības brīvi paust savus uzskatus, šīs tiesības ietver brīvību meklēt, saņemt un izplatīt dažāda veida informāciju un idejas mutvārdos, rakstveidā, izmantojot presi vai mākslinieciskās izpausmes formas, vai pēc savas izvēles ar jebkura cita medija starpniecību neatkarīgi no valstu robežām.”

---

¹⁵⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994.gada 20.septembra spriedums lietā Otto-Preminger-Institut pret Austriju (pieteikuma Nr.13470/87, 47.pārgrāfs; skatīt arī Guidance Note on the practical application of Council Framework Decision 2008/913/JHA on combating certain forms and expression of racism and xenophobia by means of criminal law, EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance, 2018.gada novembris, pieejams angļu val. https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=55607

¹⁵⁸ Guidance Note on the practical application of Council Framework Decision 2008/913/JHA on combating certain forms and expression of racism and xenophobia by means of criminal law, EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance, 2018.gada novembris, pieejams angļu val. https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=55607

¹⁵⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994.gada 20.septembra spriedums lietā Otto-Preminger-Institut pret Austriju (pieteikuma Nr.13470/87, 47.pārgrāfs)

Savukārt, ANO Pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 18.panta pirmā daļa, kura definēt pārliecības brīvību un ir saistīta ar 19.panta pirmo daļu¹⁶⁰ nosaka:

“1. Ikvienam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību. Šīs tiesības ietver reliģijas un ticības brīvību, brīvību pieņemt reliģiju vai ticību pēc savas izvēles un brīvību nodoties savai reliģijai un ticībai kā vienatnē, tā kopā ar citiem publiski vai privāti, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas un rituālas ceremonijas un sludinot mācību.”

ANO Cilvēktiesību Komiteja attiecībā uz ANO Pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām noteikto vārda un apziņas brīvības tvērumu ir norādījusi sekojošo.

ANO pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 19.panta pirmā daļa nosaka tiesības netraucēti pieturēties pie saviem uzskatiem, viedokļa. Tā arī ietver tiesības mainīt savu viedokli jebkura iemesla dēļ pēc personas brīvas izvēles. Aizsargāti ir visa veida viedokļi – politiskas, zinātniskas, vēsturiskas, morālas vai reliģiskas dabas. Tiesības paust savu viedokli ietver arī tiesības savu viedokli nepaust.¹⁶¹

ANO pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 19.panta otrā daļa nosaka izteiksmes brīvību, kura sevī iekļauj tiesības meklēt, saņemt un dalīties ar visāda veida informāciju bez robežām. Šī tiesība ietver arī tiesības izteikt un saņemt informāciju par jebkuras formas idejām un viedokļiem. Vārda brīvība, piemēram, ietver politiskas diskusijas, privātus komentārus, kā arī komentārus par sabiedriskiem jautājumiem, cilvēktiesībām, žurnālistiku, mākslas un kultūras izpausmēm.¹⁶²

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.panta pirmā daļa nosaka:

“1. Ikvienam ir tiesības brīvi paust savus uzskatus. Šīs tiesības ietver uzskatu brīvību un tiesības netraucēti saņemt un izplatīt informāciju un idejas bez ierobežāšanām no sabiedrisko institūciju puses un neatkarīgi no valstu robežām. Šis pants neapstrīd Valstu tiesības pieprasīt radoraidījumu, televīzijas raidījumu un kino demonstrēšanas licencēšanu.”

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9.pants nosaka:

---

¹⁶⁰ ANO Cilvēktiesību Komitejas Vispārējais komentārs Nr.34, 5.pagrāfs, pieejams angļu val. <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf>

¹⁶¹ ANO Cilvēktiesību Komitejas Vispārējais komentārs Nr.34, 9. un 10.pagrāfs, pieejams angļu val. <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf>

¹⁶² ANO Cilvēktiesību Komitejas Vispārējais komentārs Nr.34, 12.pagrāfs, pieejams angļu val. <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf>

“1. Ikvienam cilvēkam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību; šīs tiesības ietver arī brīvību mainīt savu reliģisko pārliecību vai ticību un nodoties savai reliģijai vai ticībai, kā vienatnē tā kopā ar citiem, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību.”

Attiecībā uz saistību starp Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. un 10.pants Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka tiktāl ciktāl jautājums attiecas uz reliģijas un pārliecības paušanu, kas noteikta 9.pantā, speciālā tiesību norma (*lex specialis*) būs 10.pants.¹⁶³ Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru Konvencijas 10.pantā noteiktā izteiksmes brīvība ir ļoti plaša.¹⁶⁴ Kā norāda Eiropas Cilvēktiesību tiesa, vārda brīvība ir viens no demokrātiskas sabiedrības pamatiem un viens no pamata priekšnoteikumiem sabiedrības attīstībai un indivīda pašrealizācijai. Vārda brīvība attiecas ne tikai uz “informāciju” un “idejām”, kuras tiek uztvertas labvēlīgi vai kuras ir neaizskarošas vai vienaldzīgas, bet arī uz tādām, kuras aizvaino, šokē vai ir traucējošas. Šādas prasības attiecībā uz vārda brīvību ir tādēļ, ka demokrātiska sabiedrība nav iedomājama bez plurālisma, tolerances un plašās domāšanas.¹⁶⁵

Lai arī vārda (izteiksmes brīvība) ir plaša, tomēr tā nav neierobežota.

ANO Pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 19.panta pirmajā un otrajā daļā noteiktās pārliecības un izteiksmes tiesības ir ierobežojamas 19.panta trešajā daļā un 20.pantā noteiktajos gadījumos.¹⁶⁶

ANO Pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 19.panta trešā daļa nosaka:

“Šā panta 2.punktā paredzēto tiesību izmantošana uzliek īpašus pienākumus un atbildību. Tāpēc tā var būt pakļauta zināmiem ierobežojumiem, taču tiem jābūt likumā noteiktiem un nepieciešamiem:

a) citu personu tiesību un reputācijas cienīšanai;

b) nacionālās drošības, sabiedriskās kārtības, sabiedrības veselības vai tikumības aizsardzībai.”

¹⁶³ Guide on Article 9 of the European Convention on Human Rights, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, 2021.gada 31.augusta redakcijā, 21.lpp., pieejams angļu val. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_9_ENG.pdf

¹⁶⁴ Sīkāk skatīt, Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, 2021.gada 30.aprīļa redakcijā, pieejams angļu val. https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_10_eng.pdf

¹⁶⁵ Piemēram, skatīt Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018.gada 28.augusta spriedumu lietā Savva Terentyev pret Krieviju (pieteikuma Nr.10692/09), 65.paragrāfs

¹⁶⁶ ANO Cilvēktiesību Komitejas Vispārējais komentārs Nr.34, 12.paragrāfs, pieejams angļu val. <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf>

Lai izteiksmes brīvības ierobežojums būtu noteikts saskaņā ar ANO Pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 19.panta trešo daļu tam ir jābūt:

- (1) noteiktam ar likumu;
- (2) noteiktam nacionālās drošības, sabiedriskās kārtības, sabiedrības veselības vai tikumības aizsardzībai;
- (3) atbilstošam nepieciešamības un samērīguma testam.¹⁶⁷

Savukārt, ANO Pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 20.pants nosaka:

*“1. Jebkāda kara propaganda jāaizliedz ar likumu.
2. Jebkāda rīcība, kas aizstāv nacionālu, rasu vai reliģisku naidu un kūda uz diskrimināciju, naidīgumu vai vardarbību, jāaizliedz ar likumu.”*

Kā norāda ANO Cilvēktiesību Komiteja, izteiksmes akti, kuri noteikti ANO Pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 20.pantā, ir ierobežojami saskaņā ar 19.panta trešo daļu. Galvenā atšķirība starp izteiksmes aktiem, kuri var tikt ierobežoti saskaņā ar Pakta 19.panta trešo daļu un 20.pantu, ir fakts, ka 20.pantā noteiktie izteiksmes akti valstīm ir jāaizliedz ar likumu.¹⁶⁸ Attiecīgi izteiksmes akti, kuri noteikti Pakta 20.pantā ir aizliegti.

Līdz ar ANO Pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 20.pantā noteikto izteiksmes aktu aizliegumu, ir piemērojams arī ANO Konvencijas par jebkādas rasu diskriminācijas izskaušanu 4.pants,¹⁶⁹ kurš arī nosaka nepieļaujamā satura izteiksmes aktus:

“Dalībvalstis nosoda jebkādu propagandu un visas organizācijas, kuras iedvesmojas no idejām vai teorijām par vienas rases vai noteiktas ādas krāsas vai etniskās piederības cilvēku grupas pārkumu vai kuras cenšas attaisnot vai veicināt jebkāda veida rasu naidu un diskrimināciju, un apņemas nekavējoties veikt pozitīvus pasākumus, lai izskaustu jebkādu kūdīšanu uz diskrimināciju vai jebkādas diskriminācijas aktus, un šajā nolūkā saskaņā ar Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas principiem un tiesībām, kas skaidri formulētas Konvencijas 5. pantā:

a) pasludina, ka jebkāda tādu ideju izplatīšana, kuru pamatā ir rasu pārkums vai naidi, jebkāda kūdīšana uz rasu diskrimināciju, kā arī visi vardarbības akti vai kūdīšana uz šādu aktu izdarīšanu pret jebkuru rasi vai personu grupu ar citu ādas krāsu vai etnisko piederību, kā arī jebkādas palīdzības sniegšana

---

¹⁶⁷ ANO Cilvēktiesību Komitejas Vispārējais komentārs Nr.34, 22.paragrāfs, pieejams angļu val. <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf>

¹⁶⁸ ANO Cilvēktiesību Komitejas Vispārējais komentārs Nr.34, 50.-52.paragrāfs, pieejams angļu val. <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf>

¹⁶⁹ Rabatas Darbības Plāns, ANO Cilvēktiesību Komitejas 22 sesija, 2013.gada 11.janvāris, 17.paragrāfs, pieejams angļu val. https://digitallibrary.un.org/record/746343/files/A_HRC_22_17_Add.4-EN.pdf

rasistiskās darbības veikšanai, tostarp tās finansēšana, ir nodarījums, kas sodāms ar likumu;

b) pasludina par pretlikumīgām un aizliedz organizācijas, kā arī organizēto un jebkādu citu propagandas darbību, kas veicina rasu diskrimināciju un kūda uz to, un atzīst, ka līdzdalība šādās organizācijās vai šādā darbībā ir nodarījums, kas sodāms ar likumu;

c) neatļauj ne vietējā, ne valsts līmeņa valsts varas iestādēm un valsts pārvaldes iestādēm veicināt rasu diskrimināciju vai kūdīt uz to.”

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.panta otrā daļa nosaka:

“2. Tā kā šo brīvību īstenošana ir saistīta ar pienākumiem un atbildību, tā var tikt pakļauta tādām formalitātēm, nosacījumiem, ierobežojumiem vai sodiem, kas paredzēti likumā un nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu valsts drošības, teritoriālās vienotības vai sabiedriskās drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai morāli, aizsargātu citu cilvēku reputāciju vai tiesības, nepieļautu konfidenciālas informācijas izpaušanu vai lai saglabātu tiesas autoritāti un objektivitāti.”

Kā norādīts iepriekš, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.pants attiecībā uz reliģijas un pārliecības paušanu ir *lex specialis* attiecībā uz 9.pantu, līdz ar to šādas izteiksmes ierobežojumam jāatbilst 10.panta otrajai daļai.¹⁷⁰

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka attiecībā uz tādu izteikumu ierobežošanu, kuri skar politiskās debates vai sabiedrībai svarīgus jautājumus, valstīm saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 10.panta otro daļu ir ļoti šauras iespējas to ierobežot, t.i., ir jāpastāv ļoti nopietniem iemesliem.¹⁷¹

Tai pat laikā, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.panta otrajā daļā noteiktie nosacījumi vārda brīvības ierobežošanai un tiesības uz pašu vārda brīvību nav piemērojamas gadījumos, kad izteiksmes brīvība tiek izmantota tādā veidā, kas pati par sevi ir pretrunā Konvencijas pamatvērtībām. Šādā gadījumā izteikumi ir kvalificējami saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 17.pantu, kurš nosaka:

---

¹⁷⁰ Guide on Article 9 of the European Convention on Human Rights, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, 2021.gada 31.augusta redakcijā, 21.lpp., pieejams angļu val. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_9_ENG.pdf

¹⁷¹ Piemēram, skatīt Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018.gada 28.augusta spriedumu lietā Savva Terentyev pret Krieviju (pieteikuma Nr.10692/09), 62.pārgrāfs

“Nekas no šajā Konvencijā minētā nevar tikt iztulkots kā jebkādas valsts, grupas vai personas jebkādas tiesības iesaistīties jebkurā darbībā vai veikt jebkuru darbību, kuras mērķis ir likvidēt jebkuras no šeit minētajām tiesībām un brīvībām vai ierobežot tās lielākā mērā nekā tas noteikts šajā Konvencijā.”

Par izteikumiem, kuri nebauda Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.pantā noteiktās tiesības, ir kvalificējami saskaņā ar 17.pantu, ir uzskatāmi izteikumi, kuri noliedz Holokaustu, attaisno Neo-nacistu idejas.¹⁷²

Kritēriji naida runas identificēšanai

Gan ANO, gan Eiropas Padomes institūcijas ir noteikušas kritērijus, lai nošķirtu izteiksmi, kura notiek saskaņā ar tiesībām uz vārda brīvību un kura ir kvalificējama kā naida runa.

ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komiteja uzskata, ka, lai konstatētu naida runu ir jāņem vērā sekojošu kontekstuāli faktori:¹⁷³

- **Konteksts un forma:** vai runa bijusi provokatīva un tieša, kādā formā tā ir veidota un izplatīta, kādā forma, kādā tā ir nosūtīta
- **Ekonomiskais, sociālais un politiskais klimats,** kurš valdīja laikā, kad runa notika un tika izplatīta, ieskaitot eksistējošo diskrimināciju pret etniskām vai citām grupām. Diskurss, kurs vienā kontekstā var būt nekaitīgs un neitrāls var būt bīstams citā kontekstā, līdz ar to vietējās situācijas konteksts ir ļoti būtisks.
- **Runas paudēja stāvoklis sabiedrībā un auditorija,** uz kuru runa ir mērķēta. Ir jāvērs uzmanība uz politiķu un citu sabiedrības viedokļu veidotāju lomu negatīva klimata pret sabiedrības grupām radīšanā. Tai pat laikā ir jāņem vērā vārda brīvības nozīmi politikā, kura ir jārealizē, ievērojot pienākumus un atbildību.

---

¹⁷² Piemēram, skatīt Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2003.gada 24.jūnija lēmumu lietā Garaudy pret Franciju (pieteikuma Nr.65831/01).

¹⁷³ ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 15.-16.punkts, pieejams angļu val.
<https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

- **Runas izplatīšanas plašums, ieskaitot mērķauditoriju** un veidus, kādā runa tiek izplatīta; vai runa ir tikusi izplatīta caur masu medijiem vai internetu; runas izplatīšanas biežums un komunikācijas apjoms, konkrēti, ja atkārtotās liecina par apzinātu stratēģiju radīt naidīgumu pret etnisku vai rases grupu.
- **Runas mērķis:** runa, kura aizsargā vai aizstāv indivīda vai personas cilvēktiesības nav uzskatāma par tādu, kura būtu krimināli sodāma

Rabatas Rīcībās plāns¹⁷⁴ norāda uz sekojošiem izvērtējamajiem faktoriem:

Lai vārda brīvības ierobežošanai tiku piemērots ANO Pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 20.panta piemērošanai ir augsts sliekšnis. Lai noteiktu, vai runa ir sasniegusi tādu līmeni, lai to ierobežotu, naida runai jāatbilst īpaši smagai un dziļi izjustas formas apvainojumam. Lai novērtētu runas smagumu, iespējami vērtējamie elementi var ietvert izteikuma nežēlību vai izteikuma nodomu vai arī iecerēto kaitējumu, izteikumu biežumu un apjomu. Šie aspekti vērtējami saskaņā ar sešu kritēriju testu:

- **Konteksts:** Izvērtējot konkrētus izteikumus, kuri var mudināt uz diskrimināciju, naidīgumu vai vardarbību pret mērķa grupu, kontekstam ir ļoti liela nozīme, jo tam var būt tiešs sakars gan ar nodomu, gan ar cēloņsakarību. Konteksta analīzei ir jāņem vērā sociālā un politiskā situācija, kāda valdīja runas vai tās izplatīšanas laikā.
- **Runātājs:** Runātāja stāvoklis vai statuss sabiedrībā ir ņemams vērā attiecībā pret indivīda vai organizācijas pozīciju tās auditorijas kontekstā, kura ir runas mērķa auditorija.
- **Nodoms:** ANO Pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 20.pants prasa nodoma esamību. Nolaidība vai neapdomība nav pietiekama, lai runa tiktu uzskatīta par kūdīšanu vai tās atbalstīšanu, drīzāk vienkārši par materiāla izplatīšanu. Šajā saturā tiek prasīts, lai

---

¹⁷⁴ UN General Assembly 11 January 2013 Human Rights Council Twenty-second session Agenda item 2 Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and reports of the Office of the High Commissioner and the Secretary-General (Rabat Action Plan), https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/SeminarRabat/Rabat_draft_outcome.pdf

darbības ietvertu visam trīspusējas attiecības starp runas objektu un subjektu, kā arī auditoriju.

- **Saturs un forma:** Runas saturs ir atslēgas elements, lai konstatētu kūdīšanu. Satura analīze var ietvert jautājumu par to, cik lietā mērā runa ir provokatīva vai tieša, kā arī tās forma, stils, izmantoto argumentu rakstus vai balanss starp izmantotajiem argumentiem.
- **Runas ietekme:** runas ietekme ietver tādus elementus, kā runas sasniegtā auditorija, cik tā bijusi publiska, auditorijas lielums un izmērs. Citi izvērtējamie apstākļi var būt, vai runa bijusi publiska, kādi izplatīšanas veidi ir izmantoti, runa biežums un komunikācijas apjoms, vai auditorijai bija iespējams rīkoties kūdīšanas ietekmē, vai runa tiek izplatīta noteiktā, ierobežotā lokā vai arī tā ir plaši pieejama visai sabiedrībai.
- **Iespējamība, ieskaitot nenovēršamību:** Kūdīšana pati par sevi ir pārdomāts noziedzīgs nodarījums. Ja runas mērķis ir kūdīšana uz noteiktu rīcību, tad šādai rīcībai nemaz nav jānotiek, lai attiecībā runa varētu tikt uzskatīta par noziedzīgu nodarījumu. Neskatoties uz to, ir jāidentificē, ka ir pastāvējis zināms risks, ka kūdīšanas rezultātā rīcība būtu varējusi notikt. Līdz ar to tiesām ir jānosaka, vai pastāv ticama iespējamība, ka runa varēja būt par iemeslu reālām darbībām pret mērķa grupu, ņemot vērā, ka cēloņsakarība ir pietiekami tieša.

Eiropas Padome

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir noteikusi sekojošus vērtējamus aspektus:¹⁷⁵

- Izteikumu raksturs
- Izteikumu konteksts
- Izteikumu ietekme uz citu personu tiesībām
- Valsts starptautiskās saistības

---

¹⁷⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015.gada 15.oktobra spriedums lietā Perincek pret Šveici (pieteikuma Nr.27510/08)

Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja ir norādījusi uz sekojošiem elementiem, kuri ir jāvērtē:¹⁷⁶

- Konteksts, kurā naida runa ir tikusi lietota (īpaši, vai sabiedrībā jau pastāv nopietna spriedze attiecībā uz jautājumiem, kuru pauž naida runa)
- Naida runas paudēja statuss jeb spēja ietekmēt citus (piemēram, ietekme, kāda var būt politiskiem, reliģiskiem un kopienas līderiem)
- Izmantotās valodas raksturs un spēks (piemēram, vai tā ir provokatīva un tieša, ietver dezinformāciju, negatīvu stereotipizēšanu vai ir citādi spējīga kūdit uz vardarbīgu, iebiedējošu, naidīgu vai diskriminējošu rīcību)
- Specifisku izteikumu konteksts (vai izteikumi ir atsevišķi pausti vai arī tie ir atkārtoti vairākkārt un vai specifiski izteikumi ir sabalansēti ar citiem tā paša runātāja izteikumiem vai arī cita runātāja izteikumiem, īpaši debašu laikā)
- Runas izplatīšanas veids (vai runas izplatīšanas veids ir tāds, ka var sagaidīt tūlītēju auditorijas reakciju, kā, piemēram, klātienē pasākumā)
- Mērķa auditorija (vai attiecīgajai auditorijai ir līdzekļi un tieksme vai apņemšanās iesaistīties vardarbīgā, iebiedējošā, naidīgā vai diskriminējošā rīcībā).

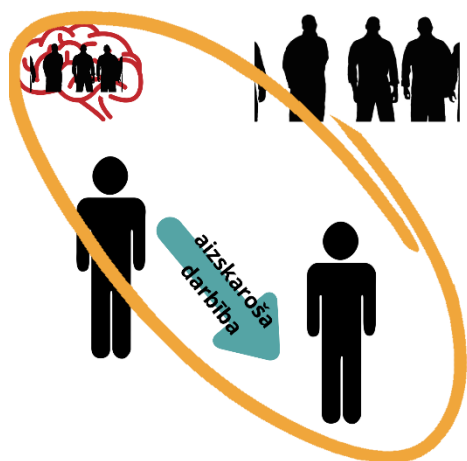
---

¹⁷⁶ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 18.lpp., 16.paragrāfs, pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

3.Naida noziegumu socioloģiskie un psiholoģiskie aspekti

1. Naidis un naida noziegumi

Kā norāda Brudholm (2016) naida kā nozieguma definēšana ir salīdzinoši jauna un arī pretrunīgi uztverta parādība starptautiskajā arēnā¹⁷⁷. Patlaban ODHIR/OSCE naida nozieguma definīcija, kas ir starptautiskas vienošanās rezultāts, ietver divus kritērijus: (1) tas ir nodarījums saskaņā ar valsts krimināllikumu (KL) un (2) to motivē aizspriedums. Kā norāda Garland un Funnell (2016: 22), tad aizsprieduma (bias) izvēle definīcijā nav nejauša, bet ļauj novirzīt fokusu no naida kā individuālas un spontānas emocijas uz aizspriedumu, kas ir plašāka sociāla parādība (skat 1. attēlu).

1. Attēls. Naida noziegumu starptautiskā izpratne.

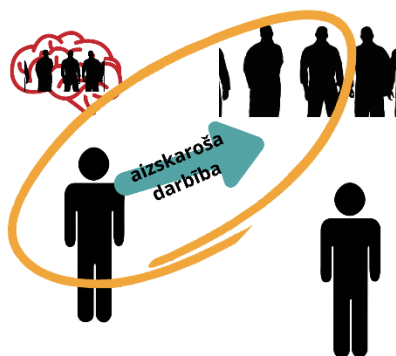
Savas sociālās dabas dēļ naida noziegumu jēdziens nav attiecināms uz privātu indivīdu uzvedību vai attiecībām starp atsevišķiem indivīdiem, tāpēc to nevarētu tieši traktēt kā cilvēktiesību

¹⁷⁷ ODHIR/OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe) 2013 gada ziņojums norāda uz sistemātisku pieeju naida noziegumam ar 2003. gadu.

pārkāpumu (Brudholm, 2016: 32). Saikne ar cilvēktiesībām ir pastarpināta, uzskatot, ka naida noziegumi negatīvi ietekmē cilvēka cieņu, kuru savukārt aizsargā cilvēktiesības.

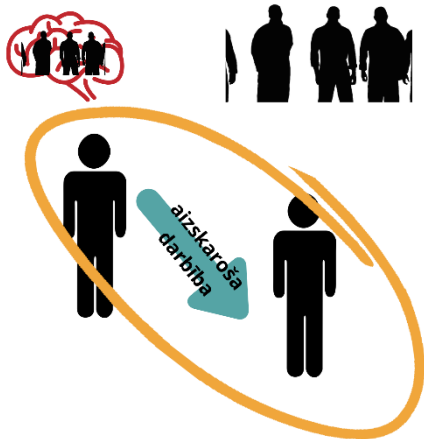
1.1. Naida noziegumu aptvere

Otra problēma, kas novērojama arī Latvijas gadījumā, ir saistīta ar “naida nozieguma” definīciju: nepieciešama naida izpausmes kombinācija ar krimināllikumā aizliegtu nodarījumu. Ja KL aizliegtu gadījumu identificēt ir pierasta prakse, tad tās kombinēšana ar “naida noziegumu” prasa papildus zināšanas un iemaņas. Arī Tiesībsarga biroja 2016. gadā veiktais pētījums (Ambrase, 2016) norāda uz pretrunīgu naida nozieguma interpretāciju Latvijā. Kā analizēts zemāk, naida noziegums visbiežāk tiek skatīts sašaurināti – sagaidot, ka tikai gadījumā, ja aizliegta darbība skar visu grupu, šī darbība uzskatāma par naida noziegumu (skat. 2. attēlu).

2. Attēls. Naida nozieguma interpretācijas problēma Latvijā: naida noziegumu traktēšana tikai attiecībā uz grupu vai pazīmi.

Savukārt gadījumā, ja naida pret kādu pazīmi vai grupu motivēta darbība vēršas tikai pret individu, nevis visu grupu, naida nozieguma pazīmes netiek saskatītas (skat. 3. attēlu).

3. Attēls. *Naida nozieguma interpretācijas problēma Latvijā: naida noziegumu neidentificēšana.*

Tā arī Kamenskas un Treļa (2017) pētījums norāda uz augstāku ar naida noziegumu iespējami saistītu incidentu skaitu Latvijā, salīdzinot ar ODHIR statistiku par visiem reģistrētajiem naida noziegumiem, neskatoties uz to, ka Kamenskas un Treļa pētījumā statistika sniegta tikai par 78. panta ietvaros izmeklētajiem nodarījumiem (skat. 1. un 2. tabulu). Pētījums apstiprina arī ODHIR mājas lapā publicēto piezīmi, ka ar naida noziegumiem Latvijā galvenokārt tiek saprasta naida runa. Te salīdzinoši viegli ir bijis iespējams identificēt, ka nodarījums skar grupu vai pazīmi, pret kuru vērsta naida runa. Abu veidu dati norāda, ka lielākā daļa ziņoto nodarījumu nenonāk līdz kriminālprocesam, liecinot, ka problēmas skar ne tikai identifikāciju, bet arī pierādījumu vākšanas procesu un krimināllikuma interpretāciju.

Abos sašaurināto interpretāciju gadījumos (skat. 2. un 3. attēlu) tiek ignorēta naida noziegumu pamatbūtība – tos no vienas puses izraisa kādas sabiedrības daļas naidīga attieksme pret kādu sabiedrībā pastāvošu grupu vai pazīmi un, no otras puses, nodarījums demonstrē šo sabiedrībā pastāvošo attieksmi un naidu pret šo grupu. Atšķirībā no citiem noziegumiem, gan motīvs, gan pati darbība ir sociāla un ilgstoša, līdz ar to nodarījums tiek izdarīts ne tikai pret personu, pret kuru vērsts noziegums konkrētajā laika sprīdī, bet tas ilgtermiņā uztur nesaticību sabiedrībā un

ietekmē upuri ne vien ar pašu noziedzīgo darbību, bet arī draudiem, ka līdzīgas darbības var atkārtoties. Latvijā līdzīga problēma savulaik pastāvēja ar vardarbības ģimenē interpretāciju: krimināllikumā tā joprojām tiek skatīta kā citiem nodarījumiem līdzīgs noziedzīgs nodarījums, taču gan izpratne par vardarbību ģimenē, gan arī kriminālprocesuālais regulējums ir mainījies, saredzot atšķirību, piemēram, starp vardarbību uz ielas starp svešiniekiem un ģimenē starp ģimenes locekļiem. Tāpat kā naida noziegumi vardarbība ģimenē ir sistemātiska un ietekmē personu, pret kuru tā vērsta ilgtermiņā, ne tikai vardarbības epizožu laikā. Kā rāda pētījumi (SPKC, 2011), bērnībā gūta vardarbības pieredze ietekmē personas dzīvi ilgtermiņā, radot ne tikai emocionālu diskomfortu, bet arī veselības un attiecību veidošanas problēmas.

1. Tabula. *Naida noziegumu statistika Latvijā 2010-2016.*

Gads	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Policijā reģistrētie naida noziegumi	7	12	18	22	13	11	11
Ierosināts kriminālprocess	4	1	2	0	7	1	7
Notiesājošs spriedums	5	2	2	-	9	5	0

Avots: ODIHR Latvijas profils, statistika ODIHR mājas lapā par naida noziegumiem Latvijā nav pieejama kopš 2016. gada.

2. Tabula. *Kriminālprocesu statistika pēc KL 78. panta, 2011-2016.*

Gads	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
------	------	------	------	------	------	------	------

Ziņoto gadījumu skaits kopā	26	34	34	36	27	24	
Uzsākto kriminālprocesu skaits kopā	6	12	18	22	13	11	6
Pieņemto lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu skaits	20	22	16	14	14	13	
Naida runa							
Internets	6	10	14	20	11	9	6
Drukātajos medijos, TV, Video, publiski izteicieni		1	4	1	1		
Naida noziegumi							
Grafiti		1			1	2	
Īpašuma bojāšana				1			
Vardarbība			1				

Avots: Kamenska, Treļs, 2017: 12.

Latvijas KL ar naida noziegumu saistīti sekojoši panti, iezīmējot arī naida noziegumu aptveres definīciju un aizliegtas naida izpausmes:

- Genocīds, aicinājums uz genocīdu (KL 71.pants);
- Nacionāla, etniska un rasu naida izraisīšana (78.pants), kas ir Drošības policijas kompetencē;
- Diskriminācijas aizlieguma pārkāpšana (149.1pants),
- Sociālā naida un nesaticības izraisīšana (150.pants);
- Jebkuru citu noziedzīgu nodarījumu, kurš izdarīts rasistisku, nacionālu, etnisku vai reliģisku motīvu dēļ (48.panta pirmās daļas 14.punkts).

Starptautiski salīdzinot, aizliegto motīvu sarakstā nav atrodami aizspriedumi pret seksuālo orientāciju, kas kalpojis arī par pamatu Latvijas kritikai Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību (ECRI) ziņojumos izteiktajai kritikai, piemēram 2019. gadā. 2021. gada maijā Saeima A. Judina priekšlikumu par seksuālās orientācijas kā motīva iekļaušanu KL noraidīja¹⁷⁸, taču 9. jūnija sēdē 2. lasījumā nobalsoja kā atbildību pastiprinoši apstākli KL noteikt nozieguma izdarīšanu aiz naida pret kādu sociālo grupu, pašu grupu nedefinējot. Raugoties no sociālas perspektīvas šāds risinājums mazinās likuma pielietojšanas efektivitāti, pārliedzot atbildību no likumdevēju uz tiesībsargājošo institūciju pleciem, kuriem šīs sociālās grupas būs praktiski jādefinē.

Līdzšinējās vadlīnijas tiesībsargājošām institūcijām (Vadlīnijas „naida noziegumu” identifikācijai un izmeklēšanai, 2017) atzīst, ka trūkst kritēriju, lai norobežotu naidu no citām negatīvām izjūtām (“neapmierinātības, nomāktības, izmisuma, sarūgtinājuma, bailēm, šausmām, vilšanās, skumjām, aizvainojuma, dusmām, niknuma, nicinājuma, sašutuma, nepatikas, riebuma, pretīguma, skaudības vai pat greisirdības”). Vadlīniju dokumentā tiek sagaidīts, ka naidis varētu kalpot kā nodarījuma motīvs, nevis pēc būtības izpausties kā noziedzīga darbība, lai arī naidis nav KL definēts kā noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme.

Jau pašās Vadlīnijās, citējot starptautisko praksi un to piemērojot Latvijas situācijai, redzama neatbilstība naida nozieguma interpretācijās vietējā un starptautiskā līmenī. Kā jau minēts, no

---

¹⁷⁸ Latvijas Republikas 13. Saeimas pavasara sesijas divdesmit sestā (attālinātā ārkārtas) sēde 2021. gada 27. maijā. <https://www.saeima.lv/lv/transcripts/view/2259>.

vienas puses naida noziegums vadlīniju ietvarā skatīts kā individuāla noziedzīga darbība, kuru izraisa indivīda iekšēja un individuāla motivācija, un kurai var piedēvēt dažādas “izjūtu” nokrāsas. Šī interpretācija balstās noziedzīgās epizodes individualizēšanā, abstrahējoties no sociālās situācijas vai konteksta, kurā tas izdarīts. Piemēram, Vadlīnijas uzsver gana formālu KL 78.panta interpretāciju, sagaidot, ka noziegums tiks pabeigts ar deklaratīvu pantā paredzēto darbību (skat. 1. logs).

1. Logs. *Naida noziegumu interpretācija Vadlīnijās „naida noziegumu” identifikācijai un izmeklēšanai, 2017, Latvija*

Vadlīnijas naidu skata kā nozieguma sastāvu, kurš tieši konstatējams nozieguma izdarīšanas laikā un vietā, šādi **sašaurinot naidu no motīva uz ārēju izpausmi:**

Ja vainīgais analogiskos apstākļos notikuma vietā atstāj publisku uzsaukumu – “sist musulmaņus”–, tad šādu rīcību var uzskatīt par reliģiska naida provocēšanu, un nodarījums kvalificējams pēc Krimināllikuma 78.panta.(10.lpp)

Šāda interpretācija ir iespējama, jo **noziedzīgs nodarījums tiek interpretēts izolēti, kā iekšēju potenciālā nodarījuma veicēja emociju izpausme vai motīvs:**

naida izraisīšana var būt izdarīti(a) rasistisku, nacionālu, etnisku vai reliģisku motīvu dēļ, bet tie nav naida provocēšanas noziegumi. Piemēram, cilvēkam tiek nodarīti tīši vidēja smaguma miesas bojājumi, jo viņš ir musulmanis. Taču vainīgais neprovocē reliģisku naidu, bet motīvs noziedzīgai darbībai ir bijis cietušā reliģiskā piederība. Tādā gadījumā noziedzīgs nodarījums kvalificējams pēc Krimināllikuma 126.panta, bet reliģiskais motīvs - saskaņā ar Krimināllikuma 48.panta 1.daļas 14.punktu - vainīgajam tiks inkriminēts kā atbildību pastiprinošs apstāklis. (10. lpp)

Tā gan nav unikāla Latvijas situācija, naida noziegumu definēšana ir problemātiska arī citviet (skat. 2. logu).

2. Logi. Starptautiski izmantotās pieejas naida noziegumiem.

1. **Jebkurš noziegums var potenciāli būt naida noziegums**, taču noziegumi, kas dažādās valstīs var kļūt par naida noziegumiem, ir atšķirīgi definēti. Latvijā kā naida/diskriminācijas pazīme nav minēts dzimums un seksuālā orientācija;
2. **Iekšējs motīvs - aizspriedumi/ naidi vai diskrimināciju**. Uzsvars uz diskrimināciju un cilvēktiesībām padara nozieguma identificēšanu vieglāku, jo pierādīt, ka upuris ir izvēlēts savas identitātes dēļ ir vienkāršāk nekā noteikt, ka motīvs ir bijis naidi. Te problemātika saistīta ar noziedzīgās darbības un naida attiecībām. Naidi kā sociāli nozīmīgs elements maina nozieguma situāciju, piešķirot tai pilsonisku un politisku nozīmi un liekot noziegumam no izolēta notikuma starp personām kļūt par naida komunikācijas līdzekli. Lielbritānija pēc Macpherson Report (1999) izmanto **uz upuri centrētu pieeju** - ja upuris vai kāds cits uzskata, ka noziedzīgu nodarījumu motivējis naidi vai aizspriedumi pret vienu no piecām aizsargājamām pazīmēm, policijai ir jāreģistrē un jāizmeklē nodarījums kā naida noziegums.
3. **Fokuss uz naidu kā motivatoru prasa pierādījumus par kauzalitāti** - naida izpausmi pirms, pēc vai nozieguma izdarīšanas brīdī (arī Garland, Funnell 2016:16). Naidi var kļūt arī par daļēju motivatoru.
4. Naida noziegumi būs **vērsti uz noteiktām pazīmēm, piemēram, rasi vai etnisko izcelsmi**.

Avots: Burdholm (2016:34-35).

Redzams, ka starptautiskā pieredze motivāciju un nodarījumu ietekmi traktē plašāk, saskatot saikni starp individuālu darbību un to sociālo dabu – vēršanos pret noteiktām pazīmēm. Taču kā norāda pētnieki, saikne starp noziegumu pret indivīdu vai identitāti un naida noziegumu nav viennozīmīga. Ja naida noziegums izdarīts upura specifiskas pazīmes dēļ, tad faktiski atklāts, ka bieži nozieguma izdarītājs ir pazinis upuri, vismaz zinājis par upura piederību kādai grupai (Garland, Funnell 2016). Walters et. al (2016) norāda, ka naida noziegumi nereti ir daļa no ilgstošāka viktimizācijas procesa. Proti, noziegumu veido ne viens atsevišķs gadījums, bet virkne aizskarošu darbību, kas tiek veiktas regulāri. Nozīmīgā daļā gadījumu naida noziegumu veicēju ir upurim pazīstami vai zināmi. Papildus, kā jau minēts, atšķirībā no nozieguma kā izolēta incidenta izpratnes, naida noziegums ilgtermiņā atstāj sekas un upura pašapziņu.

Arī viens no šim pārskatam intervētajiem ekspertiem norāda, ka Latvijas gadījumā policijas darbiniekiem trūkst izpratnes par naida nozieguma sekām un to, ka tās skar visu sabiedrību, ne tikai incidentā iesaistītās personas:

Ja cilvēks cieš no parastas vardarbības, tad psiholoģiski tam tikt pāri ir kādi divi gadi.

Naida noziegumi ir pieci un vairāk [gadi] un arī tikai, ja tu strādā ar šo jautājumu.

Šī iemesla dēļ Perijs (Perry 2001) iesaka raudzīties **uz naida noziegumiem kā dinamisku sociālu procesu, kurā iekļauta arī kopienas un sabiedrības vērtības un struktūra**. Nozieguma izdarītāji šajos gadījumos nāk no “spēcīgākas” sociālas grupas un ar noziegumu parāda otras grupas “zemāku stāvokli”. Garland, Funnell (2017) atsaucas uz Garland un Hodkinson (2014), norādot, ka nozieguma izdarītājs upurus var izvēlēties tāpēc, ka tie šķiet biedējoši vai vienkārši vāji. Nereti nodarījums netiek klasificēts KL kā noziedzīgs, taču tam ir būtiska papildus ietekme uz upuri, viņa ģimeni un plašāku sabiedrību. Sadursme starp atšķirīgām vietējām Latvijas un starptautiski atzītām vērtībām spilgti atklājas, piemēram, Saeimas 2021. gada 27. maija debatēs par seksuālas orientācijas iekļaušanu starp sociāla naida pazīmēm KL, saduroties argumentiem par katra cilvēka cieņas nodrošināšanu un privilēģēto sociālo grupu aizsardzības nepieciešamību. Līdz ar to naida noziegumu interpretāciju Latvijā papildus apgrūtina politiskais konteksts un augsta tolerance pret naida runas elementu izmantošanu politikā.

1.2. Naida noziegumu izpausme

Otra Latvijas īpatnība ir **noziedzīga nodarījuma “materialitātes” izpratne**, kas ir vēl viena vietēja nozieguma interpretācijas īpatnība. Tā, piemēram, naida noziegums draudu veidā, vēršoties pret kādu sabiedrība sastopamu pazīmi, tiek pamatots nevis kā likuma pārkāpums pats par sevi, bet gan solis uz citu, šoreiz jau materiāli jeb fiziski konstatējamu noziegumu:

Naida ierosinātājam ir jāapzinās, ka kāds, kas sadzirdējis šādus draudīgus aicinājumus, var tos īstenot. Šādi pamudinājumi var radīt satraukumu konkrētas sociālās grupas pārstāvjiem. Rezultātā var rasties nesaticība, naidis un spriedze starp sabiedrību un attiecīgo sociālo grupu. (Vadlīnijas, 2017, 7.lpp).

Šāda materiāla nozieguma sastāva izpratne ir raksturīga postsociālisma valstīm un tā lēnām mainās, piemēram, apkarojot vardarbības ģimenē gadījumus un izprotot psiholoģiskās un emocionālās vardarbības ietekmi uz personu. Augstāk citētajā fragmentā ir vērojama arī loģiska pretruna – naida runas kaitējumu pierāda nevis ar pašu naida runas esamības faktu, bet tālākas “nesaticības” vai “naida” izraisīšanu, līdz ar to radot tautoloģisku pierādījumu ķēdi. Kaitējums vai interešu apdraudējums, kas tiek nodarīts ne tikai cietušajam, bet citām personām, kas tiek identificētas vai identificējas ar naida runā izmantoto pazīmi, savukārt netiek skatīts kā noziedzīgā nodarījuma apstākļi, un frāze “radīt satraukumu” mazina šī kaitējuma novērtējumu jau sākuma definīcijā. Līdzīgi kā kaitējums, arī interešu apdraudējums naida noziegumu kontekstā var nebūt materiāls, bet tik un tā apdraudēt ar naida runu aizskarto personu dzīves kvalitāti un iespējas. Vadlīnijās tiek citēts Baumanis (2016: 8), kurš norāda, ka pats naida izraisīšanas fakts ir noziedzīga nodarījuma mērķa realizēšanās, iedragājot iecietību un integritāti sabiedrībā, parādot, ka Latvijā tiek izmantota arī plašāk kontekstualizēta naida nozieguma interpretācija.

1.2.1. Naida nodarījumu veidi

Analizējot naida noziegumu faktiskās izpausmes (Watlers et. al 2016), iespējams izdalīt izplatītākos naida noziegumu veidus, kas var palīdzēt naida noziegumu identifikācijā:

1. incidenti, kas notiek lokāla ilgstošāka konflikta laikā (piemēram, starp kaimiņiem), kas laika gaitā ir saasinājušies;
2. incidenti, kas ir daļa no mērķtiecīgas ļaunprātīgas kampaņas, kas vērsta pret konkrētām personām; vai
3. gadījumi, kas notiek publiskā telpā un kurus izdara personas, kuras pašas jūtas kā cietušie, piemēram, sabiedriskajā transportā vai uz ielas vērošoties pret personu, kura viņus šķietami apdraud vai aizvaino (skat. 4. attēlu).

Redzams, ka aizspriedumu loma visaugstākā ir vienas kopienas vai apkaimes līmeņa noziedzīgos nodarījumos, taču aizspriedumi var izpausties pret nepazīstamiem cilvēkiem vai tikt izmantoti pazīstamu cilvēku aizskaršanai ilgākos konfliktos.

Naida nozieguma tipi

Kaimiņu konflikti

Daļa no plašāka konflikta, kas eskalējas. Piemēram, lietojot rasistisku, homofobisku, transfobisku, antirelīģisku vai cilvēka fiziskās spējas aizskarošu valodu.

Kur? Sociālās mājas, vietas, kur lietotas apreibinošas vielas

Kurš? Kaimiņi, pazīstami cilvēki, parasti iesaistītas vairākas personas

Aizspriedumu nozīme:
vidēja-zema

Mērķtiecīgs uzbrukums

Neatlaidīgi un nepārtraukti uzbrukumi, kas notiek ilgākā laika periodā

Kur? Vietējā apkaime, sociālā māja

Kurš? Kaimiņi, pazīstami cilvēki, kopienas locekļi

Aizspriedumu nozīme: vidēji
augsta-augsta

Vienreizēji incidenti Vienreizēji incidenti

Vienreizēji uzbrukumi

Kur? Sabiedriskās vietās: transportā, bārā, var veicināt apreibinošu vielu lietošana

Kurš? Iepriekš nav pazīstami (svešinieki); bieži konfliktu izraisa komerciālas attiecības, piemēram, pircējs/pārdevējs

Aizspriedumu nozīme:
vidēji-zema, vidēja

4. Attēls. *Naida noziegumu veidi, tipiskas situācijas un saikne ar aizspriedumiem sabiedrībā (Walters et.al 2016).*

1.2.2. Naida runa un valoda

Tiesībsarga biroja pārstāvis intervijā atzina, ka birojs savos atzinumos vadās pēc Eiropas cilvēktiesību tiesas prakses un kritērijiem, taču naida runas atpazīšana ir strīdīga, jo to ietekmē katras iesaistītās personas subjektīvā izpratne par nodarījumu. Tiesībsarga birojs izmanto sekojošus kritērijus, lai izvērtētu, vai noticis naida noziegums naida runas gadījumā, atzīstot, ka naida nozieguma izpratne ir plašāka par KL traktēto nodarījumu:

- 1) izteikumu saturs, ievērojot, kā šos izteikumus uztvertu neitrāls lasītājs;
- 2) teksta vērtējums kopumā;
- 3) konteksts, kādā izteikumi pausti;
- 4) izteikumu publiskuma pakāpe;
- 5) aizskāruma pakāpe;
- 6) izteikumu autora mērķis;
- 7) izteikumu ietekme uz dažādu sabiedrības grupu mierīgu līdzāspastāvēšanu.

Raugoties uz plašāku noziedzīgu darbību klāstu, identifikācija kļūst vēl sarežģītāka. Kā jau minēts, Latvijā visbiežāk kā naida noziegums tiek atpazīta naida runa. Burdholm (2017: 35, citējot Waldron 2012: 35) norāda, ka ar naida runu un naida noziegumiem parasti apzīmē atšķirīgas lietas. Naida runa ir saistīta ar izpausmi, bet noziegumu gadījumā naidis tiek skatīts kā motivācija. Kā norāda Gagliardone et. al (2015), **naida runas pamatā ir sociāla spriedze**, ko ar naida runas palīdzību **reproducē un pastiprina**. Naida runa cilvēkus vienlaikus vieno un nošķir, radot “mēs” un “viņi” pretnostatījumu. Lai kā arī definēta, naida runa nošķirama no abstraktu ideju vai ideoloģiju paušanas, jo ar to **naidis vērsts pret cilvēkiem vai to grupām**.

Judith Bulter (1997), pētot naida runu ASV, norāda, ka tās gadījumā runātājs kļūst atbildīgs par saviem izteicieniem apstākļos, kuros valodai ir piešķirta lielāka nozīme nekā runātājam. Šajā perspektīvā vārdi ne tikai pauž individuālas subjektīvas sajūtas un domas, bet spēj arī izraisīt dažādas neparedzamas sekas un darbības. Nievājošs izteikums (angl. *slur*) par tādu tiek atzīts tikai tad, ja runātājs to izmanto noteiktos runas aktos, proti, izteikumi tiek atzīti par nievājošiem

konkrētajā sociālajā kontekstā (Dzenovska 2018: 199, atsaucoties uz Butler 1997). Dzenovska, pētot Latvijas naida runas kontekstu, norāda, ka šāds dalījums starp runas aktiem, kas ir aizskaroši, un tādiem, kas pauž noteiktu viedokli, ir atbilstošs arī Latvijas gadījumā, īpaši juridiskos kontekstos, tomēr Latvijā diskusijās par toleranci būtisku lomu spēlē arī kulturāli vēsturiskā situācija un latviešu valodas kā apdraudētas valodas faktors (Dzenovska 2009: 69; 2018: 199). Dzenovska (2018) norāda uz valodas un kultūras lietotāju pašnoteikšanās vēlmi, izvēloties izteicienus (piemēram, etnisko grupu vēsturiskie apzīmējumi latviski), rases vēstures “neesamība” (Latvijā nav rasisma, jo Latvija nav iesaistīta citu valstu kolonizācijā, tāpēc nenes par to atbildību), kas ietekmē toleranci un attieksmi pret dažādām sabiedrības grupām, radot neatbilstību starp vietējo un starptautisko kontekstu.

Kā norāda Dzenovska (2009, 91), Latvijas kontekstā pastāv arī atšķirības starp izteicieniem, kas kurina naidu, un tādu vārdu izmantošanu, kas var radīt ievainojumu. Ievainojums ir saistīts ar personas integritātes pārkāpumu, izmantojot noteiktus vārdus, kamēr naida kurināšanu attiecinā uz runas aktiem, kas varētu radīt nesaskaņas un konfliktu starp grupām.

Vēl viena Latvijas īpatnība ir **augsta tolerance pret vardarbību un tai skaitā arī naida izpausmēm**. Šī īpatnība liek skatīt naida noziegumus kā “mākslīgu” un nesvarīgu jautājumu vai pat pieņemt to kā normu. Viens no raksturīgiem piemēriem ir raksts nra.lv portālā¹⁷⁹ par Marijas Golubevas iecelšanu iekšlietu ministres amatā, kas balansē uz dzimumu aizspriedumu un viedokļa izklāsta robežas, taču tā komentāros atrodami klaji naidīgi izteikumi, kas vērsti gan netieši pret ministri, gan homoseksuālām personām kopumā. 5. attēlā sniegtais piemērs atbilst Watlers et. al (2016) trešajam klasifikācijas tipam – izteikuma autors sevi pozicionē kā cietušo, un šī uztvere balstās aizspriedumā pret homoseksuālām personām.

---

¹⁷⁹ Skat. <https://neatkariga.nra.lv/izpete/349231-iekšlietu-ministrei-golubevai-ovācijas-nesuta>

J

Juris

Saliekot homoseksuālistus ministru amatos un Satversmes tiesā, mēs atdodam varu agresīvajam mazākumam, kurš nemitīgi pieprasa papildus tiesības, papildus uzmanību savam „sevišķumam”. Drīz normālajai sabiedrības daļai būs jākaunas par faktu, ka viņi neietilpst un nevēlas atbalstīt homiķus un to „draugus”! Pretīgi!

8.jūnijs, 9:21 [Atbildēt](#)

5. Attēls. Ekrānšāviņš no komentāriem rakstam “Iekšlietu ministrei Golubevai ovācijas nesūta” (I. Vīksna, 08.06.2021), <https://neatkariqa.nra.lv/izpete/349231-iekšlietu-ministrei-golubevai-ovācijas-nesuta/komentari>

Citos kultūras kontekstos šādai runai būtu zems tolerances sliekšnis, kamēr Latvijā tā var tikt uzskatīta pat par normu. Jāatceras, ka starpkultūru komunikācijas konteksts ir nozīmīgs, izvērtējot naida noziegumus, līdz ar to aizskāruma pakāpes identificēšanai un starptautiska regulējuma piemērošanai Latvijā jābūt kultūrsensitīvai.

2. Naida noziegumiem pakļautās pazīmes un grupas

Vērtējot situāciju Latvijā attiecībā uz iecietības politikas īstenošanu, būtiski ņemt vērā kultūras un vēsturiskās īpatnības, kas ietekmē sabiedriskās un politikās dzīves izpratnes. Iecietības veicināšanas iniciatīvas, kas balstītas dažādu starptautisko līgumu un cilvēktiesību konvenciju pamatā, bieži vien tiek uztvertas ar skepsi, neizpratni vai aizvainojumu, uzskatot tās par politiskiem un juridiskiem rīkojumiem, kas neņem vērā sabiedrisko un politisko dzīvi Latvijā, īpaši attiecībā uz Padomju perioda ietekmi un vēsturisko pakļautību.

Dzenovska (2009: 23) skaidro, ka padomju pagātne kolektīvi tiek piedzīvota kā ievainojums, un šī 'vēsturiskā ievainojuma' sajūta arī ietekmē sabiedrisko un politisko dzīvi, tostarp diskusijas par toleranci. Naratīvi par vēsturisko ievainojumu ir atrodam, piemēram, diskusijās par noteiktu dažādām grupām aizvainojošu vārdu izmantošanu vai sabiedrības attieksmes maiņas nepieciešamību. Vēsturiskais ievainojums ir ne tikai taktisks arguments diskusijās par toleranci Latvijā, bet ir dziļi saistīts ar latviešu identitāti, tāpēc izglītošana par naida noziegumu atpazīšanu un prevenci ir saistīta ar sabiedrībā jutīgiem jautājumiem. Diskusijas par iecietību ir ne tikai individuāla, bet arī sabiedrības sastapšanās ar citādību, kurā jāizstāvē sabiedrības raksturs un būtība (Dzenovska 2009: 90-1; 2018: 162-3).

Savukārt tolerances aktīvistu un organizāciju skatījumā nespēja distancēties, uzsvars uz vēsturisko specifiku Latvijas sabiedriskajā un politiskajā dzīvē, kā arī atsaukšanās uz vēsturisko ievainojumu ir saistīta ar nacionālismu, kas kavē tolerances veicināšanas iniciatīvas un tādējādi arī pilnvērtīgu politisko un kultūras dalību Eiropā (Dzenovska 2009: 1).

Dzenovska norāda arī uz citiem specifiskiem argumentiem diskusijās par neiecietību Latvijā, piedāvājot tiem skaidrojumus:

- Viduvējība – neiecietība Latvijā nav lielāka kā citur. Šāda pozīcija biežāk tiek ieņemta situācijās, kad tiek aicināts pārdomāt par pagātnes un šī brīža negatīvajām situācijām, un veidojas attiecībā pret noteikta veida morāli, kas strukturē politisko dzīvi (Dzenovska 2009: 40).

- Naivums – divas argumenta trajektorijas: 1) Latvijai bija apturēta attīstība, īpaši padomju periodā, tādēļ nepieciešams laiks, lai pielāgotos ‘Rietumu standartiem’; 2) bērnišķīga nevainība, tradīcija, kas attaisno noteiktas rīcības un vārdu izmantošanu. Šādi argumenti jāaplūko, ņemot vērā vēsturiskās pozīcijas un attieksmes pret liberālajiem diskursiem (Dzenovska 2009: 98-104).

Kā atzīmē, Garland un Funnell (2016), ES valstīs izmanto dažādas pazīmes un klasifikācijas naida noziegumu tipoloģijai un nosaka kultūras konteksts un sabiedrības sociālā struktūra. Zemāk uzskaitītas Latvijas kultūras kontekstam tipiskās pazīmes, kuras atrodamas literatūras avotos un minētas intervijās ar speciālistiem. Nesens Kaprāna et. al (2020:22) pētījums norāda, ka musulmaņi un romi ir Latvijas iedzīvotājiem visbiežāk noraidītākās grupas dažādos mijiedarbības kontekstos. Savukārt tādas etniskas grupas kā ķīnieši, indieši galvenokārt biežāk noraidīti privātos kontekstos (attiecīgi 39.6% un 36.5% nevēlētos, lai šīs etniskās grupas pārstāvis kļūtu par bērna laulāto).

Sociālā konteksta pārzināšana ir būtisks priekšnoteikums naida nozieguma atpazīšanai. Tas, ka kādas grupas vai cilvēka pazīmes lielākā daļā sabiedrības tiek noraidītas, neattaisno naidīgu un neiecietīgu izturēšanos pret personām, kas tiek identificētas ar šīm pazīmēm. Papildus, naida noziegumi var tik vērsti pret personām, kuras pašas neidentificējas ar grupu, ar kuru to saista uzbrucējs.

Diskriminācijas aizliegumā ir iekļautas sešas pamata pazīmes – personas dzimums, rase vai etniskā piederība, vecums, invaliditāte, reliģiskā piederība un seksuālā orientācija. Kā atzīst LCC pārstāve, naida noziegumi ir galēja neiecietības izpausme, tāpēc arī valstis pamazām konkrētās pazīmes pievieno KL. Latvijā, neskatoties uz ECRI aicinājumu, seksuālā orientācija kā naida nozieguma iemesls nav izdalīta.

2.1. Nacionālā, etniskā piederība, izcelsme, rase

Latvijā trešdaļa (34%) iedzīvotāju uzskata, ka dažas kultūras ir daudz pārākas par citām, bet 29% atzīst, ka dažu rasu vai etnisko grupu pārstāvji vienkārši piedzimst mazāk inteliģenti nekā citi (Kaprāns et al., 2020:14). Pētījuma autori norāda, ka šie abi viedokļi vien daļēji pārklājas, līdz ar

to vairāk kā trešdaļai Latvijas iedzīvotāju ir vai nu šovinistiski vai rasistiski uzskati, kas vien 56% gadījumu pārklājas.

Salīdzinoši augsts neiecietības līmenis Latvijā valda pret sekojošām etniskajām grupām:

Romu etniskā izcelsme

Starptautisko organizāciju un nevalstisko organizāciju ziņojumi, kas apkopo un aktualizē cilvēktiesību un minoritāšu situāciju, viennozīmīgi izceļ **romu etnisko izcelsmi kā faktoru**, kas lielā mērā nosaka šīs minoritātes pārstāvju sociālo atstumtību un diskrimināciju¹⁸⁰.

To pierāda arī 2020. gada Kaprāna et al. pētījums: 27.2% nevēlētos strādāt ar romu izcelsmes personu kopā kā ar kolēģi; 49.4% nevēlētos, lai viņš/-a kļūtu par bērna laulāto; 30.0% nevar iztēloties kā savu tuvu draugu; 29.0% nevēlētos, lai šāda persona dzīvotu kaimiņos; 10.3% nevēlētos, lai vispār dzīvo mūsu valstī, bet 49.5% nevarētu pieņemt kā savas valsts prezidentu. Saskaņā ar aptaujas datiem negatīvāka attieksme pret romiem ir Kurzemē - tur 87% respondentu nevēlētos romus kā kolēģus un 65% kā ģimenes locekļus (turpat: 22-23).

Intervijā šim pārskatam to apliecina arī Tiesībsarga biroja pārstāve, norādot, ka gan romu starpā valda neuzticēšanās policijai, gan policistu vidū sastopami aizspriedumi pret romu etnisko grupu:

Policistiem ir milzīga nepatika pret romiem. Attieksme - čigānbērns ir jāiesēdina apmēram tikko piedzimis, jo kaut kas jau tas tāpat notiks.

Ebreju etniskā izcelsme

2020. gada aptaujas (Kaprāns et al. 2020:22-23) dati uzrāda salīdzinoši zemu aizspriedumu līmeni pret ebrejiem kā etnisku grupu - 6.8% Latvijas iedzīvotāju nevēlētos strādāt ar ebreju izcelsmes

---

¹⁸⁰ Latvijas Cilvēktiesību centrs, Latvijas Ebreju draudžu un kopienu padome, Latvijas Anti-semītisma izpausmes: vēsture un mūsdienas, Rīga, 2015, http://cilvektiesibas.org.lv/media/attachments/21/01/2016/antisemitisma_brosura.pdf.

personu kopā kā ar kolēģi; 21.2% nevēlētos, lai viņš/-a kļūtu par bērna laulāto; 7.8% nevar iztēloties kā savu tuvu draugu; 4.3% nevēlētos, lai šāda persona dzīvotu kaimiņos; 2.7% nevēlētos, lai vispār dzīvo mūsu valstī, bet 30.3% nevarētu pieņemt kā savas valsts prezidentu. Privātā sfērā piektdaļai respondentu ir aizspriedumi pret ebrejiem.

Naida runa pret ebrejiem bieži ir saistīta ar latviešu valodas lietojumu. Prasības pret neiecietīgas valodas lietojumu Latvijā tiek balstītas uz argumentiem, ka valoda veido realitāti un hierarhijas tās ietvaros, tādā veidā dodot balsi noteiktiem indivīdiem, vienlaikus apklusinot un izslēdzot citus. Tolerances prasības pret valodu tiek uztvertas kā kārtējais valsts varas mēģinājums dominēt pār valodu un cilvēkiem (Dzenovska 2018: 203-5). Dzenovska norāda, ka valodas politika ir mērķēta uz pareizas terminoloģijas un valodas lietošanu, kā arī valodas lietojumu valsts institūcijās, lai nodrošinātu valodas dominanci publiskajā telpā un valodas kultivēšanu globalizācijas apstākļos. Tomēr valodas lietojuma jautājumi mēdz būt strīdīgi, īpaši attiecībā uz vārdiem, kas raksturo personas un grupas. Piemēram, diskusijā par vārdu “žīds” vai “ebrejs” pareizu un ētisku izmantošanu ir iekļauti gan argumenti par pareizu valodas lietojumu, gan to, kuram ir autoritāte izvēlēties terminu, gan arī ētiskajām saistībām pret citiem. Ja vārda žīds nozīme ir balstīta vietējā kultūrvēsturē, tad diskusijās par vārda “nēģeris” izmantošanu, lai gan šis vārds arī ir vietēji lietots, tomēr latvieši nejūtas tieši saistīti ar globālo verdzības un koloniālisma vēsturi (Dzenovska 2018: 205-10).

Rase

2020. gada aptaujas (Kaprāns et al. 2020: 22-23) dati rāda, ka 19.9% Latvijas iedzīvotāju nevēlētos strādāt ar afrikāņu izcelsmes personu kopā kā ar kolēģi; 47.4% nevēlētos, lai viņš/-a kļūtu par bērna laulāto; 27.6% nevar iztēloties kā savu tuvu draugu; 19.2% nevēlētos, lai šāda persona dzīvotu kaimiņos; 14.8% nevēlētos, lai vispār dzīvo mūsu valstī, bet 50.1% nevarētu pieņemt kā savas valsts prezidentu.

ECRI (2019) ziņojumā norādīts, ka varas iestādes Latvijā, apkopojot informāciju par naida noziegumiem, specifiski neizšķir rasistiskas un homofobiskas/ transfobiskas vardarbības

gadījumus. Oficiāli reģistrētu naida noziegumu skaits, kuri pēc varas iestāžu domām varētu tikt klasificēti kā rasistiski motivēti noziegumi, ir mazs, piemēram, periodā no 2013.-2016. gadam tas varētu būt tikai viens gadījums. Dati un tendences par naida noziegumu reģistrāciju Latvijā liecina, ka par šādiem gadījumiem policijai kopumā tiek ziņots reti. Saskaņā ar Latvijas Cilvēktiesību centra (LCC) veidotās migrantu un ārvalstu studentu aptaujas rezultātiem 2016. gadā 13% aptaujāto ir piedzīvojuši uzbrukumu/ uzbrukuma mēģinājumu vai ir informēti par citiem uzbrukuma upuriem (turklāt šādu atbildi sniedza respondenti ar tumšāku ādas krāsu), savukārt 50% no vardarbībā cietušajiem nav ziņojuši policijai par incidentiem. Pēc aptaujāto domām, naida motīvi visbiežāk bijuši saistīti ar upura rasi (36%), etnisko piederību (25%) un valodu (22%).

Pilsoniskās sabiedrības pārstāvji norāda, ka ikdienā Latvijā vēl joprojām cilvēki ar atšķirīgu ādas krāsu sastopas ar rasistiskiem apvainojumiem vai uzbrukumiem. Nevalstiskās organizācijas ir ziņojušas par vairākiem rasistiskas vardarbības gadījumiem 2016. gadā, piemēram, par izteiktajiem draudiem ar ieroci patvēruma meklētājiem, par uzbrukumu patvēruma meklētāju bērniem sabiedriskajā transportā, kā arī par uzbrukumu afrikāņu sievietei ar bērnu, kuriem tika uzspļauts sabiedriskajā transportā (ECRI 2019: 15-9).

Jāpiemin, ka ar rasismu saistīti dažādi vēsturiskie/sociālie rases diskursa konteksti. Rhodes (2012) min piemēru, kurā ASV tumšādainie cilvēki ar rasismu apzīmē arī tādas darbības kā blenšanu, kamēr Lielbritānijā 'diskriminācija' vai 'rasisms' nozīmē tiešu 'fizisku vai verbālu uzbrukumu'. Latvijā uz rasismu pamatā raugās kā svešu, ar Eiropu un Rietumiem saistītu parādību, piemēram, norādot, ka Latvijā ir maz cilvēku ar atšķirīgu ādas krāsu. Šāda pozīcija ir bieži sastopama postpadomju telpā. Rasīma problēma tiek skatīta kā jauna un attiecināma tikai uz 'jaunpienācējiem', turklāt tiek uzsvērts šo cilvēku izpratnes trūkums par vietējo kultūru (Dzenovska 2011: 505).

Rase un rasisms kā termini netiek definēti arī Latvijas valdības dokumentos un netiek publiski apspriesti politiskajā vidē. Tie atrodami NVO publikācijās, bet tikai tajās, kas ir ES finansēti pētījumi par diskrimināciju, imigrantu integrāciju, vizuāli atšķirīgām etniskajām minoritātēm un

trešo valstu piederīgajiem, kur saturu diktējis pasūtītājs (Rhodes 2012). Lai arī “naida noziegumi Latvijā visbiežāk skar imigrantus, kas ir vizuāli atšķirīgi” (BISS 2009), kriminalizēt “rasistisku runu” Latvijā ir sarežģīti, jo nav diskursa par rasi. Arī LCC pārstāve intervijā norāda, ka Latvijā rasistiski incidenti ir galvenokārt saistīti ar ādas krāsu, taču tiem pielietots mākslīgs dalījums – nacionālais motīvs vai etniskais motīvs. Saskaņā ar ANO definīcijas rasistisks incidents aptver ādas krāsu, izcelsmi, etnisko motīvu (tautība – Latvijas kontekstā), nacionālo motīvu, valodu. Salīdzinoši, Ziemeļīrijā ir bijuši rasistiski motivēti uzbrukumi latviešiem, dzirdot valodu un aizsargājot vietējo kopienu no imigrantiem, kas atņem darbu, kamēr Latvijā šādu izpausmi saistītu ar etnicitāti.

2.2. Reliģiskā piederība

Islāms

Dažādas sabiedriskās domas aptaujas konsekventi ir norādījušas uz augstu sociālās distances līmeni attiecībā pret musulmaņiem, citu nekristīgo reliģiju pārstāvjiem, kā arī negatīvu attieksmi pret patvēruma meklētājiem (Kaprāns et al. 2020; SKDS 2019). Kaprāns et al. (2020: 22-23) dati liecina, ka 28.2% Latvijas iedzīvotāju nevēlētos strādāt ar musulmani kopā kā ar kolēģi; 56.3% nevēlētos, lai viņš/-a kļūtu par bērna laulāto; 34.5% nevar iztēloties kā savu tuvu draugu; 28.4% nevēlētos, lai šāda persona dzīvotu kaimiņos; 26.4% nevēlētos, lai vispār dzīvo mūsu valstī, bet 56.1% nevarētu pieņemt kā savas valsts prezidentu.

Atbilstoši LCC veidotās 2016. gada aptaujas rezultātiem 6% ārvalstu studentu ir saskārušies ar negatīvu attieksmi savas reliģiskās piederības dēļ (reālās vai uzbrucēju pieņēmumos balstītās), kas visbiežāk izpaužas kā aizskaroši komentāri sabiedriskās vietās. Vairāki respondenti arī pieminēja varmācīgu izturēšanos pret sievietēm, kuras valkā tradicionālās musulmaņu galvassegas (LCC 2016: 4). Musulmaņu kopienu, īpaši sieviešu gadījumā, nozīmīga ir intersekcionalā dimensija, jo šādas sievietes var saskarties ar nevienlīdzību un neiecietību dzimuma, etniskās piederības, sociālā un ekonomiskā stāvokļa, kā arī reliģiskās pārliecības dēļ, kas ir pamanāma viņu apģērba dēļ (FRA 2020b: 2).

ECRI (2019) ziņojumā norādīts, ka Latvijā bija vērojams islamofobiskas retorikas un naida runas pieaugums pēc teroraktiem Eiropā. 2015. gadā Islāma kultūras centrs tika apzīmēts ar grafiti.

Tāpat arī diskusijās par ES politiku patvēruma meklētāju jautājumos tika novēroti islamofobiski komentāri, saistot patvēruma meklētājus ar terorisma draudiem un vēršoties pret migrantiem kopumā (ECRI 2019: 16).

2.3. Dzimums un seksuālā orientācija

Seksuālā orientācija

Atbilstoši ECRI (2019) ziņojumam LGBTQ+I kopienas personas ir uzskatāmas par vienu no visneaizsargātākajām grupām attiecībā uz naida runu Latvijā. Šādu secinājumu ir izvirzījušas gan iesaistītās nevalstiskās organizācijas, gan Eiropas Padomes cilvēktiesību komisārs. LCC veiktais naida runas monitorings tiešsaistē 2014. gadā norāda, ka seksuālās minoritātes ir vienas no galvenajām mērķa grupām naida izpausmēs internetā un sociālajos tīkos (ECRI 2019: 16-7). Tomēr Latvijas tiesību aktos nav precīzāk definēti naida noziegumi, kas vērsti pret cilvēkiem to seksuālās orientācijas dēļ.

Saskaņā ar 2020. gada SKDS pētījumu par attieksmi pret LGBTQ+I personām Latvijā, 31% respondentu norādīja, ka homoseksuālie cilvēki un homoseksuālās attiecības ir nosodāmas, 27% nebija iebildumu pret homoseksuāliem cilvēkiem, taču nosodīja homoseksuālās attiecības, savukārt vēl 27% nenosodīja ne cilvēkus, ne attiecības.

ES Pamattiesību aģentūras 2020. gada aptaujas rezultāti liecina, ka 44% aptaujāto LGBTQ+I kopienas pārstāvju Latvijā pēdējā gada laikā ir saskārušies ar varmācīgu uzvedību (angl. harrasment; jēdziens iekļauj aizvainojošu vārdu izmantošanu, draudu izteikšanu, izsekošanu, uzbrukumus tiešsaistes vidē u.tml.), kas ir augstākais rādītājs starp Eiropas savienības valstīm (vidēji ES ar to saskārušies 38% LGBTQ+I kopienas locekļi) (FRA 2020a: 44). Savukārt 13% respondentu pēdējo 5 gadu laikā ir piedzīvojuši fizisku vai seksuālu uzbrukumu (vidēji ES – 11%). Turklāt tikai 10% no aptaujātajiem pēdējo piecu gadu laikā par notikušo uzbrukumu ziņoja policijai (vidēji ES – 14%; turpat, 40. lpp.). Līdzīga tendence norādīta arī Ilga Eiropa ziņojumā – 2019. gadā “Mozaīka” tika ziņots par 29 pret LGBTQ+ personām vēršoties naida noziegumiem, no kuriem lielākā daļa (17) bija pret homoseksuāliem vīriešiem. Cietušie par gadījumiem neziņoja

polīcijai. Noziegumi ietvēra seksuālu un fizisku uzbrukumu, šantāžu un ļaunprātīgu dedzināšanu. Turklāt gadījumu skaits bija pieaudzis – 2018. gadā tika ziņots par 22 gadījumiem (Ilga Europe 2020: 69).

ES Pamattiesību aģentūras aptaujas ietvaros, skaidrojot iemeslus, kāpēc par uzbrukumiem netika ziņots, respondenti ES visbiežāk norādīja, ka, viņuprāt, policijas iesaiste neko nemainīs, kā arī izrādīja neuzticēšanos policijai, bet Latvijā gandrīz puse no visiem aptaujātajiem (47%) kā iemeslu minēja bailes no homofobiskas vai transfobiskas reakcijas no policijas puses (vidēji ES – 25%). Šādi rezultāti ir jāņem vērā, izstrādājot pasākumus, lai nodrošinātu naida noziegumu identifikācijas un izmeklēšanu procesu uzlabošanu, īpaši saskarsmē ar LGBTQ+I personām (FRA 2020a: 40-9).

Sociālisma perioda Latvijas kolektīvajā psiholoģijā alternatīvas seksualitātes izpausmes nebija pieņemamas, homoseksualitāte - pretēja sabiedriskajam labumam, jo nerada bērnus un ir bīstama individuālisma, imperiālistiskās dekadences izpausme (Mole 2011). Ne tikai padomju pagātne, bet arī Eiropas nākotne tika uztverta kā drauds latviskajām vērtībām un tradīcijām, tostarp ar spiedienu un atbalstu LGBTQ+I tiesībām. Postpadomju Latvijā ne tikai seksualitāte, bet jebkas, “netradicionāls” un attiecīgi “ne-normāls” uzskatīts ne tikai par svešu, bet par draudu Latvija nācijas pastāvēšanai (Mole 2011), kas apgrūtina arī naida noziegumu novēršanu un atpazīšanu. Latvijas gadījumā latvietības esence un neapstrīdamas morālās vērtības (heteroseksualitāte) iet roku rokā, jo nacionālā perspektīva fokusējas uz bioloģisko nācijas reprodukciju (Mole 2011).

Paši kopienas pārstāvji intervijā apgalvo, ka neziņošanai ir divi iemesli – ziņojot par noziegumu, sava homoseksuālā identitāte ir jāatklāj publiski un par to var uzzināt plašs cilvēku loks, kā arī uzbrukums ir bijis homofobijas motivēts, taču upuris pats sevi ar šo grupu nesaista. Arī otrajā gadījumā ir noticis naida noziegums, jo tā nodarītājs ir vērsies pret kādu subjektīvi nelabvēlīgu pazīmi, pret kuru sabiedrībā pastāv aizspriedumi.

Dzimuma identitāte

Personas dzimums ir viena no pazīmēm, kas iekļauta Latvijas tiesību aktos attiecībā uz sociālā naida vai nesaticības izraisīšanu (Krimināllikuma 150. pants), tomēr dzimuma identitāte tāpat kā

seksuālā orientācija nav iekļauta kā vainu pastiprinošs apstāklis nozieguma izdarīšanā vai izšķirta kā pazīme diskriminācijas aizliegumam (48. pants un 149.¹ pants; ECRI 2019: 30). Situāciju attiecībā uz dzimuma identitātes pazīmi daļēji raksturo iepriekš izklāstītie ES Pamattiesību aģentūras 2020. gada aptaujas rezultāti par LGBTQ+ personu vienlīdzību. Tomēr aptaujas rezultāti arī liecina, ka vidēji ES transseksuālas un interseksuālas personas biežāk norāda, ka ir saskārušās ar varmācīgu uzvedību (trans – 48%; interseksuālas – 42%; vidēji LGBTQ+ – 38%) pēdējā gada laikā un vardarbīgiem (t.sk. seksuāli) uzbrukumiem (trans – 17%; interseksuālas – 22%; vidēji LGBTQ+ – 11%) pēdējo piecu gadu laikā (FRA 2020: 40-4).

Eiropas Komisijas 2019. gada dati par diskrimināciju liecina, ka Latvijā ir viens no augstākajiem sociālās distancēšanās rādītājiem Eiropā – 45% iedzīvotāju apgalvo, ka izjūtu diskomfortu, strādājot kopā ar transseksuālām personām (vidēji EU – 26%), un 42% – ar interseksuālām personām (vidēji EU – 25%). Vienlaikus, iedzīvotāji Latvijā retāk nekā citās Eiropas valstīs novērtē transseksuālu un interseksuālu personu diskrimināciju kā bieži satopamu (trans: LV – 20%, vidēji EU – 48%; interseks: LV – 17%, vidēji EU – 38%) (European Commission 2019: 11-17). Kā intervijā apliecina LCC pārstāve, seksisms un naida runa pret sievietēm ir novērota arī Latvijā, gadījumā ar žurnālistēm, kas nodarbojas ar pētniecisko žurnālistiku. Arī citviet naida runa ir izteiktāk vērsta pret sievietēm, biežāk tiek minēti izvarošanas draudi (Gardner et al. 2016).

2.4. Invalīditāte

Personu diskriminācija pēc ar invalīditātes pazīmes, saskaņā ar statistikas datiem, ir otrā izplatītākā aiz diskriminācijas pēc vecuma pazīmes (55 gadi un vairāk) - invalīditāti kā iemeslu diskriminācijai minējuši 43% Latvijas respondentu ES Eiropas Komisijas 2015. gada aptaujā. Šī tendence ir saglabājusies stabila, sākot no 2009. gada mērījumiem. Salīdzinājumā ar citām diskriminācijas pazīmēm, no vienas puses, tā ir labi atpazīstama, bet, no otras puses, arī ietekmē personu ar invalīditāti dzīves kvalitāti. Invalīditāte ir saistīta ne tikai ar diskrimināciju, bet arī sociālās atstumtības risku – Tiesībsarga 2014. gadā pasūtītā aptauja uzrāda augstu sociālās distancēšanās rādītāju – attieksmi pret cilvēkiem ar invalīditāti kaimiņos, kā arī darbā vai mācību vidē (izjūtu vai neizjūtu traucējumu vai diskomfortu). Līdzīgi rezultāti ir 2020. gadā veiktajai BISS aptaujai: saskaņā ar aptauju, 63% respondentu izjūtu traucējumu vai diskomfortu, strādājot vai

mācoties kopā ar cilvēkiem ar psihiskām saslimšanām; 55% - ar intelektuālās attīstības traucējumiem. Citu invaliditātes veidu gadījumā – diskomfortu izjustu 17-23% aptaujāto. 50% (2014. gadā 46%) respondentu atzīst, ka izjustu traucējumu vai diskomfortu, ja viņu kaimiņos vai apkaimē dzīvotu cilvēki ar psihiskām saslimšanām, un 33% - justos līdzīgi attiecībā pret cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem. Citu invaliditātes veidu gadījumā – diskomfortu izjustu aptuveni 8-12% aptaujāto.

2.5. Pazīmju un grupu interseksionalitāte

Diskriminācijas pētnieki ir nonākuši pie secinājuma, ka diskriminācija parasti tiek veikta kombinējot vairākas nelabvēlīgas pazīmes. Naida noziegumu izpētē interseksionalitāte ir pretrunā ar pašreizējo nodalīto pazīmju/grupu pieeju naida noziegumu traktēšanai. Jaunais EK rīcības plāns rasisma novēršanai (EC, 2020) gan uzsver interseksionālas pieejas nepieciešamību. Likumi par naida noziegumiem pamatā veidoti, lai dotu pozitīvu ziņu noteiktām cietušo grupām un savulaik tika uzskatīta par labu veidu, kā policijai veidot saikni ar marginalizētām kopienām (Healy 2019). Taču pašreizējā pieeja vienlīdzīgi nepasargā visas grupas, rada “sāncensību” starp cietušo grupām, un neņem vērā to, kā noteikti cilvēki var būt vairāku marginalizētu kopienu pārstāvji vienlaikus (piemēram, etniskās minoritātes ar invaliditāti). Pašreizējā pieeja naida noziegumiem noplicina cietušo pieredzi un potenciāli dažādās identitātes.

Naida noziegumu identificēšanu apgrūtina arī aizspriedumu interseksionalitāte, proti, naida noziegumos cietušajiem nereti uzbrukts vairāku to identitāšu dēļ. Piemēram, uzbrucēju motivējusi nepatika pret Āzijas izcelsmes personām un musulmaņiem vai vienlaikus cilvēkiem ar invaliditāti un homoseksuāliem cilvēkiem. Reizēm uzbrucēji verbalizē savu nepatiku pret dažādajām cilvēka identitātēm (piemēram, gadījumos, kur vienlaikus tiek lietota gan anti-geju, gan transfobiska retorika), taču bieži tie lieto valodu, kas it kā nav tieši saistīta ar cietušā identitāti. Piemēram, vārds “pedofils” bieži tiek lietots gan pret LGBTQ+ kopienas pārstāvjiem, gan cilvēkiem ar invaliditāti, taču šis vārds pats par sevi netiek uzskatīts par saistītu ar homofobiju vai ar invaliditāti (Walters et. al 2016).

Būtiski ņemt vērā arī dažādību mazākuma un viegli ievainojamo grupu starpā. Tā nav monolīta kategorija, cilvēkiem vienas grupas ietvaros ir dažādi uzskati. Piemēram, LGBTQ+ kopienas pārstāvji var būt naidīgi pret musulmaņu ieceļotājiem, jo baidās, ka islāms viņus apdraudēs, kā intervijā atzīst diskriminācijas novēršanas eksperts.

Latvijā biežāk konstatēto diskriminācijas un aizspriedumu pazīmju pārzināšana ļauj vieglāk atpazīt naida noziegumu, taču Latvijā nepieciešama diskusija par robežām, kur naidā un aizspriedumos balstīta reakcija uztverama kā indivīda izteiksmes brīvība un kur - nodarījums otrai personai un naida vairošana sabiedrībā. Latvijā ir augstāks tolerances līmenis pret neiecietību pret augstāk uzskaitītajām grupām un vardarbību kopumā, salīdzinot ar ES vidējiem rādītājiem. Līdz ar to naida noziegumu novēršanai jābūt kombinētai ar apzinātības celšanu par aizspriedumu kaitējošo ietekmi uz sabiedrību un katra sabiedrības locekļa ieguldījumu naida noziegumu novēršanā, ne tikai tiesībsargājošo iestāžu darbinieku izglītošanā.

3. Naida noziegumu motivācija

Naida noziegumu motivācija ir kompleksa un apvieno sabiedrībā sastopamos aizspriedumus ar nozieguma nodarītāja dažādiem apstākļiem personisko sajūtu, ka tas ticis provocēts, spiediens no vienaudžiem, apdraudētības sajūta u.c. (Walters et al. 2016)

Naida noziegumu izdarītājus **var motivēt dažādi faktori** - adrenalīna meklēšana (motivē adrenalīns un azarts); aizsardzība (motivē vēlme aizsargāt savu teritoriju); atriebība (rīcība kā atriebība par šķietamu uzbrukumu savai grupai); un misija (dzīves misija ir “atšķirības” izskaušana). Pētījumi liecina, ka arī virtuālajā vidē naida noziegumu izdarītājiem ir līdzīga motivācija (Walters et. al 2016).

Šos faktoros var ietekmēt **noziegumu izdarītāju uztvere**, ka noteiktas grupas viņiem rada draudus - reālus vai simboliskus (Walters et. al 2016). Draudi var būt saistīti ar ekonomisko stabilitāti, piekļuvi sociālajiem/ valsts resursiem, cilvēku drošības sajūtu sabiedrībā un/ vai vērtībām un sociālajām normām. Būtiska motivācija ir arī personīgā nedrošība saistībā ar seksualitāti un identitāti (Roberts et. al 2013).

Naida noziegumi visbiežāk notiek tur, kur sabiedrība ir strukturēta tā, ka noteiktām personu grupām ir priekšrocības salīdzinājumā ar citām (piemēram, baltajiem cilvēkiem attiecībā pret tumšādājiem, vīriešiem pret sievietēm, heteroseksuāliem cilvēkiem salīdzinājumā ar homoseksuāliem). Sistēmiskā diskriminācija, kas parādās procedūrās, politikā, likumos, var radīt vidi, kurā naida noziegumu izdarītāji izjūt nesodāmības sajūtu (Walters et. al 2016). Kā minēts, Latvijā šis tolerances līmenis ir augsts un var gan motivēt, gan pasargāt potenciālo pāridarītāju.

Walters et. al raksta, ka uztvere par noteiktiem draudiem izraisa noteiktas emocionālas reakcijas, kas savukārt noved pie noteiktas rīcības. Viena no šādām emocionālām reakcijām ir ass riebums pret cilvēkiem, kas šķietami pārkāpj sabiedrības pamatvērtības (Walters et. al 2016). Naidīgu interneta komentāru par seksuālajām minoritātēm analīze Latvijā rāda, ka to autori izjūt ķermenisku riebumu pret apkaunojošām seksualitātes izpausmēm. Kauns saistīts gan ar “necienīgām” seksuālām aktivitātēm, gan to publisku demonstrēšanu (Putniņa 2007). Turklāt

pētījumi rāda (Walters et al. 2016), ka gan homofobiskiem, gan transfobiskiem naida noziegumiem novērota lielāka nosliece uz fizisku vardarbību, ne tikai publiskiem izteikumiem.

Naida runai un naidīgiem izteikumiem (teksta, attēla vai skaņu veidā) pamatā ir divas **funkcijas** (Gagliardone et.al 2015):

- 1) dehumanizēt noteiktai grupai pieskaitītus cilvēkus;
- 2) signalizēt līdzīgi domājošiem, ka viņi nav vieni - stiprināt piederības sajūtu grupai, kura ir (šķietami) apdraudēta. Piemēram, kā norāda Dzelme (2008): “pamatā naida noziegumu nolūks ir iebiedēt un pakļaut abus — kā konkrēto upuri, tā visu to cilvēku kopienu, kurai upuris pieder, skaidri norādot, ka viņi (upuri) ir “citādi” un ka viņi “te neiederas””.

3.1. Uzbrucēju profils aci-pret-aci nodarījumos

Ja iespējams izdalīt biežākās ar naidīgiem aizspriedumiem saistītās pazīmes un ar tām saistītas cilvēku grupas, pētnieki ir izdalījuši arī naida nozieguma izdarītāju profilus. Walters et.al. (2016) apkopo četras pazīmes aci-pret-aci naida noziegumiem (skat. 3. tabulu).

3. Tabula. *Naida noziegumu veicēju tipi.*

Uzbrucēja tips	Motivācija	Citi ietekmējoši faktori	Naida noziegumu piemēri
Asu izjūtu meklētājs	Uzbudinājums, garlaicība, nepatika pret citas grupas pārstāvjiem	Vienaudžu spiediens, alkohols, mačisms (izteikta vīrišķības kultūra), attiecību stiprināšana ar vienaudžiem/citiem vīriešiem	Homofobisks uzbrukums pilsētas centrā; uzbrucēji ir grupa jaunu vīriešu, kas viens otru pamudina uz vardarbību
Aizstāvis	Aizstāvēt savas kopienas/grupas	Draudu sajūta savas grupas/kopienas	Uzbrukumi imigrantiem vai romiem, kas vērsti

	teritoriju, izslēdzot, piemēram, nesen pievienojušos kopienu pārstāvjus	socioekonomiskajai drošībai, socio-ekonomiskā atstumtība, dusmas, kauns	pret personām, kas kādā noteiktā teritorijā ir ieradušies nesen
Atriebējs	Vēlas atriebību par (šķietamu) uzbrukumu savai kopienai/grupai	Šķietami draudi/izmaiņas sociālajās un kultūras normās	Uzbrukumi musulmaņiem, ebrejiem, mošeju vai sinagogu bojāšana. Parasti pēc noteiktiem notikumiem, piemēram, Lī Rīgija slepkavības, uzbrukuma Parīzes koncertzālē
Misionārs	Ideoloģiskie/pasaules uzskati, tieksme pēc varas	Saikne ar ekstrēmistu grupām; izpratne par noteikta veida vīrišķību; socio-ekonomiskā atstumtība; dusmas, kauns	Neonacistu rasistiski vardarbīgi uzbrukumi; organizētas demonstrācijas ar fiziskiem vai verbāliem uzbrukumiem musulmaņiem

Avots: Walters et al., 2016.

3.2. Uzbrucēju profils tiešsaistes nodarījumos

Līdzīgs profils nozieguma izdarītājiem tiešsaistē, citēts arī Walters et.al. (2016) pārskatā, izmantojot Awan (2014) pētījumu. Te atšķiras naida nozieguma izdarīšanas vide un vērojams vairāk lomu un iesaistīšanās pakāpju, piedaloties naida nozieguma veikšanā (skat. 4. tabulu).

4. Tabula. Uzbrucēju pazīmes.

Tips	Pazīmes
Makšķernieks	Meklē citu cilvēku Twitter kontus, lai mērķtiecīgi uzbruktu personām, kam ir saistība ar islāmu/musulmaņiem
Māceklis	Twitter pievienojies salīdzinoši nesen, bet uzbrūk upuriem ar pieredzējušāku uzbrucēju palīdzību
Izplatītājs	Rakstījis un dalījies ar ziņām, attēliem un dokumentiem ar naidīgu saturu, kas vērsts pret musulmaņiem
Atdarinātājs	Izmanto neīstu profilu, kontu un attēlus sociālajos tīklos ar mērķi uzbrukt citiem
Līdzdalībnieks	Pievienojas citu cilvēku sarunām, lai uzbruktu vieglāk ievainojamiem cilvēkiem
Reagētājs	Pēc lielākiem notikumiem, piemēram, saasinātiem imigrācijas jautājumiem, sāk kampaņu tiešsaistē, uzbrūkot noteiktai grupai vai indivīdiem
Staigātājs	Regulāri maina savu Twitter kontu, lai turpinātu uzbrukt cilvēkiem no cita profila
Profesionālis	Ar lielu sekotāju pulku un neatkarīgi no sekām ir sācis un sāks liela apjoma naida kampaņas pret musulmaņiem. Vairāki Twitter profili, kuru visu mērķis ir uzbrukt musulmaņu kopienām

Avots: Walters et al., 2016.

4. Naida noziegumu identifikācija un tās šķēršļi

4.1. Institucionālā struktūra

Nepieciešamība klasificēt un novērst naida noziegumus Latvijā ir nākusi no ārpuses – starptautiskajām saistībām. ES diskriminācija, balstoties rasē vai etniskajā izcelsmē ir aizliegta ar Pamattiesību hartu, Eiropas Rasu vienlīdzības direktīvu un pamatlēmumu par rasisma un ksenofobijas izpausmju apkarošanu, gan iekļauts 2020. gadā pieņemtajā ES Antirasisma Rīcības plānā 2020.-2025. gadam. Institucionāli dalībvalstu īstenoto politiku pārrauga ECRI, kas specializējas jautājumos, kas saistīti ar cīņu pret rasismu un diskrimināciju (pēc rases, etniskās / nacionālās izcelsmes, ādas krāsas, pilsonības, reliģijas, valodas, seksuālā orientācijas, dzimuma identitātes un dzimuma pazīmes), ksenofobiju, antisemitismu un neiecietību Eiropā; izvērtējot valstu ziņojumus un sniedzot ieteikumus dalībvalstīm. Politiskajā līmenī naida noziegumi nav bijuši aktuāli vietējā līmenī, izņemot 2021. gada jūnijā iecelto iekšlietu ministri Mariju Golubevu, kura šo noziegumu novēršanu ir pasludinājusi par politisku ministrijas prioritāti.

Latvijā pastāv sadrumstalotība naida noziegumu novēršanā pēc piekritības, proti, Valsts Drošības Dienests (VDD) ir atbildīgs par noziegumiem saistībā ar 78. pantu, savukārt Valsts policija – par 150.pantu. Tomēr katrā no šiem pantiem ir norādītas atšķirīgas pazīmes, kas var radīt grūtības gadījumos, kad naida noziegums vai naida runa ir vērsta pret upuri atkarībā no dažādām pazīmēm, piemēram, etniskās piederības un invaliditātes. Kā atzīst eksperti, lai arī VDD darbības specifika dienestam ļauj labi orientēties un sekot līdz radikālisma izpausmēm sabiedrībā, izmeklētajiem noziegumiem ir sava specifika un ir vāja atgriezeniskā saite ar cietušajiem, kuru lietu VDD izmeklē. Savukārt policijai, kura izmeklē ar KL 78. un 150. pantu saistītos nodarījumus, ir vāja izpratne par naida noziegumu atpazīšanu un nav kontaktu ar kopienā stigmatizētajām grupām, tāpēc, saskaņā ar ekspertu viedokli, daļa nodarījumu, kuri kvalificētos kā 78. panta nodarījumi, līdz VDD nemaz nenonāk. Noziegumi galvenokārt tiek skatīti kā izolēti, individuāli nodarījumi.

Naida noziegumu atpazīšanā un atbalstā upuriem ir specializējušās divas NVO – LCC un Mozaīka. Arī Tiesībsargs ir vairākkārt pievērsis uzmanību naida noziegumu atpazīšanai un tiesībsargājošo iestāžu darbinieku izglītošanai. Saskaņā ar Tiesībsarga pārstāvja interviju, Tiesībsargs izskata

individuālos ziņojumus un sniedz viedokli, veic monitoringu, kā arī atbild uz VDD prasījumiem, informē cietušās personas par pieejamiem instrumentiem, bet nereti proaktīvi sūta drošības dienestam komentāru par individuālajiem iesniegumiem vai norāda uz kādiem augsta riska gadījumiem, piemēram, gadījumā par kādas sportistes melnādaino partneri, kur nepieciešams sekot līdz komentāriem.

4.2. Naida noziegumu identifikācijas šķēršļi

Bez augstāk minētajiem politiskās intereses un mērķtiecīgas institucionālās struktūras un precīza regulējuma trūkumiem minami sekojoši jau augstāk aplūkoti iemesli, kas kavē naida noziegumu identifikāciju un novēršanu:

(1) **Ierobežotā izpratne par to, kas ir naida noziegumi, aizspriedumos balstīta vardarbība un diskriminācija.** Šis iemesls aplūkots augstāk. Jāpiebilst, ka arī paši upuri, piemēram, LGBTQ+ kopienas piederīgie tos nereti uztver kā normu, un neziņo par šādiem gadījumiem.

(2) **Policijai Latvijā ir grūtības praktiski identificēt un klasificēt noteiktus individuālus uzbrukumus kā naida noziegumus,** kas ir saistīts ar nošķirumu starp sabiedrībai kaitīgiem un noteiktām grupām kaitīgiem nodarījumiem. Policija šādus individuālus uzbrukumus ne vienmēr redz kā saistītus ar naida kurināšanu pret konkrētām grupām (kas savukārt tiek attiecināta konkrēti uz grupu attiecībām). Naidpilna publiskā diskursa izplatīšana šādā ziņā ir vieglāk identificējama, jo publiski paziņojumi drīzāk adresē publiku, ne konkrētas personas, tādējādi var tikt interpretēti kā grupu attiecības (Dzenovska 2009: 107).

Pastāv atšķirīgas pieejas naida runas skaidrojumam tiesu praksē, proti, vai izteikumi tiek skatīti sociālajā kontekstā un vai tā formālajā nozīmē, kas balstīta dziļā vēsturiskās un lingvistiskās nozīmes izzināšanā, taču ne šodienas sociālajā kontekstā, kas faktiski izraisījis incidentu (Dzenovska 2009: 92). Vēsturiskā nozīme visbiežāk nespēj sniegt pierādījumus un nav tieši faktoloģiski saistīta šodienas sociālo situāciju. Piemēram, ja vārda “žīds” izmantošanu pamato ar to, ka tas ir pieņemams vārds latviešu valodā, tad tiesiskajā kontekstā tiesājamais ir aizsargāts, jo nebūtu iespējams viņu tiesāt par ikdienišķu tradīcijas atspoguļošanu. Tomēr, ja vārda

izmantošanu interpretē kā daļu no tīša akta, lai radītu spriedzi starp sociālām vai etniskām grupām, runātājs var kļūt krimināli sodāms (Dzenovska 2009: 93).

(3) **Neuzticēšanās trešajām pusēm**, tostarp policijai, Tiesībsarga birojam, arī Mozaīkai - balstās informācijas iepriekšējā atbalsta trūkumā, kā arī negatīvā iepriekšējā pieredzē (Zālītis un Elijase 2014). Kā atzīst eksperti, naida noziegumi netiek uzskatīti par prioritāti, un policijas vadībai nav izpratnes par to, kāpēc naida noziegumi ir bīstami, un kāda ir to radītā ietekme un riski attiecībā ne tikai uz indivīdiem, pret kuriem noziegumi ir vērsti, bet arī kopienu un situācijas destabilizāciju sabiedrībā.

(4) **Normatīvā regulējuma neprecizitāte**. Uz šo norāda ECRI 5. ziņojums par Latviju (2019). Daļa iemeslu ECRI ieteikumiem ir kulturāli un politiski. Tiesībsargs ir vairākkārt ieteicis grozīt KL 150. pantu, izskatot tajā ietvertā "būtiskā kaitējuma" nepieciešamību. Tā kā praktiski naidi pats par sevi netiek uzskatīti par būtisku kaitējumu Latvijas kontekstā, tad panta piemērošana naida noziegumu gadījumā ir sarežģīta. Līdzīga pieeja kā KL 78. panta formulējumā ļautu labāk kvalificēt naida noziegumus. Vienlaicīgi jāpiezīmē, ka šī debāte nav tikai juridiska, bet skar plašākā sabiedrībā sastopamu uzskatu par naida noziegumu otršķirību.

(5) Vēl viens iemesls situācijas sarežģītībai ir **robeža starp vārda brīvību un naida runu**. Visbiežāk šis jautājums skar virtuālo vidi. Virtuālā vidē naida runa tiek cenzēta un tiesībsargs ir saņēmis sūdzības par pārmērīgu cenzūru. Arī te robeža Latvijas gadījumā ir atšķirīga no starptautiskās, kā izklāstīts iepriekš.

(6) **Precīzu un viegli pielietojamu vadlīniju trūkums policijai un citām tiesībsargājošām iestādēm**. Lai arī vadlīnijas naida noziegumu atpazīšanā ir izstrādātas latviski, tās ir teorētiskas un pretrunīgas. Eksperti un literatūra min sekojošus nosacījumus:

1. Naida nozieguma gadījumā ļoti svarīgas ir pirmās stundas, kurās laicīgi jāsavāc pierādījumi, fiksējot naida motīvu. Piemēram, ir jāaptaujā liecinieki, notikuma vietā jāapkopo materiāli, kas liecina par naida motīvu – grafiti, skrejlapas, izteikumi, uzbrucēju tetovējumi, kas apliecina viņu piederību kustībai, jāapzina naida motivētu incidentu vēsture attiecīgajā rajonā. Simbolus ir jāspēj saprast konkrētajā kontekstā. Ir jāzina arī specifiskās dienas, kad var notikt kādi naida noziegumi.

2. Viegli nolasāma algoritma pieejamība. Kā intervijā norāda LCC pārstāve, Zviedrijā policistiem ir kabatas formāta, laminēta lapiņa, kur ir fiksēts, kam ir jāpievērš uzmanība, runājot ar cietušajiem, likuma pārkāpējiem, lieciniekiem.
3. Logs. *Naida nozieguma atpazīšanas un pierādījumu gūšanas algoritms.*

<p>Pierādījumu iegūšana</p> 	<p>Ļoti svarīgas ir pirmās stundas, kurās laicīgi jāfiksē pierādījumi: grafiti, skrejlapas, izteikumi, simboli, liecinieku redzētais, naida motivētu incidentu vēsture attiecīgajā rajonā, specifiskās dienas, kad var notikt kādi naida noziegumi. Fiksējot pierādījumus saskarsmē ar cietušajiem un lieciniekiem, svarīgi izvērtēt arī viņu turpmāko apdraudējumu:</p> <p><i>Vai jūs vai jūsu ģimene iepriekš ir saskārušies ar ko līdzīgu?</i></p> <p><i>Vai jūs zināt par līdzīgiem atgadījumiem Jūsu apkārtnē?</i></p> <p><i>Vai jūs baidāties, ka likumpārkāpējs atkārtos uzvedību?</i></p> <p><i>Vai jūs pazīstat likumpārkāpēju?</i></p> <p><i>Kāda ir nodarījuma ietekme uz jums un jūsu ģimeni?</i> (College of Policing 2014; ACPOS 2010).</p>
<p>Cienpilna, iedrošinoša komunikācija</p>	<p>Lielbritānijas vadlīnijās uzsvērts (2014, 2010), ka naida noziegumu gadījumos</p>

liela nozīme ir cieņpilnai attieksmei un veiksmīgai komunikācijai, īpaši ņemot vērā papildus bailes un emocionālo slodzi, ko piedzīvo cietušie. Saskarsmē ar cietušajiem ir svarīgi izturēties iejūtīgi, ņemot vērā viņu daudzveidīgās vajadzības – fiziskās un garīgās iespējas, valodu, reliģiju, kultūras un sociālos apstākļus. Pirmajai komunikācijai būtu jābūt mierīgai, iedrošinošai, nodrošinot konfidencialitāti un privātumu, ja tas nepieciešams. Svarīgi, lai izmeklēšanas procesā tiktu ņemta vērā arī cietušā, liecinieku vai citu iesaistīto personu izpratne par notikušo:

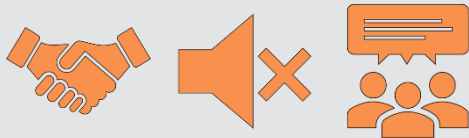
Kāpēc, jūsu prāt, tas notika? (jāpievērš uzmanība, lai neradītu priekšstatu, ka tiek vainots upuris)

vai

Kāds, jūsu prāt ir notikušā motīvs?

(College of Policing 2014; ACPOS 2010).

Upura nevainošana

Ja naida noziegums ir vērstš pret personām to seksuālās orientācijas dēļ vai pret transseksuālām, interseksuālām personām, **viņus nevajadzētu iztaujāt par viņu seksuālo orientāciju vai dzimuma identitāti** (īpaši to apšaubot), ja tā nav nozīmīga daļa no pierādījumiem. Ja viņi izvēlas izpaust šo informāciju, tā ir jāapstrādā, ievērojot augstu konfidencialitāti. Bez upura atļaujas šādu informāciju nevajadzētu izpaust arī viņu tuviniekiem, jo, iespējams, viņi to nezina, un tās atklāšana varētu būtiski ietekmēt upuru, kā arī kopienas, uzticību policijai.

Atgriezeniskā saite

Ir **svarīgi arī izstāstīt cietušajam par to, kā norisināsies tālākais izmeklēšanas process**, kā arī informēt ar izmeklēšanas gaitu vēlāk. Vāja izmeklēšanas kvalitāte, neveiksmīga komunikācija ar upuriem, grūtības ar piekritības noteikšanu var palielināt neuzticību un neapmierinātību ar policijas u.c. atbildīgo institūciju darbu nākotnē (College of Policing 2014; ACPOS 2010; HMICFRS 2018).

Secinājumi un ieteikumi

Raugoties no sociālas un politikas analīzes viedokļa, naida noziegumi Latvijā tiek vāji atpazīti un netiek uzskatīti par sociāli un politiski svarīgu prioritāti. Pirmkārt, tas saistīts gan ar augstu toleranci pret vardarbību kopumā, gan vietējo sociālo un kultūras kontekstu, kas liek raudzīties uz daudziem Eiropas līmenī pašsaprotamiem jautājumiem – rase, seksuālā orientācija, u.tml. – Latvijai specifiskā perspektīvā. Nereti nodarījumi, kas Eiropas kontekstā būtu interpretēti kā naida noziegumi, Latvijā tiek uztverti kā sabiedrības norma, par to liecina augsts neiecietības līmenis pret dažādām sabiedrībā pastāvošām pazīmēm.

Otrkārt, gan nacionālās politikas formulēšanas, gan ieviešanas līmenī trūkst izpratnes par naida noziegumu strukturālo cēlonību. Naida noziegumi tiek skatīti kā izolēti incidenti, kuru pamatā ir nodarījums “ar būtisku kaitējumu”, naida aspektam kļūstot par otršķirīgu vai nepiemērojamu faktoru. Šī problēma redzama gan KL formulējumā, gan piemērošanā.

Treškārt, naida nozieguma upuriem, līdzīgi kā citiem vardarbības upuriem, bieži nepieciešams papildus atbalsts, jo nodarījums skar ne tikai personu, bet arī tās sociālo identitāti un rada dziļāku kaitējumu. Patlaban ir vājš gan atbalsta mehānisms, gan atgriezeniskā saite, kas nepieciešama, lai potenciālie upuri vērstos pēc palīdzības.

Ceturtkārt, augsta tolerance un iespēja izvairīties no soda atbalsta un motivē potenciālo nozieguma izdarītāju, stiprinot pārliecību par naida nozieguma nesodāmību vai par sabiedrisko labumu. Kā norāda ārvalstu pētnieki, savas kopienas subjektīva apdraudējuma sajūta ir viens no naida nozieguma biežākajiem motivātoriem.

Ieteikumi

1. Tiesībsargājošo iestāžu darbinieku izglītošana vardarbības un naida nozieguma sociālajā cēlonībā un riskos sabiedrībai. Svarīgi apmācības nodrošināt ne tikai kriminālpolicijas, bet arī kārtības policijas pārstāvjiem, kā arī pašvaldības policijas pārstāvjiem, īpaši lielajās pilsētās, kur viņi bieži vien ir pirmais saskares punkts naida noziegumu gadījumos.
2. Viegli uztveramu un pielietojamu vadlīniju izstrāde policijas darbiniekiem.
3. Kontaktpersonu un specializētu inspektoru nozīmēšana naida noziegumu izmeklēšanai.

4. Normatīvā regulējuma pilnveide, atvieglojot pierādījumu vākšanu un naida noziegumu atpazīšanu. Naida noziegums ir noziegums, kas šādi kvalificējams, balstoties tā izdarīšanas cēlonībā, ne tikai nodarījuma smaguma pakāpē.
5. Svarīgi ir stiprināt satura moderēšanu internetā vidē (īpaši vietējos ziņu portālos), tostarp veicinot tīmekļa vietņu lietošanas noteikumu izstrādi un pilnveidošanu.
6. Nepieciešamas sabiedriskas kampaņas, kas pielāgotas Latvijas situācijai – rases vēsturei, dzimumu līdztiesībai, diskriminācijas novēršanai un tolerances pazemināšanai pret vardarbību aizspriedumu dēļ.

4.nodaļa

4.Starptautiskie standarti atbildības noteikšanā par naida noziegumiem un naida runu

4.1. Atbildība par naida noziegumiem

Tā kā saskaņā ar starptautiski pieņemto naida noziegumu definīciju naida noziegums ir nacionālajās tiesībās noteikts noziedzīgs nodarījums, kurš veikts aizspriedumu dēļ, tad atbildība par naida noziegumu var būt tikai krimināltiesiska.

4.2. Atbildība par naida runu

Saskaņā ar starptautiskajiem tiesību dokumentiem atbildība par naida runu var būt krimināltiesiska, administratīva un civiltiesiska.

ANO Stratēģija un rīcības plāns attiecībā uz naida runu uzsver, ka starptautiskās tiesības vairāk aizliedz, nevis naida runu kā tādu, bet gan kūdīšanu uz diskrimināciju, naidu un vardarbību.¹⁸¹

Krimināltiesiskā atbildība

Attiecībā uz gadījumiem, kad par naidu runu ir nosakāma kriminālatbildība, starptautiskie tiesību dokumenti nosaka sekojošus standartus.

Pirmkārt, kriminālai sodīšanai par naida runu ir jānotiek tikai pašos nopietnākajos gadījumos un tie ir jāpierāda ārpus saprātīgām šaubām (angļu val. - *beyond reasonable doubt*).¹⁸² Arī Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja ir norādījusi, naida runa atsevišķos gadījumos ir kriminalizējama, tai pat laikā ir jāizvērtē, vai pastāv citas mazāk ierobežojošas, tomēr efektīvas,

---

¹⁸¹ United Nations Strategy and Action Plan non Hate Speech, 2019.gads, pieejams angļu val. <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>

¹⁸² ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 12.punkts, pieejams angļu val. <https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

sankcijas un vai tiek nodrošinātas tiesības uz tiesības uz izteiksmes un viedokļa brīvību,¹⁸³ jo pretējā gadījumā pastāv risks pārkāpt tiesības uz vārda brīvību.¹⁸⁴

Kā ir uzsvērusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, valstij ir pozitīvs pienākums nodrošināt efektīvus tiesību aizsardzības līdzekļus, kuri aizsargātu indivīdus attiecībās ar citiem indivīdiem. Lai gan valstīm attiecībā uz ECK 8.pantā noteiktās privātās dzīves aizsardzību ir plašā rīcības brīvība attiecībā uz sankciju noteikšanu par šo tiesību pārkāpšanu, tomēr gadījumos, kuros notiek nopietna un smaga vēršanās pret indivīda privātās dzīves būtiskiem aspektiem, valstīm ir pienākums noteikt krimināltiesiskas sankcijas.¹⁸⁵ Šajā kontekstā Eiropas Cilvēktiesību tiesa atsauca uz savām atziņām, ka kriminālas sankcijas, ieskaitot nopietnākos naida runas gadījumus, kuri aicina uz naidu un vardarbību, var tikt piemērotas kā *ultima ratio* sankcijas. Ņemot vērā minēto, ja darbības tiek veiktas pret personas fizisko un mentālo integritāti, vienīgās piemērotās ir krimināltiesiskās sankcijas, jo tikai tās var garantēt upuriem pietiekamu aizsardzību un nodrošināt atturošu efektu attiecībā uz šādu nodarījumu izdarīšanu. Šajā sakarā Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka krimināltiesiskas sankcijas ir nepieciešamas tiešu verbālu un fizisku draudu, kuri motivēti ar diskriminējošu attieksmi, gadījumā.¹⁸⁶

Otrkārt, ANO Īpašais Ziņotājs par vārda un uzskatu brīvību veicināšanu un aizsardzību uzsver, kā arī ANO Stratēģija un rīcības plāns uzsver, ka krimināli sodāma ir tikai tāda naida runa, kura kūda uz diskrimināciju, naidīgumu un vardarbību un kura atbilst starptautiskajās tiesībās noteiktajiem naida runas kritērijiem.¹⁸⁷

---

¹⁸³ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 4. Un 9.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹⁸⁴ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 58.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹⁸⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021.gada 16.februāra spriedums lietā *Beizaras un Levickas pret Lietuvu* (pieteikuma Nr.41288/15), 110.paragrāfs

¹⁸⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021.gada 16.februāra spriedums lietā *Beizaras un Levickas pret Lietuvu* (pieteikuma Nr.41288/15), 111.paragrāfs

¹⁸⁷ the Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue (submitted in accordance with Human Rights Council resolution 16/4, A/67/357), 2012.gada 7.septembris, 47.punkts, pieejams angļu valodā <https://digitallibrary.un.org/record/735838>; United

Tas ir, izvērtējot, runas kontekstu, runātāju, nodomu, saturu un formu, runas ietekmi un naida izraisīšanas iespējamību, ieskaitot nenovēršamību.¹⁸⁸ Šāda nostāja atbilst ne tikai ANO, bet arī Eiropas reģionālo cilvēktiesību institūciju viedoklim.¹⁸⁹

Trekškart, vairums starptautisko tiesību dokumentu, kā priekšnoteikumu kriminālas sankcijas piemērošanai, pieprasa personas nodomu kurināt naidu, kā arī konstatējumu, ka pastāv zināms risks, ka kūdīšanas rezultātā rīcība būtu varējusi notikt.

Eiropas Pretrasima un neiecietības komiteja uzsver, ka ar nodomu izraisīt naidu vien nav pietiekami, ir jākonstatē arī seku iespējamība.¹⁹⁰ Par naida runu, kura satur tikai vienu no elementiem arī jāparedz sankcija, taču tai nav jābūt krimināltiesiskai, tai pat laikā naida runai ir jātiek sodītai, jo tādejādi tiek uzsvērta naida runas nepieļaujamība demokrātiskā sabiedrībā.¹⁹¹

Arī Eiropas Padomes Konvencijas par kibernoziēgumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās¹⁹² nosaka, ka par rasistiska un ksenofobiska materiāla izplatīšanu datorsistēmās ir nosaka krimināltiesiska atbildība tikai gadījumā, ja tas darīts ar nodomu. Tai pat laikā papildu protokola 3.panta otrā daļa uzsver, ka valstis drīkst nepiemērot kriminālu sankciju par tāda rasistiska un ksenofobiska materiāla publicēšanu, kurš neizraisa tāda līmeņa diskrimināciju, kura būtu saistīta ar naidu vai vardarbību. Tai pat laikā šādā gadījumā ir jāpiemēro citas sankcijas.

Nations Strategy and Action Plan on Hate Speech, 2019.gads, pieejams angļu val.

<https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>

¹⁸⁸ Skatīt 2.nodaļu (Rabatas Rīcības plānā, Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas noteiktie kritēriji)

¹⁸⁹ Piemēram, skatīt Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018.gada 28.augusta spriedums lietā *Savva Terentyev pret Krieviju* (pieteikuma Nr.10692/09), 83.pagrāfs

¹⁹⁰ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 58.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹⁹¹ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 58.-59.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹⁹² Likums "Par Konvenciju par kibernoziēgumiem un Konvencijas par kibernoziēgumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās", Latvijas Vēstnesis Nr.171, 2006.gada 26.oktobris, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/146481-par-konvenciju-par-kibernoziēgumiem-un-konvencijas-par-kibernoziēgumiem-papildu-protokolu-par-rasisma-un-ksenofobijas-noziedzigajiem>

Tai pat laikā Eiropas Pretrasima un neiecietības komiteja uzskata, ka atsevišķos smagākajos gadījumos, kur naida runa pausta bez nodoma kurināt naidu, bet kuras rezultātā var pamatoti sagaidīt minētās sekas, proti, vardarbību, iebiedēšanu, naidīgumu vai diskrimināciju. Kā norāda Eiropas Pretrasima un neiecietības komiteja, šāda pieeja ir saskanīga ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.pantu, jo Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi par atbilstošām kriminālu sankciju piemērošanu par tādu naida runu, kura var saasināt jau tā sprādzienbīstamu situāciju.¹⁹³ Tas nozīmē, ka atsevišķos gadījumos, lai naida runu sodītu krimināli ir pietiekami tikai ar faktu, ka naida runa rezultātā var iestāties sekas jeb naidīga rīcība.

Lai izvērtētu, vai naida runa var izraisīt sekas, ir jākonstatē, ka naida runa, saprātīgi vērtējot, var izraisīt mudināt uz vardarbību, iebiedēšanu, naidīgumu vai diskrimināciju pret mērķa grupu un naida runa ir pausta publiskā kontekstā.¹⁹⁴

Ceturtkārt, vadoties no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas, lai gan valstīm ir rīcības brīvība soda noteikšanā, tomēr tām ir jāņem vērā, vai starp Eiropas Padomes dalībvalstīm pastāv konsensus par kāda tiesību aizskārums kriminālu sodīšanu.¹⁹⁵

Piektkārt, iz jāņem vērā, ka pienākums noteikt konkrētu kriminālatbildību par konkrētiem noziedzīgajiem nodarījumiem var būt noteikts ar starptautisko tiesību aktu, kā tas ir ES. Tā ES Padomes Pamatlēmuma 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm¹⁹⁶ 3.pants pieprasa, lai ES dalībvalstis par Pamatlēmumā noteiktajiem noziedzīgajiem nodarījumiem paredzētu maksimālo kriminālsodu, kas ir brīvības atņemšana no viena līdz trim gadiem.

---

¹⁹³ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 18-19.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹⁹⁴ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 58.-59.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹⁹⁵ Piemēram, skatīt Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015.gada 15.oktobra spriedums lietā *Perincek pret Šveici* (pieteikuma Nr.27510/08), 255.-257.paragrāfs

¹⁹⁶ ES Padomes 2008.gada 28.novembra Pamatlēmums 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm, OV 328/55

Sestkārt, atbildībai par naida runu, it sevišķi krimināltiesiskajai, ir jābūt pietiekami skaidri noteiktai ar likumu. ANO Rasu diskriminācijas izskaušanas komiteja uzsver, ka valstīm ir pienākums formulēt ierobežojumus naida runai ar pietiekamu precizitāti, lai noteiktās sankcijas par naida runu nebūtu iespējams izmantot, lai nepamatoti ierobežotu vārda brīvību.¹⁹⁷

Eiropas Pretrasima un neiecietības komiteja uzsver, ka ir jānodrošina, ka noziedzīgi nodarījumi ir skaidri definēti un tie ir efektīvi piemērojami praksē, ņemot vērā tehnoloģiju attīstību.¹⁹⁸

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā judikatūrā ir norādījusi, ka kriminālatbildībai ir jābūt formulētai ar pietiekamu precizitāti, proti, tā, lai persona varētu pietiekami precīzi paredzēt rīcības sekas un attiecīgi savu rīcību regulēt.¹⁹⁹

Administratīvā vai civiltiesiskā atbildība

Kā izriet no starptautiskajiem tiesību dokumentiem kriminālatbildību par naida runu var noteikt tikai par naida runu, kura sasniedz nopietnu bīstamības līmeni un atbilst noteiktiem kritērijiem, šajā kontekstā Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja ir norādījusi, kriminālatbildība pati par sevi nav pietiekama, lai izskaustu naida runu.²⁰⁰

Līdz ar to valstīm ir pienākums noteikt administratīvo un/vai civiltiesisko atbildību par naida runu, gan lai efektīvi vērstos pret naida izpausmēm, kas demokrātiskā sabiedrībā nav pieņemama,²⁰¹ gan arī lai nodrošinātu to, ka ierobežojumi vārda brīvībai ir samērīgi.²⁰²

---

¹⁹⁷ ANO Rasu diskriminācijas izskaušanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, 20.punkts, pieejams angļu val.

<https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

¹⁹⁸ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 9.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

¹⁹⁹ Piemēram, skatīt Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015.gada 15.oktobra spriedums lietā *Perincek pret Šveici* (pieteikuma Nr.27510/08), 131.paragrāfis

²⁰⁰ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 4.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

²⁰¹ Piemēram, skatīt Eiropas Padomes Ministru Komitejas 2022.gada 20.maija Rekomendāciju CM/Rec(2022)16 par naida runas izskaušanu, pieejams angļu valodā

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a67955

²⁰² Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada

Attiecīgi no starptautiskā tiesiskā regulējuma izriet, ka valstīm būtu pienākums noteikt cita veida tiesisko atbildību, ne krimināltiesisko, gadījumos, kuros naida runa tiek pausta bez nodoma izraisīt naidu (izņemot situācijās, kurās sabiedrībā valsta sprādzienbīstamas situācijas) vai arī nepastāv seku iestāšanās iespējamība.

Tas, izriet arī no Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas norādītā, kura uzsver, ka valstīm ir pienākums noteikt atbildības par naida runu saskaņā ar civilajām un administratīvajām tiesībām tvērumu.²⁰³

Līdz ar to, no starptautiskajiem tiesību dokumentiem izriet pienākums noteikt ne tikai krimināltiesisko atbildību par naida runu, bet arī administratīvo un/vai civiltiesisko.

4.3. Atsevišķi tiesiskās atbildības par naida runu un naida noziegumiem aspekti

Aizsargātās pazīmes

Tā kā būtiskākais naida runas un naida noziegumu elements ir aizspriedumi (naids), kurš vērsts pret noteiktu sabiedrības grupu, kā norāda starptautiskās institūcijas, ir svarīgi ar tiesisko regulējumu noteikt to, kuras šīs grupas ir. Kā norādīts iepriekš (2.nodaļā), tās ir personai (personu grupai) piemītošas nemaināmas pazīmes, kā arī nemaināmi statusi, tomēr tas, kuras konkrēti grupas ir īpaši aizsargājamas nosaka katras valsts sociālais un vēsturiskais konteksts.²⁰⁴

Šajā kontekstā ir svarīgi uzsvērt, ka situācija sabiedrībā mainās nepārtraukti, tādēļ no vienas puses ir labi, ja aizsargāto pazīmju (grupu) saraksts tiesiskā regulējumā ir atstāts atvērts, piemēram, uzskaitot konkrētas pazīmes un nosakot, ka aizsardzība ir noteikta arī attiecībā uz "citām pazīmēm". Tomēr no otras puses likumdevējam ir svarīgi skaidri uzskaitīt tiesiskā regulējumā tās pazīmes (grupas), kuras jau ir skaidri apzinātas, kā mazāk aizsargātas. Piemēram, no starptautiskā

21.marts, 9. un 19.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

²⁰³ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 8.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

²⁰⁴ *Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, A Practical Guide on Hate Crime Laws, 2009, 38.-39.lpp.*, pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>

tiesiskā regulējuma skaidri izriet, ka personas pret naida runu un naida noziegumiem ir aizsargājamas arī seksuālās orientācijas²⁰⁵ un dzimtes identitātes dēļ.²⁰⁶

Tiesības uz kompensāciju

No starptautiskajiem tiesību dokumentiem izriet arī pienākums paredzēt nacionālajos tiesību aktos tiesības uz kompensāciju.

Kā norāda Eiropas Pretrasima un neiecietības Komiteja, naida runas nodarītais kaitējums visbiežāk ir morālas dabas, tādēļ aizskartajiem indivīdiem ir jānodrošina tiesības prasīt morālā kaitējuma atlīdzību. Šajā kontekstā valstīm ir jānodrošina atbilstošs tiesiskais regulējums civilo un administratīvo tiesību jomā. Tāpat atsevišķos gadījumos būtu nodrošināmas tiesības uz morālā kaitējuma atlīdzību vai reputācijas atjaunošanu arī visai mērķa grupai.²⁰⁷ Tai pat laikā, lai nepamatoti neierobežotu vārda brīvību, tiesībām uz kompensāciju par morālo kaitējumu ir jābūt paredzētam tikai smagākajos naida runas gadījumos, t.i., gadījumos, kad naidis tiek kurināts ar nodomu vai arī pastāv pamatots risks, ka naidīgas darbības nenovēršami var notikt.²⁰⁸

Savukārt, no ES tiesībām ir izriet, kā tiesībām uz kompensāciju par naida runu, kā diskriminācijas izpausmi (par aizskaršanu nodarbinātībā un attiecībā uz piekļuvi precēm un pakalpojumiem) ir jābūt arī mazāk smagos naida runas gadījumos, t.i., arī gadījumos, kad naida runa notiek administratīvo vai civilo tiesību kontekstā.²⁰⁹

---

²⁰⁵ Piemēram, skatīt Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue (submitted in accordance with Human Rights Council resolution 16/4, A/67/357), 2012.gada 7.septembris, 34.punkts, pieejams angļu valodā

<https://digitallibrary.un.org/record/735838>; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021.gada 16.februāra spriedums lietā *Beizaras un Levickas pret Lietuvu* (pieteikuma Nr.41288/15)

²⁰⁶ Piemēram, skatīt Eiropas Padomes Ministru Komitejas 2022.gada 20.maija Rekomendāciju CM/Rec(2022)16 par naida runas izskaušanu, pieejams angļu valodā

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a67955

²⁰⁷ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 51.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

²⁰⁸ Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 51.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

²⁰⁹ Skatīt Padomes 2000.gada 29.jūnija Direktīvu [2000/43/EK](#), ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības; Padomes 2000.gada 27.novembra Direktīvu [2000/78/EK](#), kas nosaka kopēju sistēmu vienādei attieksmei pret nodarbinātību un profesiju; Eiropas Parlamenta un Padomes 2006.gada 5.jūlija Direktīvu [2006/54/EK](#) par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgas iespējas un attieksmi pret vīriešiem un sievietēm nodarbinātības un profesijas jautājumos (pārstrādātā versija); Padomes Direktīvu

5.nodaļa

5.Nacionālais tiesiskais regulējums. Problemātika un atbilstība starptautisko tiesību prasībām.

5.1.Nacionālais tiesiskais regulējums

Konstitucionālās tiesības

Ņemot vērā to, ka naida noziegumi un naida runa ir diskriminācijas izpausme, aizsardzību pret to nosaka Satversmes²¹⁰ 91.pants. Tas nosaka:

“Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.”

Krimināltiesības

Krimināltiesību jomā normatīvais akts, kurš nosaka, kuri nodarījumi ir uzskatāmi par noziedzīgiem nodarījumiem un līdz ar to sodāmi krimināli ir Krimināllikums.²¹¹ ar Vadoties no starptautiskajos tiesību dokumentos noteiktajām naida runas un naida noziegumu definīcijām, Krimināllikums satur vairākus noziedzīgu nodarījumu sastāvus, kuri nosaka kriminālatbildību par naida noziegumiem un naida runu.

Krimināllikuma 71.¹ pantā “Aicinājums uz genocīdu”, 74.¹ pantā “Genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru un kara nozieguma attaisnošana”, 78.pantā “Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana” un 150.pantā “Sociālā naida un nesaticības izraisīšana” noteiktais noziedzīgā nodarījuma sastāvs atbilst naida runas definīcijai. Savukārt, atbildība par naida noziegumiem noteikta ar Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punktu, kurš par atbildību pastipriņošu

---

2004/113/EK (2004. gada 13. decembris), ar kuru īsteno principu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm, attiecībā uz pieeju precēm un pakalpojumiem, preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu; Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2004/41/ES (2010. gada 7. jūlijs) par to, kā piemērot vienlīdzīgas attieksmes principu vīriešiem un sievietēm, kas darbojas pašnodarbinātas personas statusā, un ar kuru atceļ Padomes Direktīvu 86/613/EEK

²¹⁰ Latvijas Republikas Satversme, Latvijas Vēstnesis Nr.43, 1993.gada 1.jūlijs, pieejams

<https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>

²¹¹ Krimināllikums, Latvijas Vēstnesis Nr.199/200, 1998.gada 8.jūlijs, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>

apstākli uzskata gadījumu, kad noziedzīgs *“noziedzīgs nodarījums izdarīts rasistisku, nacionālu, etnisku vai reliģisku motīvu vai sociālā naida dēļ”*.

Saskaņā ar tiesību zinātnieku viedokli pie Krimināllikuma normām, kuras nosaka atbildību par naida noziegumiem un naida runu plašākā nozīmē, ir pieskaitāms arī 77.pants “Aicinājums uz agresīvu karu”, 79.⁶ pants “Terorisma attaisnošana, aicinājums uz terorismu un terorisma draudi”, 81.pants “Pret Latvijas Republiku vērsta darbība” un 149.¹ pants “Diskriminācijas aizlieguma pārkāpšana”.²¹²

Administratīvās tiesības

Administratīvo tiesību jomā atbildība par administratīvajiem pārkāpumiem ir noteikta attiecīgo dzīves jomu regulējošos likumos un Administratīvo sodu likumā par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā.²¹³

Tā kā saskaņā ar starptautiskajos tiesību dokumentos noteikto definīciju par naida noziegumu ir uzskatāms tikai aizspriedumos balstīts noziedzīgs nodarījums, tad administratīvo tiesību jomā ir atrodamas tikai tiesību normas, kuras aizliedz tādu naida runu, kura nesasniedz noziedzīga nodarījuma pakāpi jeb nav sodāma saskaņā ar Krimināllikumu.

Attiecīgi, tā kā Darba likuma²¹⁴ 29.panta 7.daļa nosaka aizsardzību pret diskriminējošu aizskaršanu, t.i., aizskaršanu, kura pret personu tiek vērsta saistībā ar viņai piemītošu

---

²¹² Ēriks Treļs (Valsts policijas koledžas docents), Normatīvā regulējuma problēmjaucājumi lietās par naida izraisīšanu, Jurista Vārds Nr.25/26, 21.06.2022.; attiecībā uz Krimināllikuma 149.¹ pantu skatīt Uldis Krastiņš, Valentija Liholaja, Krimināllikuma komentāri, otrā daļa, otrais papildinātais izdevums, Tiesu Nama Aģentūra, Rīga, 2018, 405.-408.lpp.

²¹³ Administratīvo sodu likums par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā, Latvijas Vēstnesis Nr.96, 2020.gada 20.maijs, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/314808-administrativo-sodu-likums-par-parkapumiem-parvaldes-sabiedriskas-kartibas-un-valsts-valodas-lietosanas-joma>

²¹⁴ Darba likums, Latvijas Vēstnesis Nr.105, 06.07.2001, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/26019-darba-likums>

diskriminācijas aizlieguma pazīmi, tad administratīvā atbildība par Darba likumā noteiktā diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu ir noteikta 161.pantā.

Tāpat par naida runas izpausmi varētu uzskatīt Administratīvo sodu likumā par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 13.pantā noteikto aizliegumu izmantot totalitārā režīma izmantošanu publiskā vietā, šo šī no norma vēršas pret tādu režīmu simbolu izmantošanu, kuru ietvaros tika veikts genocīds un noziegumi pret cilvēci. Administratīvo sodu likumā par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 13.pantā nosaka:

“Par bijušās PSRS, bijušo PSRS republiku un nacistiskās Vācijas karogu, bruņoto spēku un likumības un kārtības uzturēšanas orgānu (represīvo iestāžu) izmantoto piederību identificējošo apģērbu (formas tērpu), kā arī šā apģērba elementu, kuru kopums (apģērba gabali, aksesuāri, atpazīšanas zīmes, kokardes, uzpleči, aprīkojums) pēc to vizuālā izskata nepārprotami ļauj identificēt minētos bruņotos spēkus vai represīvās iestādes, ģerboņu un himnas, nacistiskās svastikas, SS zīmju un padomju simbolu — sirpja un āmura līdz ar piecstaru zvaigzni — izmantošanu publiskā vietā, izņemot gadījumus, kad to izmantošanas mērķis nav saistīts ar totalitāro režīmu slavināšanu vai izdarīto noziedzīgo nodarījumu attaisnošanu vai tos izmanto izglītojošiem, zinātniskiem vai mākslinieciskiem mērķiem, piemēro brīdinājumu vai naudas sodu fiziskajai personai līdz septiņdesmit naudas soda vienībām, bet juridiskajai personai — līdz piecsimt astoņdesmit naudas soda vienībām.”

Tāpat, ņemot vērā Krievijas Federācijas militāro agresiju Ukrainā un ar to saistīto militārās agresijas slavinošo simbolu izmantošanu sabiedriskajās vietās, Saeima 2022.gada 31.martā pieņēma grozījumus Administratīvo sodu likumā par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā,²¹⁵ iekļaujot tā vispārēju militārās agresijas un kara noziegumus slavinošu simbolu izmantošanu publiskās vietās. 13.¹ pants nosaka:

“Par militārās agresijas un kara noziegumu slavinošu simbolu izmantošanu publiskā vietā, izņemot gadījumus, kad nav mērķa šos noziegumus attaisnot vai slavināt, piemēro brīdinājumu

---

²¹⁵ Grozījumi Administratīvo sodu likumā par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā, Latvijas Vēstnesis Nr.75A, 2022.gada 19.aprīlis, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/331720-grozijumi-administrativo-sodu-likuma-par-parkapumiem-parvaldes-sabiedriskas-kartibas-un-valsts-valodas-lietosanas-joma>

vai naudas sodu fiziskajai personai līdz septiņdesmit naudas soda vienībām, bet juridiskajai personai — līdz piecsimt astoņdesmit naudas soda vienībām.”

Līdz ar to ir secināms, ka administratīvās tiesības neparedz administratīvo atbildību par naida runu plašākā nozīmē, t.i., saskaņā ar starptautiskajos tiesību dokumentos noteikto naida runas definīciju.

Civiltiesības

Saskaņā ar starptautiskajās tiesībās noteikto naida runas definīciju, civiltiesību jomā aizsardzība pret naida runu nosaka vairākas normas.

Aizsardzību pret aizskaršanu, kura saistīta ar personai piemītošu vai piedēvētu diskriminācijas aizlieguma pazīmi, ir noteikta darba tiesību jomā, attiecībā uz piekļuvi precēm un pakalpojumiem gan fiziskas personas statusā, gan arī darbojoties pašnodarbinātas personās statusā.

Saskaņā ar Darba likuma²¹⁶ 29.panta 4. un 7.daļu ikviens darbinieks ir aizsargāts pret aizskaršanu, kas ir uzskatāma par diskrimināciju. Minētās normas nosaka:

“(4) Par diskrimināciju šā likuma izpratnē uzskatāma arī personas aizskaršana un norādījums to diskriminēt.

[...]

(7) Personas aizskaršana šā likuma izpratnē ir personas pakļaušana tādai no šīs personas viedokļa nevēlamai rīcībai, kas saistīta ar tās piederību pie noteikta dzimuma, tajā skaitā — seksuāla rakstura rīcībai, ja šādas rīcības mērķis vai rezultāts ir personas cieņas aizskaršana un iebiedējošas, naidīgas, pazemojošas, degradējošas vai aizskarošas vides radīšana.”

---

²¹⁶ Darba likums, Latvijas Vēstnesis Nr.105, 06.07.2001, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/26019-darba-likums>

Pret aizskaršanu no preces pārdevēja vai pakalpojuma sniedzēja puses saistībā ar patērētājam piemītošu diskriminācijas aizlieguma pazīmi aizsargā Patērētāju tiesību aizsardzības likums.²¹⁷ Tas attiecas tikai uz tādu preces pārdevēju un pakalpojuma sniedzēju, kurš darbojas savā profesionālās darbības jomā, t.i., pārdod preces un sniedz pakalpojumus savas komercdarbības ietvaros.

Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 3.¹panta septītā un astotā daļa nosaka:

“(7) Par diskrimināciju uzskatāma arī personas aizskaršana vai norādījums to diskriminēt.

(8) Aizskaršana ir personas pakļaušana tās dzimuma, invaliditātes, rases vai etniskās piederības dēļ tādai no šīs personas viedokļa nevēlamai rīcībai (tai skaitā seksuāla rakstura rīcībai), kuras mērķis vai rezultāts ir šīs personas cieņas aizskaršana un iebiedējošas, naidīgas, pazemojošas vai degradējošas vides radīšana.”

Savukārt, Fizisko personu — tiesiska darījuma dalībnieku — diskriminācijas aizlieguma likums²¹⁸ nosaka aizsardzību pret aizskaršanu, kas saistīta ar personas diskriminācijas aizlieguma pazīmi, darījumos, kuros puses darbojas ārpus savas profesionālās komercdarbības jomas (piemēram, personīgu preču pārdošana), kā arī aizsargā pret diskrimināciju pašnodarbinātas personas attiecībā uz šo personu piekļuvi precēm un pakalpojumiem, kuri nepieciešami komercdarbības veikšanai.

Savukārt, Fizisko personu — tiesiska darījuma dalībnieku — diskriminācijas aizlieguma likums 4.panta trešā un ceturtā daļa nosaka:

“(3) Par diskrimināciju uzskatāma arī personas aizskaršana vai norādījums to diskriminēt.

(4) Aizskaršana ir personas pakļaušana tās dzimuma, vecuma, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, seksuālās orientācijas, invaliditātes, rases vai etniskās piederības dēļ tādai no šīs personas viedokļa nevēlamai rīcībai (tai skaitā seksuāla rakstura rīcībai), kuras mērķis vai

---

²¹⁷ Patērētāju tiesību aizsardzības likums, Latvijas Vēstnesis Nr.104/105, 1999.gada 1.aprīlis, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/23309-pateretaju-tiesibu-aizsardzibas-likums>

²¹⁸ Fizisko personu — tiesiska darījuma dalībnieku — diskriminācijas aizlieguma likums, Latvijas Vēstnesis Nr.199, 2012.gada 19.oktobrī, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/253547-fizisko-personu--saimnieciskas-darbibas-veiceju--diskriminacijas-aizlieguma-likums>

rezultāts ir šīs personas cieņas aizskaršana un iebiedējošas, naidīgas, pazemojošas vai degradējošas vides radīšana.”

Minētais tiesiskais regulējums Darba likumā, Patērētāju tiesību aizsardzības likumā un Fizisko personu — tiesiska darījuma dalībnieku — diskriminācijas aizlieguma likumā ieviests no ES direktīvām.²¹⁹

Latvijas tiesiskais regulējums nosaka civiltiesisku atbildību par goda un cieņas aizskaršanu un neslavas celšanu. Kā norāda Tiesībsarga birojs, neslavas celšana ir verbāli aizskārumi, kuri saistīti ar personas rīcību vai uzskatiem, kamēr naida runa ir saistīta ar personai piemītošām nemaināmām pazīmēm vai statusu.²²⁰ Tāpat goda un cieņas aizskaršana saskaņā ar Civillikuma²²¹ 2352.¹pantu ir konstatējama tikai gadījumā, ja publiski tiek izplatītas ziņas, nevis viedoklis.²²² Teorētiski naida runa var notikt ne tikai paužot viedokli, bet arī izplatot nepatiesas ziņas, tomēr tā kā Civillikuma 2352.¹pants pats par sevi nav vērsts uz personas aizsardzību pret naida runu, tad šīs normas piemērošana praksē šajā pētījumā netiks analizēt sīkāk.

Tā kā vadoties no starptautiskajās tiesībās noteiktajām naida noziegumu un naida runas definīcijām, naida noziegumi ir tikai krimināltiesības noteiktie noziedzīgie nodarījumi, kuri izdarīti aizspriedumu dēļ, savukārt, attiecībā uz naida runu plašākā nozīmē ir paredzēta atbildība tikai krimināltiesību jomā, tad šī pētījuma ievaros sīkāk tiks analizēta tikai šajā jomā noteiktā atbildība.

---

²¹⁹ Skatīt Padomes 2000.gada 29.jūnija Direktīvu [2000/43/EK](#), ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības; Padomes 2000.gada 27.novembra Direktīvu [2000/78/EK](#), kas nosaka kopēju sistēmu vienādei attieksmei pret nodarbinātību un profesiju; Eiropas Parlamenta un Padomes 2006.gada 5.jūlija Direktīvu [2006/54/EK](#) par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgas iespējas un attieksmi pret vīriešiem un sievietēm nodarbinātības un profesijas jautājumos (pārstrādātā versija); Padomes Direktīvu 2004/113/EK (2004. gada 13. decembris), ar kuru īsteno principu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm, attiecībā uz pieeju precēm un pakalpojumiem, preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu; Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2010/41/ES (2010. gada 7. jūlijs) par to, kā piemērot vienlīdzīgas attieksmes principu vīriešiem un sievietēm, kas darbojas pašnodarbinātas personas statusā, un ar kuru atceļ Padomes Direktīvu 86/613/EEK

²²⁰ Kritiņe Pakārkle (Tiesībsarga biroja Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas juridiskā padomniece), Naida runa publiskajā telpā un ar to saistītie juridiskie izaicinājumi, Jurista Vārds Nr.25/26, 2022.gada 21.jūnijs

²²¹ Civillikums, Valdības Vēstnesis Nr.41, 1937.gada 20.februārī, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums>

²²² Augstākās tiesas Senāts, Goda un cieņas Civiltiesiskā aizsardzība. Tiesu prakses apkopojums (2000.-2021.gads), pieejams https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2021/goda_un_cienas_aizsardziba-2021.docx

5.2. Nacionālā tiesiskā regulējuma problemātika

5.2.1. Uz naida runu un naida noziegumiem attiecināmie Krimināllikumā noteiktie noziedzīgo nodarījumu sastāvi

Lai analizētu spēkā esošā tiesiskā regulējumu, turpinājumā tiks apskatīti uz naida runu attiecināmie noziedzīgo nodarījumu sastāvi.

Krimināllikuma 71.¹ pantā “Aicinājums uz genocīdu” nosaka:

*“Par publisku aicinājumu uz genocīdu —
soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem.”*

Krimināllikuma 71.¹ pantā noteiktā noziedzīgā nodarījuma sastāvs ir sekojošs:

- **Objekts** - grupas apdraudējuma objekts ir atsevišķu cilvēku grupu eksistences intereses;
- **Objektīvā puse** – aktīvas darbības, kas vērstas uz citu cilvēku aicināšanu uz genocīda veikšanu
- **Subjekts** – fiziska un pieskaitāma persona, kas sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu;
- **Subjektīvā puse** – tīšs nodarījums ar tiešu nodomu, jo persona apzinās savu darbību kaitīgumu.

Noziegumam ir formāls sastāvs. Tas nozīmē, ka tas ir izdarīts ar publiska aicinājuma uz genocīdu izdarīšanu.²²³

Krimināllikuma 74.¹ pants “Genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru un kara nozieguma attaisnošana” nosaka:

“Par genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma publisku slavināšanu vai īstenotā genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma, tai skaitā PSRS vai nacistiskās Vācijas īstenotā genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma

---

²²³ Uldis Krastiņš, Valentija Liholaja, Krimināllikuma komentāri, otrā daļa, otrais papildinātais izdevums, Tiesu Nama Aģentūra, Rīga, 2018, 18.-19.lpp.

*pret Latvijas Republiku un tās iedzīvotājiem, publisku slavināšanu, noliegšanu, attaisnošanu vai rupju noniecināšanu —
soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.”*

Krimināllikuma 74.¹ pantā noteiktā noziedzīgā nodarījuma sastāvs ir sekojošs:

- **Objekts** - grupas apdraudējuma objekts ir noziegumi pret cilvēci, mieru, kara noziegumi, genocīds;

- **Objektīvā puse:**

1) genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma publisku slavināšanu,

vai

2) īstenotā genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma, tai skaitā PSRS vai nacistiskās Vācijas īstenotā genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma pret Latvijas Republiku un tās iedzīvotājiem, publisku slavināšanu, noliegšanu, attaisnošanu vai rupju noniecināšanu;

- **Subjekts** – fiziska un pieskaitāma persona, kas sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu;

- **Subjektīvā puse** – tīšs nodarījums ar tiešu nodomu, jo persona apzinās savu darbību kaitīgumu.

Noziegumam ir formāls sastāvs.²²⁴

Krimināllikuma 78.pants “Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana” nosaka:

*“(1) Par darbību, kas vērsta uz nacionālā, etniskā, rasu vai reliģiskā naida vai nesaticības izraisīšanu, —
soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.*

---

²²⁴ Uldis Krastiņš, Valentija Liholaja, Krimināllikuma komentāri, otrā daļa, otrais papildinātais izdevums, Tiesu Nama Aģentūra, Rīga, 2018, 33.-36.lpp.

(2) Par tādu pašu darbību, ja to izdarījusi personu grupa vai valsts amatpersona, vai uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks vai ja tā izdarīta, izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

(3) Par šā panta pirmajā daļā paredzēto darbību, ja tā saistīta ar vardarbību vai draudiem vai ja to izdarījusi organizēta grupa, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz desmit gadiem un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās.”

Krimināllikuma 78. pantā noteiktā noziedzīgā nodarījuma sastāvs:

- **Objekts** – apdraud vienlīdzīgas attieksmes principu personas pamattiesību un pamatbrīvību īstenošanā, personas tiesības uz cieņu, drošību, fizisko un psiholoģisko neaizskaramību;

- **Objektīvā puse** – darbības mutvārdu vai rakstveida aicinājumos vai jebkādā citādā veidā izplatot plašā personu lokā idejas, uzskatus, teorijas, lai izraisītu naidīgu attieksmi pret personu, personu grupu atkarībā no nacionālās, etniskās, rasu vai reliģiskās piederības;

- **Subjekts** – fiziska un pieskaitāma persona, kas sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Arī valsts amatpersona vai uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, kad veidojas otrajā daļā noteiktais kvalificētais sastāvs;

- **Subjektīvā puse** – tiešs nodoms, vainīgā persona apzinās savu darbību kaitīgumu.

Formāls nozieguma sastāvs, nav jāvērtē sekas.²²⁵

Krimināllikuma 149.¹ pants “Diskriminācijas aizlieguma pārkāpšana” nosaka:

“(1) Par diskrimināciju rasu, nacionālās, etniskās vai reliģiskās piederības dēļ vai par cita veida diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu, ja ar to radīts būtisks kaitējums, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

---

²²⁵ Uldis Krastiņš, Valentija Liholaja, Krimināllikuma komentāri, otrā daļa, otrais papildinātais izdevums, Tiesu Nama Aģentūra, Rīga, 2018, 43.-49.lpp.

(2) Par šā panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ja to izdarījusi valsts amatpersona vai uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, vai personu grupa vai ja tas izdarīts, izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.”

Krimināllikuma 149.¹ pantā noteiktā noziedzīgā nodarījuma sastāvs:

- **Objekts** – apdraud personu līdztiesību dažādās jomās rases, nacionālās, etniskās vai reliģiskās piederības dēļ;
- **Objektīvā puse** – diskriminējoša rakstura darbības, lai diskriminētu personu, personu grupu atkarībā no nacionālās, etniskās, rases vai reliģiskās piederības;
- **Subjekts** – fiziska un pieskaitāma persona, kas sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Arī valsts amatpersona, vai uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, kad veidojas otrajā daļā noteiktais kvalificētais sastāvs;
- **Subjektīvā puse** – tiešs nodoms, vainīgā persona apzinās savu darbību kaitīgumu.

Noziedzīgajam nodarījumam ir materiāls sastāvs, jo ir jākonstatē sekas – būtisks kaitējums.²²⁶

Krimināllikuma 150.pants “Sociālā naida un nesaticības izraisīšana” nosaka:

“(1) Par darbību, kas vērsta uz naida vai nesaticības izraisīšanu atkarībā no personas dzimuma, vecuma, invaliditātes vai jebkuru citu pazīmju dēļ, ja ar to radīts būtisks kaitējums, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

(2) Par šā panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ja to izdarījusi valsts amatpersona vai uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, vai personu grupa vai ja tas izdarīts, izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu, —

---

²²⁶ Uldis Krastiņš, Valentija Liholaja, Krimināllikuma komentāri, otrā daļa, otrais papildinātais izdevums, Tiesu Nama Aģentūra, Rīga, 2018, 405.-408.lpp.

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

(3) Par šā panta pirmajā daļā paredzēto darbību, ja tā saistīta ar vardarbību vai draudiem, vai par šā panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ja to izdarījusi organizēta grupa, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.”

Krimināllikuma 150. pantā noteiktā noziedzīgā nodarījuma sastāvs:

- **Objekts** – apdraud personu līdztiesību dažādās jomās, personas dzimuma, vecuma, invaliditātes vai jebkuru citu pazīmju dēļ;
  - **Objektīvā puse** – darbības mutvārdu vai rakstveida aicinājumos vai jebkādā citādā veidā izplatot plašā personu lokā idejas, uzskatus, teorijas, lai izraisītu naidu vai nesaticību pret personu, personu grupu atkarībā no personas dzimuma, vecuma, invaliditātes vai jebkuru citu pazīmju dēļ;
  - **Subjekts** – fiziska un pieskaitāma persona, kas sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Arī valsts amatpersona, vai uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, kad veidojas otrajā daļā noteiktais kvalificētais sastāvs;
  - **Subjektīvā puse** – tiešs nodoms, vainīgā persona apzinās savu darbību kaitīgumu.
- Noziedzīgajam nodarījumam ir materiāls sastāvs, jo ir jākonstatē sekas – būtisks kaitējums.²²⁷

Atbildību pastiprinošie apstākļi

Krimināllikuma 48.pants nosaka:

(1) Par atbildību pastiprinošiem var atzīt šādus apstākļus:

[...]

14) noziedzīgs nodarījums izdarīts rasistisku, nacionālu, etnisku vai reliģisku motīvu vai sociālā naida dēļ;

---

²²⁷ Uldis Krastiņš, Valentija Liholaja, Krimināllikuma komentāri, otrā daļa, otrais papildinātais izdevums, Tiesu Nama Aģentūra, Rīga, 2018, 408.-411.lpp.

Saskaņā ar tiesību teorijā norādīto, vainu pastiprinoša apstākļa konstatēšana lietā nozīmē bargāka soda piemērošanu. Tai pat laikā, ja vainu pastiprinošs apstāklis jau ir paredzēts kā noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme, tad attiecīgais vainu pastiprinošais apstāklis nav piemērojams. Attiecīgi Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punkta noteiktie vainu pastiprinošie apstākļi nav piemērojami Krimināllikuma 78., 149.¹²²⁸ un arī 150.pantā noteikto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas gadījumā.

5.2.2. Problemātika

Naida noziegumu un naida runas nošķiršana tiesiskajā regulējumā

Kā norādīts iepriekš, saskaņā ar starptautiskajos tiesību dokumentos noteikto naida noziegumu definīciju, tas ir noziedzīgs nodarījums, kurš sastāv no diviem elementiem - noziedzīga nodarījuma, kurš noteikts nacionālajās krimināltiesībās un aizspriedumos pret personu vai personu grupu balstīta motīva. Savukārt, naida runa satur tikai otro elementu - aizspriedumus.²²⁹ Saskaņā ar šīm definīcijām Krimināllikuma 71.¹, 74.¹, 78. un 150.pantā noteiktie noziedzīgu nodarījumi sastāvi atbilst naida runas noziedzīga nodarījumam, kamēr naida noziegumi būtu kvalificējami saskaņā ar citiem Krimināllikumā noteiktajiem noziedzīgā nodarījuma sastāviem, kuri izdarīti ar aizspriedumu (naida) motīvu, kas ir atbildību pastiprinošs apstāklis saskaņā ar identificē Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punktu.²³⁰

Tomēr Krimināllikumā noteikto noziedzīgo nodarījumu piemērošana tiesu praksē un krimināltiesību ekspertu viedokļi šajā jautājumā nav vienoti.

Piemēram, krimināltiesību eksperts Ēriks Treļš norāda, ka Krimināllikuma kontekstā jāvadās no naida noziedzīgumu definīcijas plašākā nozīmē, t.i., nenošķirot, kurš noziedzīgā nodarījuma sastāvs vēršas pret naida runu un kurš ir uzskatāms par naida noziegumu.²³¹

---

²²⁸ Uldis Krastiņš, Valentija Liholaja, Krimināllikuma komentāri, pirmā daļa, otrs papildinātais izdevums, Tiesu Nama Aģentūra, Rīga, 2018, 212.lpp.

²²⁹ *Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, A Practical Guide on Hate Crime Laws, 2009, 25.lpp.*, pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>

²³⁰ Aldis Lasmanis, Rīgas tiesas apgabala prokuratūras prokurors, Soda noteikšana krimināllietās par naida runu un naida noziegumiem, Jurista Vārds, Nr.25/26, 2022.gada 21.jūnijs

²³¹ Ēriks Treļš (Valsts policijas koledžas docents), Normatīvā regulējuma problēmjaucējumi lietās par naida izraisīšanu, Jurista Vārds Nr.25/26, 21.06.2022

Savukārt krimināltiesību eksperts profesors Uldis Krastiņš komentārā pie Krimināllikuma 78.panta, kurš būtībā definē naida runu, kā piemēru min tiesas spriedumu, kurā tika piemērots Krimināllikuma 78.pants par vieglu miesas bojājumu nodarīšanu Romu tautības personām, jo notiesātie balstījās uz aizspriedumu, ka romu tautībā pārstāvji tirgo narkotikas.²³² Saskaņā ar starptautiskajās tiesībās noteikto naida noziegumu definīciju minētais noziedzīgais nodarījums būtu bijis kvalificējams saskaņā ar Krimināllikuma 125.pantu kā tīšs viegls miesas bojājums, kurš izdarīts atbildību pastiprinošos apstākļos, proti, rasistisku/etnisku motīvu dēļ. Tai pat laikā tajā pašā lietā vainīgie piekāva vēl divas personas, kuras kļūdaini uzskatīja par romu tautībai piederošām, kurām tika nodarīti maznozīmīgi miesas bojājumi. Attiecīgi secināms, ka tā kā minētajām divām personām nodarītie miesas bojājumi nebija tik nozīmīgi, lai tos varētu atzīt par krimināli sodāmiem miesas bojājumiem, tad attiecībā uz šīs personām korekti būtu piemērojama Krimināllikuma 78.panta trešā daļa, kura paredz atbildību par etniskā naida izraisīšanu, kas saistīts ar vardarbību.

Krimināltiesību eksperte profesore Valentija Liholaja norāda sekojošo: “Ja personas nodarījumā ir konstatējama rasistiska, nacionāla, etniska vai reliģiska motivācija, taču personas mērķis nav bijis izraisīt nacionālo, etnisko, rasu vai reliģisko naidu vai nesaticību, noziedzīgais nodarījums jākvalificē saskaņā ar to Krimināllikuma normu, kuras sastāvu veido personas prettiesiskās darbības, piemēram, kā noziedzīgs nodarījums pret personas dzīvību, veselību, mantiskajām interesēm, savukārt KL 48. panta pirmās daļas 14. punktā norādīto, ka noziedzīgs nodarījums izdarīts rasistisku, nacionālu, etnisku vai reliģisku motīvu vai sociālā naida dēļ, tiesa var atzīt par atbildību pastiprinošu apstākli un ņemt to vērā pie soda mēra noteikšanas.”

Profesores viedoklim var piekrist daļēji, proti, nevar piekrist, tam, ka aizspriedumos balstīts noziedzīgs nodarījums (naida noziegums), nav ticis veikts ar mērķi izraisīt nav bijis izraisīt naidu vai nesaticību pret kādu sabiedrības grupu.

---

²³² Uldis Krastiņš, Valentija Liholaja, Krimināllikuma komentāri, pirmā daļa, otrs papildinātais izdevums, Tiesu Nama Aģentūra, Rīga, 2018, 48.lpp., atsaucoties uz Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2009.gada 17.februāra spriedumu lietā Nr.11088236107

Līdz ar to krimināltiesību ekspertu viedokļi un tiesu prakse nav viennozīmīga attiecībā uz naida noziegumu un naida runas nošķiršanu, proti, tiek uzskatīts, ka, piemēram, Krimināllikuma 78.pants var tikt piemērots arī naida nozieguma gadījumā, t.i., gadījumā, kad noziedzīgais nodarījums atbilst kādam citam Krimināllikumā noteiktajam noziedzīgā nodarījuma sastāvam un tas ir izdarīts ar aizspriedumos balstītu motīvu (48.panta pirmās daļas 14.punktā noteiktais vainu pastiprinošais apstāklis).

Iespējams, ka ar konsekvences trūkums attiecībā uz naida noziegumu un naida runas kvalifikāciju ir izskaidrojams fakts, ka ir identificēts tikai viens spriedums, kurā piemērots 48.panta pirmās daļas 14.punkts un laika posmā no 2011.gada 1.janvāra līdz 2021.gada 30.aprīlim ierosināti tikai divi kriminālprocesi.²³³

Tajā pat laikā ir iespējams, ka tiek veikts naida noziegums un arī naida runa, tādējādi veidojot noziedzīgu nodarījumu kopību (Krimināllikuma 26.pants).²³⁴ Piemēram, lietā par ebreju kapu pieminekļu apgānīšanu (apgāšanu un bojāšanu), kā arī apzīmēšanu ar svastiku, pirmās instances tiesa noziedzīgo nodarījumu kvalificēja saskaņā ar Krimināllikuma 78.pantu,²³⁵ lai gan šajā lietā konstatējams arī atsevišķs noziedzīgs nodarījums – kapu apgānīšana saskaņā ar Krimināllikuma 228.pantu vainu pastiprinošos apstākļos, jo izdarīts aizspriedumu (naida dēļ) pret konkrēto etnisko grupu (48.panta pirmās daļas 14.punkts).

Skaidra teorētiskā pieeja naida noziegumu un naida runas kvalificēšanā saskaņā ar Krimināllikumā noteiktajiem noziedzīgo nodarījumu sastāviem ir būtiska naida noziegumu un naida runas identificēšanai un sodīšanai par to, tādēļ ir nepieciešama tālāka tiesību zinātnieku diskusija nolūkā izstrādāt vienotu teorētisko pieeju.

---

²³³ Aldis Lasmanis, Rīgas tiesas apgabala prokuratūras prokurors, Soda noteikšana krimināllietās par naida runu un naida noziegumiem, Jurista Vārds, Nr.25/26, 2022.gada 21.jūnijs

²³⁴ Uldis Krastiņš, Valentija Liholaja, Krimināllikuma komentāri, pirmā daļa, otrs papildinātais izdevums, Tiesu Nama Aģentūra, Rīga, 2018, 122.-136.lpp

²³⁵ Skatīt Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 17.oktobra spriedumu lietā Nr.11094119210

Atšķirīga tiesiska aizsardzība pret naida runu atkarībā no aizsargātās pazīmes jeb Krimināllikuma 78. un 150.pants

Lai arī Krimināllikuma 78. un 150.pants ievietots atšķirīgās Krimināllikuma nodaļās - Krimināllikuma 78.pants IX nodaļā, kura regulē noziegumus pret cilvēci, mieru, kara noziegumus un genocīdu, bet Krimināllikuma 150.pants XIV nodaļā, kura regulē noziedzīgus nodarījumus pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām, tomēr gan Krimināllikuma 78.pantam, gan 150.pantam ir viena un tā pati objektīvā puse - darbības mutvārdu vai rakstveida aicinājumus vai jebkādā citādā veidā izplatot plašā personu lokā idejas, uzskatus, teorijas, lai izraisītu naidīgu attieksmi pret personu, personu grupu atkarībā no nemaināmas personai piemītošas pazīmes vai statusa jeb, citiem vārdiem, diskriminācijas aizlieguma pazīmes. Uz to norāda arī Eriks Treļš uzsverot, ka *“Diskutabls ir arī jautājums par noziedzīgā nodarījuma objektu, nosakot sastāvu minētiem pantiem, jo tam nevajadzētu izkrist no kopējā grupas objekta”*.²³⁶

Ņemot vērā to, ka naida runa nodara vienlīdz nozīmīgu kaitējumu neatkarīgi no tā, vai naida runa ir vērsta pret personu vai personu grupu etniskās piederības dēļ vai arī seksuālās orientācijas dēļ, nav saskatāms pamatojums tam, kādēļ aizsardzība pret naida runu ir noteikta divos atsevišķos noziedzīgā nodarījuma sastāvos.

Turklāt, līdz ar aizsardzības pret naida runu noteikšanu divos dažādos pantos atkarībā no iesaistītās diskriminācijas aizlieguma pazīmes, ir paredzēta dažāda barguma sankcijas, kas norāda uz likumdevēja nekoncekvenci.²³⁷

Būtisks šķērslis, kurš apgrūtina efektīvu visu mazāk aizsargāto grupu aizsardzību pret naida runu, ir fakts, ka Krimināllikuma 78.panta sastāvs ir formāls – sekas nav nepieciešamas, lai iestātos atbildība, kamēr 150.panta sastāvs ir materiāls, t.i., jāpierāda, ka ir iestājušās sekas jeb nodarīts

---

²³⁶ Ēriks Treļš (Valsts policijas koledžas docents), Normatīvā regulējuma problēmjaudājumi lietās par naida izraisīšanu, Jurista Vārds Nr.25/26, 21.06.2022

²³⁷ ²³⁷ Ēriks Treļš (Valsts policijas koledžas docents), Normatīvā regulējuma problēmjaudājumi lietās par naida izraisīšanu, Jurista Vārds Nr.25/26, 21.06.2022

“būtisks kaitējums”. Šķēršļus Krimināllikuma 150.panta piemērošanai praksē rada tieši tiesību aizsardzības iestāžu neizpratne par to, kas ir uzskatāms par “būtisku kaitējumu”.²³⁸

Tāpat naida runa var tikt pausta pret personu vai personu grupu, balstoties uz vairākām diskriminācijas aizlieguma pazīmēm vienlaikus, piemēram, attiecībā uz musulmaņu sievietēm saistībā ar lakata vai sejas aizsega nēsāšanu, kur viena pazīme ir aizsargāta ar Krimināllikuma 78.pantu (religiija), bet otra ar 150.pantu (dzimums).²³⁹ Šajā situācijā nošķirti noziedzīgā nodarījuma sastāvi var radīt problēmas piemērošanā praksē ne tikai tiesās, bet arī lietas izmeklēšanā, ņemot vērā Krimināllikuma 78. un 150.panta atšķirīgo institucionālo piekritību. Kā norāda Ēriks Treļs, *“piemēram, ja interneta vidē būs ievietots komentārs, ka “Visus bēgļus vajag iznīcināt!”, tad lieta būs piekritīga Valsts policijai, bet komentārs “Visus musulmaņu bēgļus vajag iznīcināt!” būs piekritīgs Valsts drošības dienestam. Savukārt komentārs “Visus melnos bēgļus vajag iznīcināt!” prasa no tiesību piemērotāja interpretāciju un var novest pie situācijas, kad viena institūcija nepamatoti pārsūta lietu otrai.”*²⁴⁰

Krimināllikuma 149.¹ pants

Krimināllikuma 149.¹ panta objektīvā pusē ir ļoti plaša. Tā ietver diskriminējoša rakstura darbības, lai diskriminētu personu, personu grupu atkarībā no nacionālās, etniskās, rases vai reliģiskās piederības. Kā norādīts šī pētījuma 2.nodaļā, diskriminācija ir mazāk labvēlīga attieksme pret personu vai personu grupu nemaināmas pazīmes vai statusa dēļ, tātad diskriminācija var izpausties daudz un dažādos veidos. Šajā sakarā ir svarīgi norādīt, ka, lai aizsardzība pret diskrimināciju būtu efektīva, ir precīzi jādefinē, kurā konkrētā izpausmes formā diskriminācija ir

---

²³⁸ Piemēram, skatīt Augstākā tiesa, Naida runa un vārda brīvība (Tiesu prakse krimināllietās par Krimināllikuma 74.¹, 78., 150.pantu), tiesu prakse 2012.gada oktobris – 2018.gada maijs), 2018, pieejams https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2018/Naida%20runa%20un%20Ovarda%20briviba_Apkopojums_2018_22_10_2018.doc; Anhelita Kmenska, Ēriks Treļs, Naida noziegumi: Prakse un problēmas, Latvijas Cilvēktiesību Centrs, 2017, pieejams https://cilvektiesibas.org.lv/media/attachments/01/03/2018/LV_brosura_internetam.pdf

²³⁹ Skaidrojošais memorands pie Eiropas Padomes Ministru Komitejas 2022.gada 20.maija Rekomendācijas CM/Rec(2022)16 par naida runu, pieejams angļu valodā <https://rm.coe.int/prems-083822-gbr-2018-recommendation-on-combating-hate-speech-memorand/1680a710c9>

²⁴⁰ Ēriks Treļs (Valsts policijas koledžas docents), Normatīvā regulējuma problēmjaudājumi lietās par naida izraisīšanu, Jurista Vārds Nr.25/26, 21.06.2022

sodāma. Otrkārt, saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijā noteiktajiem standartiem noziedzīgā nodarījuma sastāvam ir jābūt noteiktam pietiekami skaidri definētam, lai persona spētu paredzēt savas darbības sekas.²⁴¹

Krimināllikums jau nosaka, kuras darbības ir noziedzīgi nodarījumi. Diskriminācijas aizlieguma kontekstā par diskriminējošiem nodarījumiem, kuri atzīstami par noziedzīgiem nodarījumiem ir atzīstami divu veidu nodarījumi:

1) **naida noziegumi**, kas ir krimināltiesībās vispārīgi noteiktie noziedzīgie nodarījumi, kuri izdarīti pret personu vai personu grupu, tādēļ, ka tai piemīt diskriminācijas aizlieguma pazīme/statuss;

vai

2) **naida runa**, kas Izteikumi pret personu vai personu grupu, kuri, sasniedzot noteiktu (diskriminējošu) pakāpi, ir uzskatāma par noziedzīgu nodarījumu.

Tā kā minētos diskriminējošos noziedzīgos nodarījumus jau attiecīgi identificē Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punkts (naida noziegumi) un, piemēram, Krimināllikuma 78. un 150.pants (naida runa), nav saskatāms, kurās situācijās un attiecībā uz kādiem noziedzīgiem nodarījumiem būtu piemērojams Krimināllikuma 149.¹ pants. To, ka nav skaidrs Krimināllikuma 149.¹ panta saturs, apliecina arī fakts, ka saskaņā ar šo noziedzīgā nodarījuma sastāvu kopš 2007.gada, kad tas stājās spēkā, nav ierosināts neviens kriminālprocess un nav neviena tiesu sprieduma.

5.3.Nacionālā tiesiskā regulējuma atbilstība starptautisko tiesību prasībām

Aizsargātās pazīmes

Starptautisko tiesību dokumenti nosaka gan tās pazīmes (grupas), kuras būtu skaidri jāaizsargā pret naida noziegumiem un naida runu, gan arī atzīst, ka, lemјot, kuras pazīmes ir iekļaujamas

---

²⁴¹ Piemēram, skatīt Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015.gada 15.oktobra spriedums lietā Perincek pret Šveici (pieteikuma Nr.27510/08), 131.paragrāfs

nacionālajā tiesiskajā regulējumā, kā aizsargājamās, ir jāņem vērā nacionālais sabiedriskais un vēsturiskais konteksts, kā arī statistika par to, uz kuru pazīmju pamata naida noziegumi un naida runa notiek visbiežāk.²⁴²

Tā jaunākais no starptautisko tiesību dokumentiem Eiropas Padomes Ministru Komitejas Rekomendācija CM/Rec(2022)16 par naida runu nosaka, ka aizsargājamās pazīmes (grupas) ir rase, ādas krāsa, valoda, reliģija, pilsonība (nacionalitāte), pilsonības un etniskā izcelsme, reliģiskā vai cita pārliecība, vecums, invaliditāte, dzimums, dzimuma identitāte un seksuālā orientācija.

Ņemot vērā to, ka ar tādas diskriminācijas aizlieguma pazīmes, kā rase, ādas krāsa, valoda, reliģija, pilsonība (nacionalitāte), pilsonības un etniskā izcelsme, reliģiskā vai cita pārliecība savstarpēji pārklājas,²⁴³ Krimināllikuma 78.pants un 48.panta pirmās daļas 14.punkts nodrošina aizsardzību pret naida runu un naida noziegumiem, kuri veikti, balstoties uz minētajām pazīmēm. Tāpat pret naida runu un naida noziegumiem dzimuma, vecuma un invaliditātes dēļ aizsardzību nodrošina Krimināllikuma 150.pants un 48.panta pirmās daļas 14.punkts.

Pazīmes, kuras Krimināllikums skaidri nenosaka, ir seksuālā orientācija un dzimuma identitāte, lai gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa jau 2012.gadā ir norādījusi: „*Tiesa uzsver, ka diskriminācija, kas balstīta uz seksuālo orientāciju, ir tikpat nopietna kā diskriminācija, kas balstīta uz rasi, izcelsmi vai ādas krāsu*”.²⁴⁴

Uz to, ka ir nepieciešams noteikt skaidru aizsardzību pret naida runu un naida noziegumiem, kuri balstīti uz aizspriedumiem pret personām viņu seksuālās orientācijas un dzimuma identitātes dēļ, ir norādījuši gan Latvijas speciālisti,²⁴⁵ gan starptautiskās institūcijas.²⁴⁶ Tam par iemeslu ir fakts,

---

²⁴² Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, *A Practical Guide on Hate Crime Laws*, 2009, 45.lpp., pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>

²⁴³ Sīkāk skatīt šī pētījuma 2.nodaļu

²⁴⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2012.gada 9.februāra sprieduma lietā *Vejdeland un citi pret Zviedriju* (iesnieguma Nr. [1813/07](#)), 55.punkts

²⁴⁵ Piemēram, skatīt Anhelita Kmenska, Ēriks Trejs, *Naida noziegumi: Prakse un problēmas*, Latvijas Cilvēktiesību Centrs, 2017, pieejams https://cilvektiesibas.org.lv/media/attachments/01/03/2018/LV_brosura_internetam.pdf

²⁴⁶ ANO Cilvēktiesību komitejas Noslēguma piezīmes par Latvijas trešo ziņojumu, 2014.gada 11.aprīlis, pieejams <https://www.mfa.gov.lv/lv/media/3943/download>; Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas Noslēguma secinājumi par Latvijas Republikas otro kārtējo ziņojumu, 2021.gada 30.marts, pieejams <https://www.mfa.gov.lv/lv/media/3994/download>

ka sabiedrībā visaugstākais aizspriedumu līmeni pastāv tieši attiecībā uz personām ar atšķirīgu seksuālo orientāciju un dzimuma identitāti.²⁴⁷

Tāpat no starptautiskā tiesiskā regulējuma neizriet tas, ka personas būtu vairāk aizsargājamās pret naida runu un naida noziegumiem, piemēram, rases, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības dēļ, nekā, piemēram, invaliditātes, dzimuma vai seksuālās orientācijas dēļ. Kā minēts jau iepriekš, valstu pienākums ir primāri aizsargāt tās grupas, kuras ir pakļautas vislielākajam naida runas un naida noziegumu riskam. No minēta izriet, ka Latvijas tiesiskais regulējums, kurš noteikts Krimināllikuma 78. un 150.pantā, dalot aizsargājamās diskriminācijas aizlieguma pazīmes, neatbilst starptautiskajās tiesībās noteiktajiem standartiem.

Vēl ir svarīgi norādīt, ka nereti naida noziegumi un naida runa notiek vairāku diskriminācijas aizlieguma pazīmju dēļ vienlaicīgi,²⁴⁸ tādēļ dažādu noziedzīgu nodarījumu sastāvu un sankciju noteikšana dažādām diskriminācijas aizlieguma pazīmēm var radīt šķēršļus pareizai tiesību normu piemērošanai un efektīvai aizsardzībai.²⁴⁹

Prasība pēc būtiska kaitējuma

No starptautiskajām tiesībām izriet, ka būtībā jebkura diskriminācija rada personai vai personu grupai morālu kaitējumu, piemēram, pat diskriminācija civiltiesiskajās attiecībās.²⁵⁰

Saskaņā ar nacionālo tiesisko regulējumu, kas noteikts Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību 23.pantā, par “būtisku kaitējumu” Krimināllikuma izpratnē ir uzskatāma situācija, kurā “ir ievērojami apdraudētas ar likumu aizsargātās intereses.”²⁵¹ Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2016.gada 29.septembra lēmumā lietā Nr. 11816003310, nosakot būtisku kaitējumu Krimināllikuma 145.pantā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā, noteica, ka „*ne katrs Latvijas Republikas Satversmē garantēto tiesību aizskārums pats par sevi,*

---

²⁴⁷ Piemēram, skatīt Anhelita Kamenska, Jekaterina Tumule, Cīņa ar naida runu internetā: Eiropas Komisijas un uzticamo ziņotāju loma, Jurista Vārds Nr.25/26, 21.06.2022

²⁴⁸ Piemēram, skatīt Skaidrojošais memorands pie Eiropas Padomes Ministru Komitejas 2022.gada 20.maija Rekomendācijas CM/Rec(2022)16 par naida runu, pieejams angļu valodā <https://rm.coe.int/prems-083822-gbr-2018-recommendation-on-combating-hate-speech-memorand/1680a710c9>; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017.gada 28.marta spriedumu lietā *Škorjanec pret Horvātiju*, pieteikuma Nr.25536/14, 55.pārgrāfs

²⁴⁹ Ēriks Treļs (Valsts policijas koledžas docents), Normatīvā regulējuma problēmjaudājumi lietās par naida izraisīšanu, Jurista Vārds Nr.25/26, 21.06.2022

²⁵⁰ Piemēram, skatīt Padomes 2000.gada 29.jūnija Direktīvu [2000/43/EK](https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/43/200043EK), ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības

²⁵¹ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību, Latvijas Vēstnesis Nr.331/332, 1998.gada 4.novembris, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/50539-par-kriminallikuma-speka-stasanas-un-piemerosanas-kartibu>

*bez aizskāruma izvērtējuma, atzīstams par būtisku kaitējumu likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 23.pantā izpratnē. Būtisks kaitējums nosakāms, pamatojoties uz tiesā pārbaudītiem pierādījumiem, izvērtējot interešu apdraudējuma veidu, saturu, intereses nesēja jeb personas, pret kuru vērstas apdraudējums, īpašības un attieksmi pret konkrēto interešu apdraudējumu”.*²⁵²

Vērtējot šo tiesas atziņu 150.pantā noteiktās aizsardzības pret naida runu kontekstā un balstoties uz starptautiskajās tiesībās nostiprināto, ka jebkura diskriminācijas izpausme rada morālo kaitējumu, ir secināms, ka naida runas konstatēšana jau pati par sevi ir pietiekama, lai uzskatītu, ka ir noticis būtisks kaitējums. No minētā izriet, ka 150.pantā noteiktā prasība pēc “būtiska kaitējuma” nav loģiska.

Kriminālatbildība un administratīvā atbildība par naida runu

Saskaņā ar starptautiskajos tiesību dokumentos noteikto, par naida runu krimināltiesisku sankciju drīkst piemērot tikai pašos nopietnākajos gadījumos, t.i., gadījumos, kad naida runa izteikta ar nodomu un ir jākonstatē, ka naida runa, saprātīgi vērtējot, var izraisīt mudināt uz vardarbību, iebiedēšanu, naidīgumu vai diskrimināciju pret mērķa grupu un naida runa ir pausta publiskā kontekstā.²⁵³ Tāpat ir jākonstatē, ka runa atbilst visiem starptautiskajās tiesībās noteiktajiem naida runas kritērijiem.²⁵⁴

Tai pat laikā par naida runu ir uzskatāmas arī tādas izpausmes, kuras neatbilst visiem šiem kritērijiem, tāpēc, lai nodrošināti efektīvu aizsardzību pret naida runu valstīm ir jānosaka arī

---

²⁵² Augstākā tiesa, Naida runa un vārda brīvība (Tiesu prakse krimināllietās par Krimināllikuma 74.¹, 78., 150.pantu), tiesu prakse 2012.gada oktobris – 2018.gada maijs), 2018, pieejams https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2018/Naida%20runa%20un%20varda%20briviba_Apkopojums_2018_22_10_2018.doc

²⁵³ Piemēram, Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 58.-59.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

²⁵⁴ the Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue (submitted in accordance with Human Rights Council resolution 16/4, A/67/357), 2012.gada 7.septembris, 47.punkts, pieejams angļu valodā <https://digitallibrary.un.org/record/735838>; United Nations Strategy and Action Plan on Hate Speech, 2019.gads, pieejams angļu val. <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>

administratīvā un civilā atbildība par naida runu.²⁵⁵ Civilā atbildība vairāk varētu būt attiecināma uz tiesībām prasīt kompensāciju par morālo kaitējumu, kas Latvijā jau ir nodrošināta saskaņā ar Civillikuma 1635.pantu²⁵⁶

Tā kā pašlaik praksē vissarežģītāk ir pierādīt personas nodomu, kā arī problēmas rada tiesu praksē skaidri nenoformulēta jēdziena “būtisks kaitējums” saturs, tad Krimināllikumā noteikto sankciju piemērošana ne vienmēr ir iespējama. Tikmēr nav šaubu par to, ka Latvijā ir ļoti liels skaits naida runas gadījumu, it sevišķi interneta vidē. Līdz ar to, lai efektīvi šo problēmu risinātu un arī nodrošinātu atbilstību starptautisko tiesību prasībām, Latvijā būtu nepieciešamas steidzami noteikt administratīvo atbildību par naida runu, jo Administratīvās atbildības likums²⁵⁷ neparedz vērtēt personas psihisko attieksmi pret administratīvo pārkāpumu.²⁵⁸

---

²⁵⁵ Piemēram, skatīt Eiropas Padomes Ministru Komitejas 2022.gada 20.maija Rekomendācijas CM/Rec(2022)16 par naida runu; Piemēram, Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 8.-9.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

²⁵⁶ Augstākās tiesas Senāts, Goda un cieņas Civiltiesiskā aizsardzība. Tiesu prakses apkopojums (2000.-2021.gads), pieejams https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2021/goda_un_cienas_aizsardziba-2021.docx

²⁵⁷ Administratīvās atbildības likums, Latvijas Vēstnesis Nr.225, 2018.gada 14.novembris, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/303007-administrativas-atbildibas-likums>

²⁵⁸ Uldis Zemzars, Jolanta Laura, Valentija Liholaja, Andrejs Judins, Edvīns Danovskis, Jānis Rozenbergs, Ērika GribonikaHuligānisms internetā: vai vārda brīvībai ir robežas, Jurista Vārds Nr.45, 202.gada 10.novembris, pieejams <https://juristavards.lv/doc/277529-huliganisms-interneta-vai-varda-brivibai-ir-robezas/>

6.nodaļa

6. Naida noziegumu un naida runas identificēšana praksē

6.1. Naida noziegumu un naida runas identificēšana un izmeklēšana praksē Latvijā

6.1.1. Instrukcionālā kompetence naida noziegumu un naida runas gadījumā

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma²⁵⁹ 387.panta pirmo daļu Valsts policija izmeklē jebkuru noziedzīgu nodarījumu, izņemot leksējās drošības biroja kompetencē ietilpstošos noziedzīgos nodarījumus. Tāpat saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 387.panta otro daļu Valsts policijas kompetencē neietilpst tādu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšana, kas izdarīti valsts drošības jomā. Tos izmeklē Valsts drošības dienests.

Attiecīgi Valsts drošības dienesta kompetencē ietilpst izmeklēt noziedzīgus nodarījumus, kuri noteikti 71.¹ pantā “Aicinājums uz genocīdu”, 74.¹ pantā “Genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru un kara nozieguma attaisnošana”, 78.pantā “Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana”, bet Valsts policijas kompetencē ir izmeklēt noziedzīgus nodarījumus, kuri noteikti Krimināllikuma 150.pantā “Sociālā naida un nesaticības izraisīšana”. Tāpat Valsts policijas kompetencē pamatā ietilpst arī naida noziegumu izmeklēšana, jo šī institūcijas kompetencē ir tādu tipiskāko naida noziegumu izmeklēšanā kā nonāvēšana (Krimināllikuma XII nodaļa), noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību (Krimināllikuma XIII nodaļa), noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu (Krimināllikuma XVIII nodaļa).

6.1.1. Statistika attiecībā uz naida noziegumiem un naida runu iesniegumi par naida noziegumiem

Saskaņā ar Valsts policijas sniegto informāciju uz 2021.gada jūniju laika posmā no 2016. līdz 2020.gadam Valsts policijā kopumā reģistrēts 121²⁶⁰ iesniegums, tai skaitā 2016.gadā - 16, 2017.gadā - 14, 2018.gadā - 22, 2019.gadā - 15 un 2020.gadā – 54 iesniegumi.

---

²⁵⁹ Kriminālprocesa likums, Latvijas Vēstnesis Nr.74, 2005.gada 11.maijs, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>

²⁶⁰ Valsts policijā netiek apkopota statistikā informācija par saņemtiem iesniegumiem saistībā ar diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu un sociālā naida un nesaticības izraisīšanu, kā arī par noziedzīgiem nodarījumiem pēc naida (rasistiska, homofobiska u.tml.) motīva, līdz ar to statistiskā informācija iespējams ir nepilnīga.

No kopumā reģistrētā **121** iesnieguma **53 jeb 43,80%** iesniegumi ir saistīti ar naida un nesaticības izraisīšanu seksuālās orientācijas dēļ, **47 jeb 38,84%** – par naida un nesaticības izraisīšanu nacionālās vai etniskās piederības dēļ, **1 jeb 0,83%** iesniegums par diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu invaliditātes dēļ, **1 jeb 0,83%** iesniegums par naida un nesaticības izraisīšanu personas dzimuma dēļ, **1 jeb 0,83%** iesniegums par naida un nesaticības izraisīšanu reliģiskās piederības dēļ, **18 jeb 14,88%** iesniegumi par diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu vai naida un nesaticības izraisīšanu atkarībā no piederības kādai sociālajai grupai vai citu pazīmju dēļ (nelegālie imigranti, bēgļi, noteiktu profesiju pārstāvji, politisko partiju pārstāvji u.tml.).

Iesniedzēji

110 gadījumos iesniedzēji ir fiziskas personas, tai skaitā **51** vīrietis vecumā no 21 līdz 85 gadiem (**46** iesniegumi saistībā ar naida un nesaticības izraisīšanu seksuālās orientācijas dēļ saņemti no vienas personas, 1991.gadā dzimuša vīrieša) un **17** sievietes vecumā no 20 līdz 67 gadiem, **4** gadījumos – juridiskas personas. **7** gadījumos notikumi reģistrēti, balstoties uz Valsts policijas un Rīgas pašvaldības policijas amatpersonu dienesta ziņojumiem, veicot interneta izlūkošanu interneta vietnēs latviešu valodā, kā arī tiešsaistes sociālā tīkla vietnēs (Facebook.com, Draugiem.lv, Twitter.com u.c.).

Iesnieguma saņemšanas veids

No Valsts policijā kopumā reģistrētajiem (121) iesniegumiem **45** iesniegumi saņemti elektroniski, tai skaitā **36** iesniegti, izmantojot vienoto valsts un pašvaldību pakalpojumu portālu latvija.lv, **9** - parakstot elektroniski ar drošu elektronisko parakstu, **4** iesniegumi saņemti, iesniedzējam telefoniski vēršoties Valsts policijā, savukārt **72** gadījumos iesnieguma saņemšanas veids (ierodoties klātienē vai nosūtot pa pastu) nav zināms.

Saskaņā ar Iesniegumu likuma 4.panta pirmo daļu un Kriminālprocesa likuma 387.panta pirmo daļu **8** iesniegumi saņemti izskatīšanai no Valsts drošības dienesta, **viens** - no Latvijas Republikas Tiesībsarga biroja, **viens** – no Latvijas Republikas Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas.

Aizskāruma izpausmes veids un vieta

Izvērtējot Valsts policijā reģistrētos iesniegumus, kas, iespējams, saistīti ar sociālā naida un nesaticības izraisīšanu vai diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu, secinām, ka lielākajā daļā

gadījumu aizskārums izpausmes veids ir rakstiski izteikts verbāls aizskārums sociālo tīklu vietnēs (Facebook.com, Twitter.com, Draugiem.lv) un interneta vietnēs (ziņu portālos – tvnet.lv, delfi.lv, diena.lv, portālā skaties.lv, kasjauns.lv u.c.) - **97 jeb 80,17%**, retāk rakstiski izteikti aizskārumi, veicot uzrakstus uz ēkas sienas, elektrības sadales skapja vai izvietojot reklāmu - **3 jeb 2,48%**, mutiski izteikts verbāls aizskārums - **17 jeb 14,05%**, tai skaitā **viens** aizskārums skolā, **2** – mājās, **2** – kafejnīcā, **viens** – darbā, **7** – uz ielas, **viens** – telefona sarunas laikā, **viens** - Latvijas Radio 1, **2** - Latvijas Televīzijā, diskriminācijas aizlieguma pārkāpšana – **4 jeb 3,31%**, tai skaitā **viens** - pirmsskolas izglītības iestādē, **viens** – sabiedriskajā transportā, **viens** – darbā, **viens** – tiesā.

Personas, kas, iespējams, veica diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu un sociālā naida un nesaticības izraisīšanu

Lielākajā daļā gadījumu iespējamie diskriminācijas aizlieguma pārkāpēji un sociālā naida un nesaticības izraisītāji ir fiziskas personas, tai skaitā **52** vīrieši vecumā no 19 līdz 79 gadiem un **10** sievietes vecumā no 28 līdz 78 gadiem, **7** gadījumos - juridiskas personas. **52** gadījumos aizskārums veicējs nav identificēts.

Iesniegumu virzība

86 jeb 71,07% gadījumos pieņemts lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu, tai skaitā **57** gadījumos atbilstoši KPL 377.panta 2.punktam - izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva un **29** gadījumos atbilstoši 377.panta 1.punktam – nav noticis noziedzīgs nodarījums, **22 jeb 18,18%** gadījumos uzsākts kriminālprocess. **2 jeb 1,65%** gadījumos uzsākta administratīvā pārkāpuma lietvedība.

6 jeb 4,96% iesniegumi nosūtīti izskatīšanai Valsts drošības dienestam saskaņā ar 2007.gada 27.septembra Iesniegumu likuma 4.panta pirmo daļu un Kriminālprocesa likuma 387.panta otro daļu, **viens** Rīgas domei saskaņā ar Iesniegumu likuma 4.panta pirmo daļu.

Par viena iesnieguma virzību nav informācijas.

Lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu motīvi

Kopumā tika izskatīti **86** lēmumi par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu. **26** gadījumos lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu motīvus nav iespējams noskaidrot, jo tie pieņemti rezolūcijas veidā.

Vairākos lēmumos no personām, kas, iespējams, veica diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu vai sociālā naida un nesaticības izraisīšanu, pieņemti paskaidrojumi. Personas paskaidro, ka turpmāk tik asus izteicienus neizteiks un ka nebija nodoms veikt naida runu, tikai izteikt savu viedokli; vēlējās paust savu nostāju pret kroplību un nevienā brīdī neaicināja uz vardarbību, kā arī nevērsās pret kādu konkrētu personu vai sabiedrības grupu, komentāru rakstījis pēc savas iniciatīvas, nedarbojas kādā organizētā grupā; komentāru uzrakstīja dusmu uzplūdā, neapdomājot savu darbību sekas, vēlējās paust viedokli, ka ir nepieņemami, ka homoseksuāli cilvēki publiskā vidē apspriež bērnu jautājumu, pēc kāda laika pats komentāru izdzēsa, jo saprata, ka ir rīkojies neapdomīgi; ar komentāru pauda savu nepatiku pret noteiktu personu grupu kā kristietis, atspoguļojot Bībelē teikto par grupas pārstāvjiem; nekāda personīga naida un nodoma aicināt tautu izrēķināties ar seksuāli netradicionāli orientētām personām nebija, komentārus rakstīja emociju uzplūdā, par ko ļoti nožēlo; pēc personas Bībeliskajiem uzskatiem šādiem cilvēkiem sabiedrībā nevajadzētu akcentēt sevi un savas netiklības, bet ar minēto komentāru nevēlējās aizskart kādas personas jūtas vai izraisīt nesaticību un naidu atkarībā no personas orientācijas, nebija tāda tieša nodoma; neapzināti pauda savu viedokli un ievietoja savu komentāru, jo domāja, ka Latvijā ir vārda brīvība; ierakstu publicēja neuzmanības dēļ, neizlasot visu tekstu līdz galam un nepamanot teikumu, kurā tika izteikts aicinājums vardarbīgi izturēties pret policijas darbiniekiem, un tiklīdz konstatēja, ka publikācijā ir šāds aicinājums, to izdzēsa; uzrakstīto domāja kā joku, vienlaikus norādot, ka uzrakstīto nožēlo u.c.

Vairākos lēmumos par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu pievienots arī ekspertu atzinums, tai skaitā Latviešu valodas aģentūras atzinums par komentāru (*Man ļoti nepatīk cilvēki, kuri mēģina kopoties ar savu dzimumu. (..) Jūs, piderasi, nevajag dirst par gēniem. Ja tev, vecīt, patīk mazi puikas, tad ej ārstēties. Ja tas nepalīdz, tad nošaujies. Ja tiks mani nagos, es Tevi pazemošu un izmetīšu no Latvijas*) - (..) leksēmu un vārdu savienojumu nozīmju analīze rāda, ka galvenokārt tekstā pausta nepatika, nicinājums un naidīga attieksme pret homoseksuāļiem, vērojamas naida runas iezīmes. (..) tekstam raksturīga verbāla agresija. (..) Ieraksts sociālā tīkla vietnē Twitter.com neapšaubāmi ir personas izteikts viedoklis par attiecīgu tematu. Tā saturs ir nosodošs, naidīgs, tajā izteikti arī draudi. Tekstā pausta neiecietība, pat naida pret minoritāti –

homoseksuālo sabiedrības daļu, bet sabiedrība apzināti netiek rosināta uz vardarbību un naidīgu rīcību (teksta adresāts ir konkrēta persona).

Savukārt, kādā citā lēmumā par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu, kas pieņemts rezolūcijas veidā, pievienots ziņojums, kur norādīts, ka notikuma vietā (uz ēkas sienas Rīgā konstatēts diskriminējošs uzraksts vācu valodā) veikta apsekošana un konstatēts, ka nav nevienas kameras, kura būtu vērsta uz notikuma vietu, kā arī netika noskaidrota nekāda izmeklēšanai noderīga informācija.

Lielākajā daļā gadījumu, izvērtējot materiālus, secināts, ka netika iegūti pierādījumi, kas dotu pamatu saskaņā ar Krimināllikuma (KL) 150.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes, nav ziņu, ka personas ierakstītais komentārs radījis būtisku kaitējumu vai to darījusi valsts amatpersona vai uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, vai personu grupa vai ja tas izdarīts, izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu; (persona) nav uzrakstījis tādu komentāru, ar kuru radīts būtisks kaitējums, līdz ar to jāsecina, ka konkrētajā gadījumā nav saskatāmas visas KL 150.panta otrajā daļā paredzētās noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes; (personas) darbībās nav saskatāmas KL 150.panta trešās daļas pazīmes, jo noziedzīgā nodarījuma sastāva konstatēšanai lietās par “naida noziegumiem” ir svarīga personas subjektīvā attieksme un motivācija, veicot šādas darbības; formāli šajā gadījumā (personas) darbībās ir saskatāmas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, par ko ir paredzēta atbildība KL 150.pantā, taču, ņemot vērā, ka persona ir mirusi, pieņemts lēmums atteikt uzsākt kriminālprocesu u.c.

Vairākos gadījumos pārbaudes laikā noskaidrots, ka personu, kas veikušas ierakstus sociālo tīklu vietnēs vai interneta vietnēs, uzturēšanās adrese ir ārpus Latvijas Republikas (Lielbritānija, Īrija, Amerikas Savienotās Valstis, Krievijas Federācija u.c.), kā rezultātā secināts, ka netika iegūti fakti, kas liecinātu, ka iespējamais noziedzīgais nodarījums ir noticis Latvijas teritorijā un nav pamata kriminālprocesa uzsākšanai vai tādējādi nav iespējams noskaidrot personas viedokli un izdarītā motīvus, līdz ar ko nevar objektīvi konstatēt noziedzīgā nodarījuma sastāvu, kas paredzēts KL 150.pantā.

Vairākkārt norādīts, ka Latvijas Republikas Satversmes 99.pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību, līdz ar to personu nevar saukt pie

kriminālatbildības par personas iekšējo pārliecību; Latvijas Republikas Satversmes 100.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Lai piemērotu kādu KL normu, vienmēr ir jāpierāda personas vaina un visas šaubas tiek tulkotas par labu personai, kura ir apsūdzēta. Kriminālprocesa likuma 19.panta trešajā daļā ir norādīts, ka visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību.

Valstī reģistrētie noziedzīgie nodarījumi naida runas un naida noziegumu jomā

Saskaņā ar valsts policijas sniegto informāciju, laika posmā no 2016.gada līdz 2020.gadam ieskaitot valstī reģistrēti sekojošs skaits noziedzīgu nodarījumu:

Valsts drošības dienesta piekritībā:

71.¹ pants "Aicinājums uz genocīdu" – 1 (2020.gadā).

74.¹ pants "Genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru un kara nozieguma attaisnošana" – 2 (2018.gads), 2 (2019.gads), 1 (2020.gads).

78.pants "Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana" – 7 (2016.gads), 1 (2017.gads), 2 (2018.gads), 2 (2019.gads), 1 (2020.gads).

Valsts policijas piekritībā:

149.¹ pants "Diskriminācijas aizlieguma pārkāpšana" - 1 (2016.gads).²⁶¹

150.pantā "Sociālā naida un nesaticības izraisīšana" – 3 (2016.gads), 3 (2017.gads), 0 (2018.gads), 1 (2019.gads), 10 (2020.gads).

Visā laika posmā Iekšlietu ministrijas datu bāzē nav reģistrēt neviens noziedzīgs nodarījums, kurš izdarīts Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punktā noteiktajos vainu pastiprinošajos apstākļos.

Valstī uzsāktie kriminālprocesi saistībā ar naida runu

74.¹ pants "Genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru un kara nozieguma attaisnošana" – 2 (2018.gads), 2 (2019.gads), 1 (2020.gads).

78.pants "Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana" – 7 (2016.gads), 2 (2017.gads), 6 (2018.gads), 5 (2019.gads), 3 (2020.gads), 3 (2021.gada 4 mēnešos).

---

²⁶¹ Lieta kvalificēta saskaņā ar diviem Krimināllikuma pantiem, t.sk., 78.panta otro daļu.

149.¹ pants “Diskriminācijas aizlieguma pārkāpšana” - 1 (2016.gads).²⁶²

150.pantā “Sociālā naida un nesaticības izraisīšana” – 3 (2016.gads), 3 (2017.gads), 0 (2018.gads), 3 (2019.gads), 9 (2020.gads), 1 (2021.gada 4 mēnešos).

6.1.3. Naida noziegumu un naida runas identificēšana un izmeklēšana praksē Latvijā problemātika

Institucionālā piekritība

Kā norāda Valsts policija šī pētījuma ietvaros sagatavotajā materiālā, Valsts policijas ieskatā būtu lietderīgi apvienot KL 78.pantu un 150.pantu vienā, iekļaujot jaunizveidoto pantu KL X nodaļā “Noziegumi pret valsti” vai kādā citā nodaļā pēc likumdevēja ieskatiem. Naida un nesaticības izraisīšana pret kādu no valstī dzīvojošām grupām ir apdraudējums valsts drošībai, kā rezultātā šāda veida noziedzīgu nodarījumu izmeklēšana būtu VDD kompetencē, kas būtu efektīvākais risinājums, ņemot vērā VDD pieredzi šajā jomā un pieejamos resursus. Turklāt VDD veic interneta vietņu monitoringu saistībā ar naida runu.

Lai identificētu Valsts policijai institucionāli piekritīgus naida noziegumus, atšķirtu tos, kas ir piekritīgi VDD, un kvalitatīvi izmeklētu tos, administrēšanai ir nepieciešami ietilpīgi laika un finanšu resursi personāla apmācībām, vadlīniju un metodisko materiālu izstrādei.

Uz šādu risinājumu, kā optimālo, norāda arī vairāki eksperti, piekrītot, ka institucionālais dalījums atkarībā no tā, pret kuru aizsargāto grupu naida runa pausta, praksē ir problemātiska,²⁶³ jo, cita starpā šādā situācijā pastāv arī “birokrātiska futbola” iespējamība starp institūcijām.²⁶⁴

Tai pat laikā tiek paustas bažas par iespējamo Valsts drošības dienesta pārslodzi, gadījumā, ja visus naida runas un naida noziegumus nodos šīs iestādes kompetencē. Tiek norādīts: *“Ievērojot apdraudējumu, noziedzīgos nodarījumus pēc Krimināllikuma 74.¹ panta un 78. panta izmeklē Valsts drošības dienests. Autors uzskata, ka šāda piekritība ir pamatota, jo vairumā gadījumu personas, kuras izdara šos noziegumus, atrodas Valsts drošības dienesta redzeslokā, jo šīs*

---

²⁶² Lieta kvalificēta saskaņā ar diviem Krimināllikuma pantiem, t.sk., 78.panta otro daļu.

²⁶³ Piemēram, skatīt Ēriks Treļš (Valsts policijas koledžas docents), Normatīvā regulējuma problēmjaudājumi lietās par naida izraisīšanu, Jurista Vārds Nr.25/26, 21.06.2022; Armands Onzuls, Sociālais naidis digitālajā laikmetā – vai protam ar to cīnīties, , Jurista Vārds Nr.25/26, 21.06.2022

²⁶⁴ Armands Onzuls, Sociālais naidis digitālajā laikmetā – vai protam ar to cīnīties, , Jurista Vārds Nr.25/26, 21.06.2022

izmeklēšanas iestādes atbildība ir valsts drošības nodrošināšana. Jāatzīmē: pastāv viedoklis, ka Valsts drošības dienestam būtu jāizmeklē arī noziegumi, kuri klasificējami pēc Krimināllikuma 149.¹ panta un 150. panta, kas arī ir naida runa. Tomēr tas nevajadzīgi izšķiestu Valsts drošības dienesta resursus, kuri primāri tiek veltīti ar konkrētās izmeklēšanas iestādes darbības specifiku saistītu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanai. Tādējādi izmeklēšana būtu lēnāka un palielinātos risks Krimināllikuma 49.¹ panta piemērošanai, tas ir, izmeklēšanas iestādes pārslodzes gadījumā sods varētu tikt noteikts, tiesai konstatējot, ka nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Turklāt Krimināllikuma 149.¹ un 150. pants ir ietverts Krimināllikuma 14. nodaļā, kur grupas apdraudējuma objekts ir personas brīvība, gods un cieņa, kas nav tieši saistīts ar Valsts drošības dienesta darbības specifiku.”²⁶⁵

Neskatoties uz minēto un ņemot vērā faktu, ka Krimināllikuma 78. un 150.pants būtu apvienojams kaut vai tikai nolūkā nodrošināt efektīvu tiesisko aizsardzību pret naida runu saskaņā ar starptautisko tiesību prasībām.²⁶⁶

Identificēšana un izmeklēšana

Par naida noziegumu un naida runas identificēšanas un izmeklēšanas efektivitāti pauž bažas gan starptautiskās institūcijas, gan Latvijas cilvēktiesību aizsardzības organizācijas²⁶⁷ un iestādes.²⁶⁸ Tā ANO Cilvēktiesību komiteja Noslēguma piezīmēs par Latvijas trešo ziņojumu norāda, ka “Komiteju dara bažīgu apgalvojumi par naida noziegumu nepietiekamu dokumentēšanu, novērošanu, izmeklēšanu un iztiesāšanu”.²⁶⁹ Tāpat arī ANO Rasu diskriminācijas izskaušanas Komiteja 2018.gadā norāda, ka “Komiteja ir nobažījusies, ka neoficiāli dati liecina par lielāku

---

²⁶⁵ Aldis Lasmanis, Rīgas tiesas apgabala prokuratūras prokurors, Soda noteikšana krimināllietās par naida runu un naida noziegumiem, Jurista Vārds, Nr.25/26, 2022.gada 21.jūnijs

²⁶⁶ Sīkāk skatīt pētījuma 5.nodaļu

²⁶⁷ Piemēram, skatīt ; Anhelita Kmenska, Ēriks Treļs, Naida noziegumi: Prakse un problēmas, Latvijas Cilvēktiesību Centrs, 2017, pieejams https://cilvektiesibas.org.lv/media/attachments/01/03/2018/LV_brosura_internetam.pdf

²⁶⁸ Piemēram, skatīt Tiesībsargs: Naida noziegumiem jāpievērš pastiprināta uzmanība, pieejams <https://www.tiesibsargs.lv/news/tiesibsargs-naida-noziegumiem-japievers-pastiprinata-uzmaniba/>

²⁶⁹ ANO Cilvēktiesību komitejas Noslēguma piezīmes par Latvijas trešo ziņojumu, 2014.gada 11.aprīlis, pieejams <https://www.mfa.gov.lv/lv/media/3943/download>

skaitu naida noziegumu un naida runas, nekā tiek oficiāli ziņots, kā arī par to, ka naida noziegumos cietušie nevēlas ziņot par noziegumu varas iestādēm.”²⁷⁰

Kā izriet no Valsts policijas statistikas, būtībā nav reģistrētu naida noziegumu, t.i., noziedzīgu nodarījumu, kuros būtu identificēts atbildību pastiprinoši apstākļi saskaņā ar Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punktu, lai gan, kā norāda prokuratūra, šāds vainu pastiprinošs apstākļis laika posmā no 2011.gada 1.janvāra līdz 2021.gada 30a.prīlim konstatēts 2 kriminālprocesos.²⁷¹ Tai pat laikā identificēts viens spriedums, kurā skatīts jautājums par Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punkta piemērošanu.²⁷²

Saskaņā ar Valsts policijas sniegto statistiku laika posmā no 2016.gada līdz 2020.gadam reģistrēti 121 iesniegums par naida runu, bet 86 gadījumos ir pieņemti lēmumi par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu. Lielākajā daļā šo lēmumu kā pamats atteikt ierosināt kriminālprocesu ir minēts Krimināllikuma 150.pantā minētā “būtiskā kaitējuma” neesamība. Tāpat ir bieži ir problemātiska nodoma pierādīšana.²⁷³ Kā uzskata nevalstiskās organizācijas “Mozaīka” aizstāvētās grupas interešu pārstāvis – jurists Armands Onzuls, no Valsts policijas lēmumiem nereti izriet fakts, ka Krimināllikuma 150.pantā noteiktā prasība pēc “būtiska kaitējuma”, kā arī nodoma konstatēšanas, nereti ir kā iegansts, lai atteiktu uzsākt kriminālprocesu.²⁷⁴ Būtībā tas sakrīt ar kopējo ainu, kura izriet no statistikas.

Kā norāda starptautiskās institūcijas, sekmīga naida runas apkarošana bieži ir atkarīga arī no tiesiskā regulējuma efektīvas piemērošanas, kas ir iespējams tikai gadījumā, ja pastāv laba sadarbība starp tiesību aizsardzības iestādēm un tajās strādājošie ir atbilstoši apmācīti.²⁷⁵ Līdz ar to primāri Latvijā būtu jākoncentrējas uz speciālistu apmācību, t.sk., izskatot jautājumu par

---

²⁷⁰ ANO Rasu diskriminācijas izskaušanas komiteja Noslēguma secinājumi par apvienoto sesto līdz divpadsmito Latvijas kārtējo ziņojumu, 2018.gada 25.septembris, pieejams <https://www.mfa.gov.lv/lv/media/3957/download>

²⁷¹ Aldis Lasmanis, Rīgas tiesas apgabala prokuratūras prokurors, Soda noteikšana krimināllietās par naida runu un naida noziegumiem, Jurista Vārds, Nr.25/26, 2022.gada 21.jūnijs

²⁷² Rīgas rajona tiesas 2015.gada 12.marta spriedums lietā Lieta Nr.11353037112, pieejams <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/218433.pdf>

²⁷³ Ēriks Treļš (Valsts policijas koledžas docents), Normatīvā regulējuma problēmjaudājumi lietās par naida izraisīšanu, Jurista Vārds Nr.25/26, 21.06.2022

²⁷⁴ Armands Onzuls, Sociālais naidis digitālajā laikmetā – vai protam ar to cīnīties, , Jurista Vārds Nr.25/26, 21.06.2022

²⁷⁵ Eiropas Pretrasīma un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts, 58.lpp., pieejams angļu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

naida noziegumu un naida runas gadījumu nodošanu specializētas Valsts policijas nodaļas kompetencē.

6.2. Naida noziegumi un naida runa Latvijas tiesu praksē

6.2.1 Tiesu prakse par naida noziegumiem

Anonimizētajā tiesas nolēmumu datu bāzē tika identificēts tikai viens spriedums, kurā tiesa skatījusi jautājums par Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punktā noteiktā atbildību pastiprinošā apstākļa piemērošanu.

Šīs normas kontekstā tiesa spriedumu motivēja sekojoši:

“Tiesa atšķirībā no prokurores viedokļa, par apsūdzētā atbildību pastiprinošo apstākli neatzīst to, ka noziedzīgais nodarījums izdarīts rasistisku motīvu dēļ. KL 48.panta pirmās daļas 14.punkts noteic, ka par atbildību pastiprinošu apstākli ir atzīstams apstāklis, ja noziedzīgs nodarījums izdarīts rasistisku, nacionālu, etnisku vai reliģisku motīvu dēļ (šā brīža likuma redakcijā), savukārt noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī, 2012.gada 14.septembrī, KL 48.panta pirmās daļas 14.punkts noteica, ka par atbildību pastiprinošu apstākli ir atzīstams apstāklis, ja noziedzīgs nodarījums izdarīts rasistisku motīvu dēļ. Rasisms, rasistisks nozīmē, ka ideoloģija un politika, kas balstās uz nostādni, ka cilvēku rases jau no dabas ir fiziski un garīgi nelīdzvērtīgas, viena rase ir pārāka par citām, un tādēļ “augstākas” rases tautas esot aicinātas valdīt pār “zemākas” rases tautām (<http://www.tezaurs.lv/sv/?w=rasisms>). Savukārt „rase” nozīmē vēsturiski izveidojušos areāla cilvēku grupu, kurai ir kopēja izcelšanās un noteiktās teritoriālās robežās variējošas kopīgas iedzimtas morfoloģiskās un fiziskās pazīmes (piemēram, ādas, acu un matu krāsa, galvas forma)” (<http://www.tezaurs.lv/sv/?w=rases>). Konkrētajā gadījumā no lietā esošajiem pierādījumiem tiesa secina, ka apsūdzētais bija izrādījis nepatiku pret apsūdzēto, kā pret musulmani. Tiesa norāda, ka jēdziens musulmanis neattiecas uz iedalījumu rasēs, bet piederību ticībai, t.i., reliģiska atšķirība. Ņemot vērā to, ka uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdi reliģiski motīvi nebija paredzēti kā atbildību pastiprinošs apstāklis, un ievērojot KL 5.pantā noteikto labvēlības principu, tiesa atzīst, ka pastāv tikai viens apsūdzētā atbildību pastiprinošs apstāklis – alkohola reibums.”²⁷⁶

---

²⁷⁶ Rīgas rajona tiesas 2015.gada 12.marta spriedums lietā Lieta Nr.11353037112, pieejams <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/218433.pdf>

Šajā spriedumā tiesa strikti vadījusies no tiesiskā regulējuma gramatiskās interpretācijas, neņemot vērā faktu, ka tādas pazīmes kā rase, etniskā piederība, pilsonība un reliģiskā pārliecība visbiežāk savstarpēji pārklājas.²⁷⁷ Tāpat, lai noskaidrotu jēdziena “rase” saturu, ir primāri jāizmanto tiesību avoti, ne skaidrojošās vārdnīcas.

6.2.2. Tiesu prakse par naida runu

Saskaņā ar pētījuma ievaros identificēto laika posmā no 2011.gada līdz 2021.gadam par Krimināllikuma 74.¹pantā noteikto noziedzīgo nodarījumu ir taisīti –3 spriedumi, par 78.pantā noteikto – 41 spriedums un par 150.pantā noteikto – 5 spriedumi. Vairākums no šīm lietām tiesā izskatītas vienošanās kārtībā.

Attiecībā uz Krimināllikuma 149.¹pantā noteikto noziedzīgo nodarījumu nav taisīts neviens spriedums.

Naida runas identificēšana problēmas

Iepazīstoties ar pieejamiem spriedumiem par naida runu, ir secināms, ka nevienā spriedumā tiesa nav analizējusi lietas apstākļus, ņemot vērā visus naida runas kvalificēšanas kritērijus, proti, runas saturs, politiskais, sociālais konteksts runas izteikšanas laikā, nodoms, runātāja loma un status sabiedrībā, runas izplatīšanas veids, tās plašums, seku iespējamība.²⁷⁸

Būtībā uz pienākumu vadīties no starptautiskajās tiesībās noteiktajiem naida runas kvalificēšanas kritērijiem ir norādījusi Augstākās tiesa 2018.gada 28.marta spriedumā lietā Nr.11840001413

“[14] Savukārt Krimināllikuma 78.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjektīvo pusi veido tiešs nodoms. ANO Rasu diskriminācijas izskaušanas komiteja savās rekomendācijās ir uzsvērusi, ka Krimināllikuma 78.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjektīvās puses konstatēšana nedrīkst aprobežoties tikai ar aizdomās turētā viedokļa uzklauššanu. Lietās, kurās Krimināllikuma 78.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvā puse ir saistīta tikai naida runas formā, personas nodoma izvērtēšanai var būt nozīmīgi vairāki apstākļi. Piemēram, izteikumu satura izvērtējums to kopumā, ne tikai skatot atrauti atsevišķus izteikumus, konteksts, kādā izteikumi pausti, kā apstrīdētos izteikumus

---

²⁷⁷ Sīkāk skatīt pētījuma 2.nodaļu.

²⁷⁸ Piemēram, skatīt Eiropas Padomes Ministru Komitejas 2022.gada 20.maija Rekomendācijas CM/Rec(2022)16 par naida runu; the Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue (submitted in accordance with Human Rights Council resolution 16/4, A/67/357), 2012.gada 7.septembris, 47.punkts, pieejams angļu valodā <https://digitallibrary.un.org/record/735838>; United Nations Strategy and Action Plan on Hate Speech, 2019.gads, pieejams angļu val. <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>

vērtētu neitrāls lasītājs. Tiesa var pamatot savus secinājumus ar komentāra teksta izvērtējumu kopumā, lietas materiāliem pievienoto ekspertu atzinumu.

[15] Lai gan minētās institūcijas rekomendāciju statuss nav juridiski saistošs, tomēr tajās ietvertais regulējums atzīstams par avotu ar izteikti rekomendējošu, bet vienlaikus arī pietiekami autoritatīvu raksturu, kas iesaka konkrētas problēmas risināšanā izvēlēties optimālo rīcības modeli (Satversmes tiesas 2005.gada 14.septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 16.punkts, 2006.gada 6.jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-25-01 22.punkts). Arī šajā konkrētajā gadījumā komitejas rekomendācijas izmantojamas, pilnīgāk izvērtējot vienu no noziedzīgā nodarījuma sastāva elementiem, tas ir, subjektīvo pusī. Augstākā tiesa konstatē, ka apelācijas instances tiesa nav ņēmusi vērā komitejas rekomendācijās norādīto. Augstākā tiesa norāda, ka izteikumu saturs ir viens no centrālajiem punktiem tiesu motīvos un ir būtisks elements naida vai nesaticības izraisīšanā. Satura analīze var ietvert izteikuma provokatīvās un tiešuma pakāpes noteikšanu, kā arī ietvert izteikuma formas, stila argumentu rakstura izvērtējumu.”

Kopumā Latvijas tiesu spriedumos naida runas lietās identificēta sekojoša problemātika.

Attiecībā uz naida runas un vārda brīvības attiecībām ilgu laiku posmu tiesu spriedumos parādījās apbalvojums, ka naida runa vienmēr iziet ārpus tiesību uz vārda brīvību robežām.

Tā Rīgas Apgabaltiesas 2018.gada 20.februāra spriedumā lietā Nr.11840002515 secināja:

“[...] kopumā ir vērtējams kā apzināti vērsts uz rasu naida un nesaticības izraisīšanu; pēc sava satura un formas iziet ārpus Latvijas Republikas Satversmes 100.pantā, 1950.gada 4.novembra Eiropas cilvēku un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.pantā un ANO 1966.gada 16.decembra Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 19.panta 1. un 2.daļā noteiktajām tiesībām uz savu uzskatu un izteiksmes brīvību, brīvību meklēt, saņemt un izplatīt visu veidu informāciju un idejas, neatkarīgi no robežām mutiski, rakstiski, drukājot, vai mākslinieciskās izpausmes formās, vai arī ar jebkuru citu informācijas līdzekļu palīdzību pēc savas izvēles, jo izplata uzskatus, kas ir vērsti uz rasu, nacionālā un sociālā naida un nesaticības izraisīšanu [...]”.

Šī atziņa, kura ir attiecināma ne uz visām naida runas lietās, bet gan tikai uz smagākajiem naida runas gadījumiem, ir precizēta ar Augstākās tiesas 2018.gada 28.marta spriedumu lietā Nr.11840001413:

“[16] Pamatoti apelācijas instances tiesa nolēmumā norādījusi, ka Latvijas Republikas Satversmes 100.pantā garantētā vārda brīvība nav absolūta. Vienlaikus apelācijas instances

tiesa nav pamatojusi, izvērtējot kādus lietā konstatētos apstākļus, tā piekrīt /pers. F/ viedoklī paustajam, ka apsūdzētā komentārs pēc sava satura un formas iziet ārpus Latvijas Republikas Satversmes 100.pantā, Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 212.3.193.90 17.03.2022. 11:31 Anonīms sistēmas lietotājs 10.pantā un ANO Starptautiskā pakta par pilsoņu un pilsoniskajām tiesībām 19.pantā noteiktajam. Cilvēkattiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 17.pants noteic, ka neko no šajā konvencijā ietvertā nedrīkst tulkot kā jebkādas valsts, grupas vai personas tiesības iesaistīties jebkādā darbībā vai veikt jebkādu darbību, kuras mērķis ir likvidēt kādu no šeit minētajām tiesībām un brīvībām vai ierobežot tās lielākā mērā nekā tas noteikts šajā konvencijā. Savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 17.panta mērķis ir padarīt neiespējamu situāciju, kad indivīdi izmanto tiesības, lai izplatītu idejas, kas ir pretrunā konvencijas tekstam un garam (Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005.gada 13.decembra spriedums lietā „Witzsch v. Germany”, iesnieguma Nr. 7485/03). Balstoties uz Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 17.pantu, Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākās lietās ir lēmusi, kādas darbības nav aizsargātas ar minētās konvencijas 10.pantu, piemēram, holokausta noliegšana. Izvērtējot Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā pausto, secināms, ka no Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas aizsardzības tiek izslēgti nopietni, plaši un intensīvi izteikumi, nevis izteikumi, kam raksturīga parasta nozākāšana, piemēram, paužot, ka kādas tautības cilvēki ir muļķi u.tml. Savukārt, kā tas jau norādīts iepriekš šajā lēmumā, apelācijas instances tiesa nav izvērtējusi visus apstrīdēto izteikumu aspektus. Līdz ar to Augstākā tiesa atzīst, ka apelācijas instances tiesa tādējādi nevarēja izlemt, vai apsūdzētā /pers. B/ izteikumi komentārā var vai nevar tikt aizsargāti ar tiesībām uz vārda brīvību.”

Gandrīz visos tiesu spriedumos, kuros analizēts naida runas plašums, tiek prezumēts, ka, ja naida runa publicēta internetā (interneta ziņu portālā, kā komentārs vai arī sociālajos tīkos), tad tās izplatība ir uzskatāma par plašu.

Piemēram, Rīgas Apgabaltiesas 2018.gada 20.februāra spriedumā lietā Nr.11840002515 secināja:

“Nemot vērā augstāk minēto, tiesas kolēģija uzskata, ka lietā iegūtie un tiesas izmeklēšanas laikā pārbaudītie pierādījumi dod pamatu secinājumam, ka/pers. E/ ir rīkojies apzināti un tā

darbības bija vērstas uz rasu naida izraisīšanu, par ko liecina apstākļi, ka/pers. E/ ierakstu ievietoja publiskajā telpā, proti, interneta vietnē www.facebook.com, tādā veidā apzinājās, ka ar to varēs iepazīties neierobežots skaits citu šīs interneta vietnes lietotāju, t.sk., melnādaini cilvēki un apzināti izdarīja ierakstu, kurā tiek aizskarti, pazemoti un noniecināti melnādaino rasei piederīgie, kā arī pauda uzskatu par nepieciešamību ierobežot viņu cilvēktiesības.”

Kā norādīts šī pētījuma 2.nodaļā, attiecībā uz internetu un runas izplatīšanas plašumu Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka internetā izplatītie izteikumi mazas grupas ietvaros noteikti nesasniedz to pašu informācijas plašumu, kuru sasniedz bieži apmeklētās interneta vietnes. Tamdēļ, lai vērtētu informācijas izplatības plašumu, ir svarīgi vērtēt, cik lielā mērā interneta publikācija ir sasniegusi auditoriju.²⁷⁹ Ja publikācija Internetā (ieraksts sociālajā tīklā) vai komentārs ir pieejams tikai ierobežotai personu grupai, tad sekas var būt citādas, nekā tad, ja šī publikācija ir pieejama visiem.²⁸⁰

Tāpat tiesu spriedumos var atrast norādes uz metodoloģiju, kurš ļauj konstatēt nodoma esamību. Tā Augstākās tiesas Senāts 2018.gada 5.jūlija spriedums lietā Nr.11840002515 ir norādījis:

“[7.4] Krimināllikuma 78.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva objektīvo pusi veido darbības, kas vērstas uz nacionālā, etniskā, rasu vai reliģiskā naida un nesaticības izraisīšanu. Šīs darbības var izpausties ne tikai fiziskā aizskārumā, bet arī verbālā aizskārumā (mutiski un rakstiski). Augstākā tiesa pētījumā „Tiesu prakse krimināllietās par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu” sniegusi vairākas atziņas, kam varētu būt nozīme iztiesājot lietu personas apsūdzībā par Krimināllikuma 78.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu. Augstākā tiesa norādījusi, ka noziedzīgā nodarījuma sastāva konstatēšanai šādās lietās ir svarīga personas subjektīvā attieksme un motivācija, veicot šādas darbības. Proti, apsūdzētā aktīvas darbības, kas vērstas uz komentāra izplatīšanu, padarot to pieejamu visiem mājas lapas apmeklētājiem, liecina par apzinātu rīcību. Turklāt nozīme ir ne tikai apsūdzētā liecībām, bet arī citiem apstākļiem, piemēram, personas uzvedībai noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā un

---

²⁷⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018.gada 28.augusta spriedums lietā *Savva Terentyev pret Krieviju* (pieteikuma Nr.10692/09), 79.paragrāfs

²⁸⁰ Wolfgang Benedek, Matthias C.Kettermann, *Freedom of expression and the Internet*, Eiropas Padome, 2.izdevums, 2020.gads, 101.lpp

nozieguma izdarīšanas kontekstam, cietušā liecībām, liecinieku liecībām, apsūdzētā saistībai ar naidu kurinošām organizācijām un apsūdzētā liecību maiņai pirmstiesas un tiesas izmeklēšanas laikā. Būtisks faktors, kas atšķir „naida runu” no citiem verbāliem aizskāruma veidiem, piemēram, no neslavas celšanas personai, ir fakts, ka aizskāruma motīvs ir nevis personas rīcība vai uzskati, bet tā pamatā visbiežāk ir personai no dzimšanas piemītošas īpašības, piemēram, atšķirīga ādas krāsa (Augstākās tiesas 2012.gada tiesu prakses apkopojums „Tiesu prakse krimināllietās par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu”, <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas>). Kasācijas instances tiesa konstatē, ka apelācijas instances tiesa savā spriedumā ir atsaukusies uz pētījumu un pareizi izmantojusi tajā norādītās atziņas. [7.5] Krimināllikuma 78.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjektīvo pusi veido tiešs nodoms. Augstākā tiesa norāda, ka izteikumu saturs ir viens no centrālajiem punktiem tiesu motīvos un ir būtisks elements naida vai nesaticības izraisīšanā. Izteikumu satura analīze var ietvert izteikuma provokatīvās un tiešuma pakāpes noteikšanu, kā arī ietvert izteikuma formas, stila argumentu rakstura izvērtējumu.”

Soda noteikšana un tā samērīgums

Absolūtajā vairākumā lietu par naida runu personu notiesā ar brīvības atņemšanu, bet sodu nosaka, piemērojot Krimināllikuma 55.pantu, tādejādi reālu brīvības atņemšanu aizstājot ar nosacītu sodu. Kā norāda krimināltiesību eksperts:

“Lemjot par nosacītas notiesāšanas piemērošanu vai vieglāka soda noteikšanu nekā likumā paredzētais, tiesām jāievēro ne tikai vainīgā personību raksturojošie dati, bet arī fakti, kas saistīti ar noziedzīgu nodarījumu. Ja tiesa atzīst par iespējamu piemērot nosacītu sodu personai, kura izdarījusi smagu vai sevišķi smagu noziegumu, pieņemtais lēmums īpaši jāmotivē, tostarp pievēršot uzmanību vispārējās prevencijas mērķa sasniegšanai.⁶ No minētā izriet, ka tiesai, kura pēc norādītā piemēra notiesātu personu un piemērotu Krimināllikuma 55. pantu, tas būtu īpaši jāmotivē. Turklāt, autora ieskatā, tas arī nozīmē, ka nākamās instances tiesai, izskatot, piemēram, protestu par Krimināllikuma 55. panta piemērošanu, šādā gadījumā ne tikai būtu rūpīgi jāvērtē, vai zemākas instances tiesa ir īpaši motivējusi Krimināllikuma 55. panta piemērošanu, bet arī, – vai šī motivācija patiesi varēja radīt pārliecību, ka vainīgais turpmāk neizdarīs likumpārkāpumus, jo, autora ieskatā, par šādu īpašo motivāciju nevar būt vainīgā

izglītība, dzīves pieredze vai kādi citi kritēriji, proti, tas pats, kas personai piemita jau nozieguma izdarīšanas laikā.”²⁸¹

Šajā kontekstā ir vērts atgriezties pie diskusijas par administratīvās atbildības par naida runu noteikšanas nepieciešamību, jo, piemērojot nosacītu sodu lielākajā daļā spriedumu, rodas jautājums par krimināltiesiskās atbildības nepieciešamību un pamatotību visos naida runas gadījumos, ņemot vērā vainīgajam noteikto sodu.

Līdz ar to secināms, ka tiesu praksē trūkst virspusēju naida runas kritēriju izvērtēšana, turklāt ne vienmēr kritēriji tiek piemēroti atbilstoši starptautiskajos tiesību dokumentos noteiktajam.

---

²⁸¹ Aldis Lasmanis, Rīgas tiesas apgabala prokuratūras prokurors, Soda noteikšana krimināllietās par naida runu un naida noziegumiem, Jurista Vārds, Nr.25/26, 2022.gada 21.jūnijs

7. Secinājumi un ieteikumi

1. Raugoties no sociālas un politikas analīzes viedokļa, naida noziegumi Latvijā tiek vāji atpazīti un netiek uzskatīti par sociāli un politiski svarīgu prioritāti. Pirmkārt, tas saistīts gan ar augstu toleranci pret vardarbību kopumā, gan vietējo sociālo un kultūras kontekstu, kas liek raudzīties uz daudziem Eiropas līmenī pašsaprotamiem jautājumiem – rase, seksuālā orientācija, u.tml. – Latvijai specifiskā perspektīvā. Nereti nodarījumi, kas Eiropas kontekstā būtu interpretēti kā naida noziegumi, Latvijā tiek uztverti kā sabiedrības norma, par to liecina augsts neiecietības līmenis pret dažādām sabiedrībā pastāvošām pazīmēm.
2. Gan nacionālās politikas formulēšanas, gan ieviešanas līmenī trūkst izpratnes par naida noziegumu strukturālo cēlonību. Naida noziegumi tiek skatīti kā izolēti incidenti, kuru pamatā ir nodarījums “ar būtisku kaitējumu”, naida aspektam kļūstot par otršķirīgu vai nepiemērojamu faktoru. Šī problēma redzama gan KL formulējumā, gan piemērošanā.
3. Naida nozieguma upuriem, līdzīgi kā citiem vardarbības upuriem, bieži nepieciešams papildus atbalsts, jo nodarījums skar ne tikai personu, bet arī tās sociālo identitāti un rada dziļāku kaitējumu. Patlaban ir vājš gan atbalsta mehānisms, gan atgriezeniskā saite, kas nepieciešama, lai potenciālie upuri vērstos pēc palīdzības.
4. Augsta tolerance un iespēja izvairīties no soda atbalsta un motivē potenciālo nozieguma izdarītāju, stiprinot pārliecību par naida nozieguma nesodāmību vai par sabiedrisko labumu. Kā norāda ārvalstu pētnieki, savas kopienas subjektīva apdraudējuma sajūta ir viens no naida nozieguma biežākajiem motivātoriem.
5. Aizsardzība pret naida noziegumiem un naida runu Latvijas tiesiskajā regulējumā būtībā ir paredzēta tikai krimināltiesībās. Civiltiesībās un administratīvās tiesībās noteiktā aizsardzība pret naida runu ir fragmentāra. Civiltiesībās noteiktā aizsardzība pret naida runu kā aizskaršanu ir noteikta darba tiesību jomā (Darba likums) un attiecībā uz piekļuvi precēm un pakalpojumiem (Patērētāju tiesību aizsardzības likums, Fizisko personu — tiesiska darījuma dalībnieku — diskriminācijas aizlieguma likums). Administratīvā atbildība (Administratīvo sodu likums par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā) ir paredzēta tikai par **totalitāro režīmu simbolu izmantošana publiskā vietā un militārās agresijas un kara noziegumu slavinošu simbolu izmantošana publiskā vietā.**

6.Krimināltiesību jomā norma, kura aizsargā pret naida noziegumiem ir Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punktu, kurš par atbildību pastiprinošu apstākli uzskata gadījumu, kad noziedzīgs “noziedzīgs nodarījums izdarīts rasistisku, nacionālu, etnisku vai reliģisku motīvu vai sociālā naida dēļ”.

7.Aizsardzība pret naida runu šaurākā nozīmē ir noteikta Krimināllikuma 71.¹ pantā “Aicinājums uz genocīdu”, 74.¹ pantā “Genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru un kara nozieguma attaisnošana”, 78.pantā “Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana” un 150.pantā “Sociālā naida un nesaticības izraisīšana”.

8. Saskaņā ar tiesību zinātnieku viedokli pie Krimināllikuma normām, kuras nosaka atbildību par naida noziegumiem un naida runu plašākā nozīmē, ir pieskaitāms arī 77.pants “Aicinājums uz agresīvu karu”, 79.⁶ pants “Terorisma attaisnošana, aicinājums uz terorismu un terorisma draudi”, 81.pants “Pret Latvijas Republiku vērsta darbība” un 149.¹ pants “Diskriminācijas aizlieguma pārkāpšana”.

9.Latvijas tiesību teorijā, atšķirībā no starptautiskajām tiesībām, nav izstrādāta doktrīna, kura nošķirtu naida noziegumus no naida runas. Skaidra teorētiskā pieeja naida noziegumu un naida runas kvalificēšanā saskaņā ar Krimināllikumā noteiktajiem noziedzīgo nodarījumu sastāviem ir būtiska naida noziegumu un naida runas identificēšanai un sodīšanai par to, tādēļ ir nepieciešama tālāka tiesību zinātnieku diskusija nolūkā izstrādāt vienotu teorētisko pieeju.

10.Raugoties uz krimināltiesisko regulējumu, kurš vērsts pret naida runu, ir konstatējamas vairākas problēmas. Pamatā problēma ir faktā, ka aizsardzība pret naida runu ir noteikta divās normās - 78.pantā “Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana” un 150.pantā “Sociālā naida un nesaticības izraisīšana”, lai gan nozieguma objekts un nozieguma objektīvā puse ir viena un tā pati.

Minētās normas atšķiras:

- 1) ar diskriminācijas aizlieguma pazīmēm jeb personu grupām, kuras tās aizsargā (78.pants - nacionalitāti, etnisko piederība, rasi vai reliģisko pārliecību; bet 150.pants - dzimumu, vecumu, invaliditāti vai jebkuru citu pazīmi);
- 2) Krimināllikuma 78. un 150.pants ievietots atšķirīgās Krimināllikuma nodaļās - Krimināllikuma 78.pants IX nodaļā, kura regulē noziegumus pret cilvēci, mieru, kara noziegumus un genocīdu, bet Krimināllikuma 150.pants XIV nodaļā, kura regulē noziedzīgus nodarījumus pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām;
- 3) tā kā abas normas ir ievietotas dažādās nodaļās, formāli atšķiras šo noziedzīgo nodarījumu smagums un nopietnība, tādēļ:
  - a. Krimināllikuma 78.pantā noteiktos naida runu izmeklē Valsts drošības dienests, bet 150.pants noteiktos - Valsts policija;
  - b. Atšķiras Krimināllikuma 78.pantā un 150.pantā noteikto sankciju smagums
- 4) Krimināllikuma 78.pantā noteiktais sastāvs ir formāls, kamēr 150.pantā noteiktais ir materiāls un tas prasa pierādīt "būtisku kaitējumu".

Praksē šāda nošķiršana var radīt sekojošas problēmas:

- 1) atbilstošas normas piemērošana, ja ir notikusi naida runa, balstoties uz vairākām diskriminācijas aizlieguma pazīmēm vienlaikus;
- 2) institucionālās piekritības noteikšana starp Valsts drošības dienestu un Valsts policiju.

Tāpat no starptautiskā tiesiskā regulējuma neizriet tas, ka personas būtu vairāk aizsargājamās pret naida runu un naida noziegumiem, piemēram, rases, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības dēļ, nekā, piemēram, invaliditātes, dzimuma vai seksuālās orientācijas dēļ. Kā minēts jau iepriekš, valstu pienākums ir primāri aizsargāt tās grupas, kuras ir pakļautas vislielākajam naida runas un naida noziegumu riskam. No minēta izriet, ka Latvijas tiesiskais regulējums, kurš noteikts Krimināllikuma 78. un 150.pantā, dalot aizsargājamās diskriminācijas aizlieguma pazīmes, neatbilst starptautiskajās tiesībās noteiktajiem standartiem.

Ņemot vērā minēto, ir nepieciešams abas normas - Krimināllikuma 78. un 150.pantus apvienot vienā.

11. Krimināllikuma 149.¹ panta objektīvā puse ir ļoti plaša. Tā ietver diskriminējoša rakstura darbības, lai diskriminētu personu, personu grupu atkarībā no nacionālās, etniskās, rases vai reliģiskās piederības. Kā norādīts šī pētījuma 2.nodaļā, diskriminācija ir mazāk labvēlīga attieksme pret personu vai personu grupu nemaināmas pazīmes vai statusa dēļ, tātad diskriminācija var izpausties daudz un dažādos veidos. Šajā sakarā ir svarīgi norādīt, ka, lai aizsardzība pret diskrimināciju būtu efektīva, ir precīzi jādefinē, kurā konkrētā izpausmes formā diskriminācija ir sodāma. Tas, ka Krimināllikuma 149.¹ pants nekad nav ticis piemērots ne izmeklēšanas iestāžu, ne arī tiesu praksē norāda, ka norma nav noformulēta tā, lai to varētu efektīvi piemērot.

12. Starptautisko tiesību dokumenti nosaka gan tās pazīmes (grupas), kuras būtu skaidri jāaizsargā pret naida noziegumiem un naida runu, gan arī atzīst, ka, lemjot, kuras pazīmes ir iekļaujamas nacionālajā tiesiskajā regulējumā, kā aizsargājamās, ir jāņem vērā nacionālais sabiedriskais un vēsturiskais konteksts, kā arī statistika par to, uz kuru pazīmju pamata naida noziegumi un naida runa notiek visbiežāk. Uz to, ka ir nepieciešams noteikt skaidru aizsardzību pret naida runu un naida noziegumiem, kuri balstīti uz aizspriedumiem pret personām viņu seksuālās orientācijas un dzimuma identitātes dēļ, ir norādījuši gan Latvijas speciālisti, gan starptautiskās institūcijas. Tam par iemeslu ir fakts, ka sabiedrībā visaugstākais aizspriedumu līmeni pastāv tieši attiecībā uz personām ar atšķirīgu seksuālo orientāciju un dzimuma identitāti. Līdz ar to tiesiskajā regulējumā ir skaidri nosakāma aizsardzība pret naida noziegumiem un naida runu, balstoties uz personas dzimtes identitāti un seksuālo orientāciju.

13. Saskaņā ar starptautiskajos tiesību dokumentos noteikto, par naida runu krimināltiesisku sankciju drīkst piemērot tikai pašos nopietnākajos gadījumos, t.i., gadījumos, kad naida runa izteikta ar nodomu un ir jākonstatē, ka naida runa, saprātīgi vērtējot, var izraisīt mudināt uz vardarbību, iebiedēšanu, naidīgumu vai diskrimināciju pret mērķa grupu un naida runa ir pausta publiskā kontekstā. Tāpat ir jākonstatē, ka runa atbilst visiem starptautiskajās tiesībās noteiktajiem naida runas kritērijiem. Tai pat laikā par naida runu ir uzskatāmas arī tādas izpausmes, kuras neatbilst visiem šiem kritērijiem, tāpēc, lai nodrošināti efektīvu aizsardzību pret

naida runu valstīm ir jānosaka arī administratīvā un civilā atbildība par naida runu. No minētā izriet, ka Latvijai ir jānosaka administratīvā atbildību par naida runu.

14. Valsts drošības dienesta kompetencē ietilpst izmeklēt noziedzīgus nodarījumus, kuri noteikti 71.¹ pantā “Aicinājums uz genocīdu”, 74.¹ pantā “Genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru un kara nozieguma attaisnošana”, 78.pantā “Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana”, bet Valsts policijas kompetencē ir izmeklēt noziedzīgus nodarījumus, kuri noteikti Krimināllikuma 150.pantā “Sociālā naida un nesaticības izraisīšana”. Tāpat Valsts policijas kompetencē pamatā ietilpst arī naida noziegumu izmeklēšana, jo šī institūcijas kompetencē ir tādu tipiskāko naida noziegumu izmeklēšanā kā nonāvēšana (Krimināllikuma XII nodaļa), noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību (Krimināllikuma XIII nodaļa), noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu (Krimināllikuma XVIII nodaļa).

Atšķirīga institucionālā piekritība ir problemātiska tieši naida runas, kura noteikta Krimināllikuma 78. un 150.pantā, līdz ar to gan Valsts policija, gan tiesību eksperti norāda uz nepieciešamību apvienot Krimināllikuma 78. un 150.pantu vienā un tā izmeklēšanu noteikt tikai vienai institūcijai. Valsts policija uzskata, ka tam ir jābūt Valsts drošības dienestam, jo šajā iestādē speciālisti ir specializējušies naida noziegumu un naida runas jomā, kamēr citi speciālisti uzskata, ka Valsts drošības dienestam ir jānodarbojas ar valsts drošības jautājumiem, un, uzliekot tai par pienākumu izmeklēt visus naida noziegumus un naida runas gadījumus, šai institūcijai varētu nepietikt kapacitāte.

15. Saskaņā ar Valsts policijas sniegto statistiku laika posmā no 2016.gada līdz 2020.gadam reģistrēti 121 iesniegums par naida runu, bet 86 gadījumos ir pieņemti lēmumi par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu. Lielākajā daļā šo lēmumu kā pamats atteikt ierosināt kriminālprocesu ir minēts Krimināllikuma 150.pantā minētā “būtiskā kaitējuma” neesamība. Tāpat ir bieži ir problemātiska nodoma pierādīšana. Kā uzskata nevalstiskās organizācijas “, no Valsts policijas lēmumiem nereti izriet fakts, ka Krimināllikuma 150.pantā noteiktā prasība pēc “būtiska kaitējuma”, kā arī nodoma konstatēšanas, nereti ir kā iegansts, lai atteiktu uzsākt kriminālprocesu. Būtībā tas sakrīt ar kopējo ainu, kura izriet no statistikas.

16. Sevišķi problemātiska ir naida noziegumu identificēšana un izmeklēšana praksē. Kā izriet no Valsts policijas statistikas, būtībā nav reģistrētu naida noziegumu, t.i., noziedzīgu nodarījumu, kuros būtu identificēts atbildību pastiprinoši apstākļi saskaņā ar Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punktu, lai gan, kā norāda prokuratūra, šāds vainu pastiprinošs apstākļis laika posmā no 2011.gada 1.janvāra līdz 2021.gada 30a.priem konstatēts 2 kriminālprocesos. Tāpat identificēts tikai viens spriedums, kurā skatīts jautājums par Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punkta piemērošanu. Tas norāda to, ka naida noziegumi netiek atpazīti, izmeklēti un vainīgie atbilstoši sodīti.

17. Kā norāda starptautiskās institūcijas, sekmīga naida runas apkarošana bieži ir atkarīga arī no tiesiskā regulējuma efektīvas piemērošanas, kas ir iespējams tikai gadījumā, ja pastāv laba sadarbība starp tiesību aizsardzības iestādēm un tajās strādājošie ir atbilstoši apmācīti. Līdz ar to primāri Latvijā būtu jākoncentrējas uz speciālistu apmācību, t.sk., izskatot jautājumu par naida noziegumu un naida runas gadījumu nodošanu specializētas Valsts policijas nodaļas kompetencē.

18.Saskaņā ar pētījuma ievaros identificēto laika posmā no 2011.gada līdz 2021.gadam par Krimināllikuma 74.¹pantā noteikto noziedzīgo nodarījumu ir taisīti –3 spriedumi, par 78.pantā noteikto – 41 spriedums un par 150.pantā noteikto – 5 spriedumi. Vairākums no šīm lietām tiesā izskatītas vienošanās kārtībā. Tas norāda uz to, ka kopumā Valsts drošības dienests efektīvāk identificē un izmeklē naida runas gadījumus (kompetence Krimināllikuma 74.¹pants un 78.pants), kamēr Valsts policijas paveikto ((kompetence Krimināllikuma 150.pants) nevarētu uzskatīt par apmierinošu, ņemot vērā naida runas apjomus it sevišķi digitālajā vidē. To papildina arī fakts, ka datu bāzē tika identificēts tikai viens spriedums, kurā tiesa skatījusi jautājums par Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punktā noteiktā atbildību pastiprinošā apstākļa piemērošanu.

18.Iepazīstoties ar pieejamiem spriedumiem par naida runu, ir secināms, ka nevienā spriedumā tiesa nav analizējusi lietas apstākļus, ņemot vērā visus naida runas kvalificēšanas kritērijus, proti, runas saturs, politiskais, sociālais konteksts runas izteikšanas laikā, nodoms, runātāja loma un status sabiedrībā, runas izplatīšanas veids, tās plašums, seku iespējamība. Neievērojot visus naida runas izvērtēšanas kritērijus, tiesa var pārkāpt personas vārda brīvības robežas.

19. Absolūtajā vairākumā lietu par naida runu personu notiesā ar brīvības atņemšanu, bet sodu nosaka, piemērojot Krimināllikuma 55.pantu, tādejādi reālu brīvības atņemšanu aizstājot ar

nosacītu sodu. Minētais rada jautājumu, no vienas puses, par sodu samērīgumu, vai naida runa izteicējs vienmēr saņem atbilstošas bardzības sodu, un, no otras puses, ja prakse pamatā tiek piespriests nosacīts sods, vai krimināla sankcija lielā vairumā gadījumu vispār būtu nepieciešama.

IZMANTOTIE AVOTI

Starptautiskie tiesību akti

Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām, Latvijas Vēstnesis Nr.61, 2003.gada 23.aprīlis, pieejams <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/705>

Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām, Latvijas Vēstnesis Nr.27, 2010.gada 17.februāris, pieejams <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>

Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, Latvijas Vēstnesis Nr.143/144, 1997.gada 13.jūnijs, pieejams <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649>

Pārskatītā Eiropas Sociālā Harta, Latvijas Vēstnesis Nr.40, 2013.gada 26.februāris, pieejams <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/339>

Eiropas Savienības Pamattiesību harta, 21. panta pirmā daļa. Parakstīta Strasbūrā 12.12.2007.

Padomes Pamatlēmums 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm. Parakstīts Briselē 28.11.2008.

Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu (Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva), 22. pants. Parakstīta Briselē 10.03.2010. . [01.11.2021. red.].

Padomes 2000.gada 29.jūnija Direktīvu [2000/43/EK](#), ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības

Padomes Direktīva 2000/78/EK (2000. gada 27. novembris), ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju, *OV L 303, 2.12.2000., 16./22.lpp*

Eiropas Parlamenta un Padomes 2006.gada 5.jūlija Direktīvu [2006/54/EK](#) par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgas iespējas un attieksmi pret vīriešiem un sievietēm nodarbinātības un profesijas jautājumos (pārstrādātā versija)

Padomes Direktīvu 2004/113/EK (2004. gada 13. decembris), ar kuru īsteno principu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm, attiecībā uz pieeju precēm un pakalpojumiem, preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu; Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 200/41/ES (2010. gada 7. jūlijs) par to, kā piemērot vienlīdzīgas attieksmes principu vīriešiem un sievietēm, kas darbojas pašnodarbinātas personas statusā, un ar kuru atceļ Padomes Direktīvu 86/613/EEK

Starptautisko tiesu spriedumi

Eiropas Cilvēktiesību tiesa

Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021.gada 8.aprīļa Lielās Palātas spriedums lietā *Vavrička un citi pret Čehiju* (pieteikuma Nr.47621/130)

Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021.gada 16.februāra spriedums lietā *Beizaras un Levickas pret Lietuvu* (pieteikuma Nr.41288/15)

Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018.gada 28.augusta spriedumu lietā *Savva Terentyev pret Krieviju* (pieteikuma Nr.10692/09)

Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 25. jūlija spriedums lietā *Carvalho Pinto de Sousa Morais pret Portugāli*, pieteikums Nr. 17484/15

Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017.gada 28.marta spriedumu lietā *Škorjance pret Horvātiju*, pieteikuma Nr.25536/14

Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015.gada 15.oktobra spriedums lietā *Perincek pret Šveici* (pieteikuma Nr.27510/08)

Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2012.gada 9.februāra sprieduma lietā *Vejdeland un citi pret Zviedriju* (iesnieguma Nr. [1813/07](#)), 55.punkts

Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010.gada 13.jūlija spriedums lietā *Clift pret Apvienoto Karalisti*, iesnieguma Nr.7205/07

Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2003.gada 24.jūnija lēmumu lietā *Garaudy pret Franciju* (pieteikuma Nr.65831/01)

ECT 2003.gada 8.janvāra spriedumu lietā *L un V pret Austriju* (pieteikuma Nr.39392/98 un Nr.39829/98)

ECT spriedumu lietā *Thlimmenos pret Grieķiju*, pieteikuma Nr. 34396/97 (06.04.2000.)

Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994.gada 20.septembra spriedums lietā *Otto-Preminger-Institut pret Austriju* (pieteikuma Nr.13470/87)

ECT spriedumu lietā *Adulaziz, Cabales un Balkandali pret Apvienoto Karalisti*, pieteikumu Nr.9214/80, 9473/81, 9474/81 (28.05.1985.)

ECT 1984.gada 28.novembra spriedums lietā *Rasmussen pret Dāniju* (pieteikuma Nr.9118/80)

Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1987.gada 28.oktobra spriedums lietā *Inze pret Austriju*, iesnieguma Nr.8695/79

Eiropas Savienības tiesa

Eiropas Savienības tiesas 2021.gada 15.jūlija spriedums lietā apvienotajās lietās C-804/18 IX pret *WABE eV un C-341/19 MH Müller Handels GmbH* pret MJ, ECLI:EU:C:2021:594

Eiropas Savienības tiesas 2015. gada 16. jūlija spriedums lietā *CHEZ Razpredelenie Bulgaria*, C-83/14, EU:C:2015:480

Eiropas Savienības tiesas spriedumus lietā *Coleman* C-303/06 (2008.gada 17.jūlijs)

EST spriedumu lietā C-17/05 *B.F. Cadman v Health & Safety Executive*, [2006] ICR 1623

Starptautiskās ieteikumtiesības

ANO (United Nations)

ANO Rasu diskriminācijas izsaukšanas komitejas Vispārējais komentārs Nr.35 par rasistiskas naida runas izskaušanu, 2013.gada 26.spetembris, pieejams angļu val.

<https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html>

ANO Cilvēktiesību Komitejas Vispārējais komentārs Nr.34, 5.pagrāfs, pieejams angļu val.

<https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf>

United Nations Strategy and Action Plan non Hate Speech, 2019.gads, pieejams angļu val.

<https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>

Rabatas Darbības Plāns, ANO Cilvēktiesību Komitejas 22 sesija, 2013.gada 11.janvāris, pieejams angļu val. https://digitallibrary.un.org/record/746343/files/A_HRC_22_17_Add.4-EN.pdf

UN General Assembly 11 January 2013 Human Rights Council Twenty-second session Agenda item 2 Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and reports of the Office of the High Commissioner and the Secretary-General (Rabat Action Plan),

https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/SeminarRabat/Rabat_draft_outcome.pdf

Eiropas Padome (Council of Europe)

Eiropas Padomes Ministru Komitejas 2022.gada 20.maija Rekomendāciju CM/Rec(2022)16 par naida runas izskaušanu, pieejams angļu valodā

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a67955

Eiropas Padomes Ministru Komitejas Rekomendācija Nr.R (97) 20, pieejama angļu val.

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680505d5b

Recommendation No. R (92) 19 of the Committee of Ministers to member states on video games with a racist content;

Recommendation 1543 (2001) Racism and xenophobia in cyberspace;

Resolution 1345 (2003) Racist, xenophobic and intolerant discourse in politics,

Resolution 1760 (2010) Recent rise in national security discourse in Europe: the case of Roma

Recommendation 1805 (2007) Blasphemy, religious insults and hate speech against persons on grounds of their religion; Resolution 1563 (2007) Combating anti-Semitism in Europe

Resolution 1605 (2008) European Muslim communities confronted with extremism

Resolution 1743 (2010) Islam, Islamism and Islamophobia in Europe

Resolution 1846 (2011) Combating all forms of discrimination based on religion

Resolution 1928 (2013) Safeguarding human rights in relation to religion and belief, and protecting religious communities from violence

Resolution 1948 (2013) Tackling discrimination on the grounds of sexual orientation and gender identity

Resolution 1728 (2010) Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity

Recommendation CM/Rec(2019)1 of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating sexism

Eiropas Padomes Ministru Komitejas Rekomendācija CM/Rec(2019)1, Seksisma novēršana un apkarošana, Papildinājums ieteikumam, pieejams <https://rm.coe.int/lv-recomendation-on-sexism-prevention/168097f2b2>

1

Recommendation CM/Rec(2018)2 of the Committee of Ministers to member States on the roles and responsibilities of internet intermediaries

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680790e14

Resolution 2275 (2019) The role and responsibilities of political leaders in combating hate speech and intolerance <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=27636&lang=en>

Recommendation No. R (97) 21 of the Committee of Ministers to member states on the media and the promotion of a culture of tolerance

Resolution 2144 (2017) Ending cyberdiscrimination and online hate
<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23456>

Recommendation CM/Rec(2014)6 of the Committee of Ministers to member States on a Guide to human rights for Internet

Recommendation CM/Rec(2018)2 of the Committee of Ministers to member States on a the roles and responsibilities of internet intermediaries
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680790e14;

Resolution 2144 (2017) Ending cyberdiscrimination and online hate
<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23456>

Eiropas Komitejas pret rasismu un neiecietību Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.15 (General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance) 2016.gada 21.marts

Eiropas Pretrasima un neiecietības Komitejas Vispārējā politikas Rekomendācija Nr.7 (General Policy Recommendation No.7 on national legislation to combat racism and racial discrimination of the European Commission against Racism and Intolerance) 2002.gada 13.decembris ar 2017.gada 7.decembra grozījumiem, 14.lpp. 12.pagrāfs, pieejams latviešu val. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-7-revised-on-national-legislatio/16808b5ab4>

Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, 43.punkts, pieejams angļu val.
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d383a>

Skaidrojošais memorands pie Eiropas Padomes Ministru Komitejas 2022.gada 20.maija Rekomendācijas CM/Rec(2022)16 par naida runu, pieejams angļu valodā
<https://rm.coe.int/prems-083822-gbr-2018-recommendation-on-combating-hate-speech-memorand/1680a710c9>

The Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue (submitted in accordance with Human Rights Council

resolution 16/4, A/67/357), 2012.gada 7.septembris, 47.punkts, pieejams angļu valodā <https://digitallibrary.un.org/record/735838>;

ANO Cilvēktiesību komitejas Noslēguma piezīmes par Latvijas trešo ziņojumu, 2014.gada 11.aprīlis, pieejams <https://www.mfa.gov.lv/lv/media/3943/download>

Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas Noslēguma secinājumi par Latvijas Republikas otro kārtējo ziņojumu, 2021.gada 30.marts, pieejams <https://www.mfa.gov.lv/lv/media/3994/download>

ANO Rasu diskriminācijas izskaušanas komiteja Noslēguma secinājumi par apvienoto sesto līdz divpadsmito Latvijas kārtējo ziņojumu, 2018.gada 25.septembris, pieejams <https://www.mfa.gov.lv/lv/media/3957/download>

Nacionālie tiesību aktu

Latvijas Republikas Satversme, Latvijas Vēstnesis Nr.43, 1997.gada 1.jūlijs, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>

Fizisko personu - tiesiska darījuma subjektu – diskriminācijas aizlieguma likums, Latvijas Vēstnesis Nr.199, 2012.gada 19.decembris, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/253547-fizisko-personu--saimnieciskas-darbibas-veiceju--diskriminacijas-aizlieguma-likums>

Invaliditātes likums, LV Nr.91, 09.06.2010.

Darba likums, Latvijas Vēstnesis Nr.105, 2001.gada 6.jūlijs, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/26019-darba-likums>

Patērētāju tiesību aizsardzības likums, Latvijas Vēstnesis Nr.104/105, 1999.gada 1.aprīlis, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/23309-pateretaju-tiesibu-aizsardzibas-likums>

Likums “Par Konvenciju par kibernoziģumiem un Konvencijas par kibernoziģumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīģajiem nodarīģumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās”, Latvijas Vēstnesis Nr.171, 2006.gada 26.oktobris, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/146481-par-konvenciju-par-kibernoziģumiem-un-konvencijas-par-kibernoziģumiem-papildu-protokolu-par-rasisma-un-ksenofobijas-noziedzigajiem>

LR Augstākās Padomes Deklarāģija “Par Latvijas Republikas pievienoģanos starptautisko tiesību dokumentiem cilģvģktiesību jautāģjumos”, Ziņotāģjs Nr.21, 1990.gada 24.maiģģ, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/75668-par-latvijas-republikas-pievienosanos-starptautisko-tiesibunbspdokumentiem-cilģvektiesibu-jautajumos>

Krimināllikums, Latvijas Vēstnesis Nr.199/200, 1998.gada 8.jūlijs, pieejams
<https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>

Administratīvo sodu likums par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā, Latvijas Vēstnesis Nr.96, 2020.gada 20.maijs, pieejams
<https://likumi.lv/ta/id/314808-administrativo-sodu-likums-par-parkapumiem-parvaldes-sabiedriskas-kartibas-un-valsts-valodas-lietosanas-joma>

Civillikums, Valdības Vēstnesis Nr.41, 1937.gada 20.februārī, pieejams
<https://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums>

Administratīvās atbildības likums, Latvijas Vēstnesis Nr.225, 2018.gada 14.novembris, pieejams
<https://likumi.lv/ta/id/303007-administrativas-atbildibas-likums>

Par [Krimināllikuma](#) spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību, Latvijas Vēstnesis Nr.331/332, 1998.gada 4.novembris, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/50539-par-kriminallikuma-spekatsanas-un-piemerosanas-kartibu>

Kriminālprocesa likums, Latvijas Vēstnesis Nr.74, 2005.gada 11.maijs, pieejams
<https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>

Satversmes tiesa

Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010. gada 13. maija spriedums Lietā Nr. 2009-94-01.
Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2009-94-01_Spriedums.pdf

Satversmes tiesas 2019.gada 7.novembra spriedumu lietā Nr.2018-25-01

Satversmes tiesas 2008.gada 29.decembra spriedumu lietā Nr.2008-37-03

Vispārējās jurisdikcijas tiesa

Augstākās tiesas Senāts 2018.gada 5.jūlija spriedums lietā Nr.11840002515

Augstākās tiesa 2018.gada 28.marta spriedums lietā Nr.11840001413

Rīgas Apgabaltiesas 2018.gada 20.februāra spriedumā lietā Nr.11840002515

Rīgas rajona tiesas 2015.gada 12.marta spriedums lietā Lieta Nr.11353037112

Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 17.oktobra spriedums lietā Nr.11094119210

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2009.gada 17.februāra spriedums lietā Nr.11088236107

Literatūra

Anhelita Kamenska, Jekaterina Tumule, Cīņa ar naida runu internetā: Eiropas Komisijas un uzticamo ziņotāju loma, Jurista Vārds Nr.25/26, 21.06.2022

Aldis Lasmanis, Rīgas tiesas apgabala prokuratūras prokurors, Soda noteikšana krimināllietās par naida runu un naida noziegumiem, Jurista Vārds, Nr.25/26, 2022.gada 21.jūnijs

Kritīne Pakārkle (Tiesībsarga biroja Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas juridiskā padomniece), Naida runa publiskajā telpā un ar to saistītie juridiskie izaicinājumi, Jurista Vārds Nr.25/26, 2022.gada 21.jūnijs

Armands Onzuls, Sociālais naidis digitālajā laikmetā – vai protam ar to cīnīties, , Jurista Vārds Nr.25/26, 21.06.2022

Ēriks Treļš (Valsts policijas koledžas docents), Normatīvā regulējuma problēmjaucājumi lietās par naida izraisīšanu, Jurista Vārds Nr.25/26, 21.06.2022

Uldis Zemzars, Jolanta Laura, Valentija Liholaja, Andrejs Judins, Edvīns Danovskis, Jānis Rozenbergs, Ērika Gribonika, Huligānisms internetā: vai vārda brīvībai ir robežas, Jurista Vārds Nr.45, 2021.gada 10.novembris, pieejams <https://juristavards.lv/doc/277529-huliganisms-interneta-vai-var-da-brivibai-ir-robezas/>

Wolfgang Benedek, Matthias C.Kettermann, Freedom of expression and the Internet, Eiropas Padome, 2.izdevums, 2020.gads, 101.lpp

Uldis Krastiņš, Valentija Liholaja, Krimināllikuma komentāri, pirmā daļa, otrais papildinātais izdevums, Tiesu Nama Aģentūra, Rīga, 2018

Uldis Krastiņš, Valentija Liholaja, Krimināllikuma komentāri, otrā daļa, otrais papildinātais izdevums, Tiesu Nama Aģentūra, Rīga, 2018

Pieter van Dijk, Fried van Hoof, Arjen van Rijn, Zeo Zwaak (eds), Theory and practice of the European Convention on human rights, 5.izdevums, Intersentia, 2018

Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, A Practical Guide on Hate Crime Laws, 2009, 42.lpp., pieejams angļu val. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>
Guide on Article 9 of the European Convention on Human Rights, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, 2021.gada 31.augusta redakcijā, pieejams angļu val.
https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_9_ENG.pdf

Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, 2021.gada 30.aprīļa redakcijā, pieejams angļu val.

https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_10_eng.pdf

Autoru kolektīvs. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2011

Kučs A., Markus K., Bērziņa L. Eiropas Savienība un pamattiesības. Grām.: Eiropas savienības tiesības. II daļa. Materiālās tiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs. Kristofa Ševes, Kaspara Gailīša, Ģirta Strazdiņa zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016.

European Union Agency for Fundamental Rights. Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on the Framework Decision on Racism and Xenophobia – with special attention to the rights of victims of crime. Vienna, 15.10.2013, p.5. Pieejams:

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-opinion-2-2013-framework-decision-racism-xenophobia_en.pdf

Constanța MĂTUȘESCU, “Discrimination by association” – between jurisprudential consecration at European level and legislative desire in Romania. Some considerations, Supplement of Law Review - Year 2019, pp. 114-135, pieejams angļu val.

http://internationallawreview.eu/fisiere/pdf/10_Matusescu_Supliment_Law_Review_SRDE_1.pdf

Tiesu prakses apkopojums “Naida runa un vārda brīvība (Tiesu prakse krimināllietās par Krimināllikuma 74.¹, 78., 150.pantū)” (tiesu prakse 2012.gada oktobris – 2018.gada maijs), Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 21.lpp., pieejams <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas>

Augstākās tiesas Senāts, Goda un cieņas Civiltiesiskā aizsardzība. Tiesu prakses apkopojums (2000.-2021.gads), pieejams

https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2021/goda_un_cienas_aizsardziba-2021.docx

Association of Chief Police Officers in Scotland (ACPOS). 2010. Hate Crime Guidance Manual. <http://www.hatecrimescotland.org/wp/wp-content/uploads/2014/08/Association-of-Chief-Police-Officers-in-Scotland-Hate-Crime-Manual-2010.pdf>

Baumanis, J. 2016. Naida interpretācija krimināltiesībās jeb kvantu kriminoloģija. *Administratīvā un kriminālā justīcija*, 4/2016 13, pp. 12-17.

Benesch, S. 2012. Words as Weapons. *World Policy Journal*, Vol. 29, no. 1, pp. 7–12.

- Brudholm, T. 2016. Conceptualizing hatred globally: is hate crime a human rights violation? In *The Globalization of Hate. Internationalizing Hate Crime?* Jennifer Scheppe, Mark Austin Walters, eds. Oxford University Press.
- College of Policing. 2014. Hate Crime Operational Guidance. <https://library.college.police.uk/docs/college-of-policing/Hate-Crime-Operational-Guidance.pdf>
- Dzelme, I. 2008. Latvijas Cilvēktiesību Centrs “Naida noziegumu psiholoģiskās sekas — cietušā pieredze un ietekme uz plašāku sabiedrību”
- Dzenovska, D. 2011. Public Reason and the Limits of Liberal Anti-Racism in Latvia. *Ethnos*, 75(4): 496–525.
- Dzenovska, D. 2018. School of Europeanness: Tolerance and Other Lessons in Political Liberalism in Latvia. Cornell University Press.
- Erjavec, K. & Poler, M. 2012. You Don't Understand, This is a New War! Analysis of Hate Speech in News Web Sites' Comments. *Mass Communication and Society*. 15. 899-920. 10.1080/15205436.2011.619679.
- EU FRA. 2020a. A long way to go for LGBTQ+I equality. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-LGBTQ+i-equality-1_en.pdf
- Gagliardone, I., Gal, D., Alves T., Martinez G. 2015. Countering Online Hate Speech. Unesco.
- Gardiner, B., Mansfield, M., Anderson, I., Holder, J., Louter, D. and Ulmanu, M. 2016. The dark side of Guardian comments. <https://www.theguardian.com/technology/2016/apr/12/the-dark-side-of-guardian-comments>
- Garland, J., Funnell, C. 2016. Defining hate crime internationally: issues and conundrums. In *The Globalization of Hate. Internationalizing Hate Crime?* Jennifer Scheppe, Mark Austin Walters, eds. Oxford University Press.
- Healy J. 2019. Thinking outside the box: intersectionality as a hate crime research framework. *Papers from the British Criminology Conference: Volume 19*
- HM Inspectorate of Constabulary and Fire & Rescue Services (HMICFRS). 2018. Understanding the difference. The initial police response to hate crime. <https://www.justiceinspectorates.gov.uk/hmicfrs/wp-content/uploads/understanding-the-difference-the-initial-police-response-to-hate-crime.pdf>
- Jubany, O.; Roiha, M. 2016. Prism: Backgrounds, Experiences and Responses to Online Hate Speech: A Comparative Cross-Country Analysis
- Kamenska, A, Treļs, E. 2017. NAIDA NOZIEGUMI: PRAKSE UN PROBLĒMAS. Latvijas Cilvēktiesību centrs

Kaprāns, M, Mieriņa, I, Saulītis, A. 2020. Starpkultūru stereotipi un aizspriedumi Latvijā. http://fsi.lu.lv/userfiles/Ethnic%20stereotypes_SAPC.pdf

Landes, X. 2008. 'Is there any good argument against homosexuality?' Politika.lv. http://www.politika.lv/topics/human_rights/15875i.

Latvijas Cilvēktiesību centrs. 2016. Results of foreign student and migrant survey on manifestations of intolerance in Latvia. Pieejams: http://cilvektiesibas.org.lv/media/attachments/10/05/2017/Student_survey_ENG2016_rVmHvwR.pdf

Macpherson, Sir W. 1999. The Stephen Lawrence Inquiry: Report of an Inquiry by Sir William Macpherson of Cluny. London: Stationery Office.

Mole, R. 2011. Nationality and sexuality: homophobic discourse and the 'national threat' in contemporary Latvia. *Nations and Nationalism*, 17 (3), 540–560.

Putniņa, A. 2007. Sexuality, masculinity and homophobia in Latvia

Rhodes, L.M. 2012. Being Latvian: Discourse and Identity Among Individuals of Black African Descent

Roberts Colin, Innes M., Williams M., Tregidga J., Gadd D. 2013. Understanding who commits hate crime and why they do it. *Social Research*, Issue 38/2013

Zalitis, K. un Elijase, A. 2014. Report on Homophobic and Transphobic Hate Crimes and Incidents in Latvia 2013.

Walters, M.A., Brown, R., Wiedlitzka. 2016. Causes and Motivations of hate crime. Equality and Human Rights Commission. Research report 102.

Citi avoti

Eiropas Komisija par demokrātiju caur tiesībām (Venēcijas komisija) pētījums Nr.406/2006 ziņojums par vārda brīvības un reliģiskās brīvības attiecībām: zaimošanas, reliģisku apvainojumu un reliģiska naida kurināšanas regulēšana un sodīšana (European Commission for Democracy through law (Venice Commission), Report on the relationship between Freedom of Expression and Freedom of Religion: the issue of regulation and prosecution of Blasphemy, Religious Insult and Incitement to Religious Hatred, Vēnēcija 2008.gada 17.-18.oktobris, pieejams angļu val. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2008\)026-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2008)026-e)

Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei par Padomes Pamatlēmuma 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm īstenošanu, 2014, 1. lpp. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52014DC0027>

Guidance Note on the practical application of Council Framework Decision 2008/913/JHA on combating certain forms and expression of racism and xenophobia by means of criminal law, EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance, 2018.gada novembris, pieejams angļu val.

https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=55607

Hate speech and hate crime in the EU and the evaluation of online content regulation approaches. 2020, p.50. Lpp. Pieejams:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU\(2020\)655135_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU(2020)655135_EN.pdf) .

The Camden Principles on Freedom of Expression and Equality, pieejami angļu val.

<https://www.article19.org/data/files/pdfs/standards/the-camden-principles-on-freedom-of-expression-and-equality.pdf>

Report of the UN Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue, A/67/357, 2012.gada 7.septembris, pieejams angļu val.

https://digitallibrary.un.org/record/735838/files/A_67_357-EN.pdf;

BISS. 2020. Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanas izvērtējums. LM,

http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/BISS_Gala_zinojums_LM_ANO_konv_30062020red_13072020%20%281%29.pdf

Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību (ECRI) 5. ziņojums par Latviju. 2019.

<https://rm.coe.int/fifth-report-on-latvia/1680934a9f>

European Commission. 2019. Eurobarometer on Discrimination 2019: The social acceptance of LGBTQ+I people in the EU.

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/ebs_493_data_fact_LGBTQ+i_eu_en-1.pdf

EU FRA. 2020b. EU contribution to the report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief. [https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Religion/Islamophobia-](https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Religion/Islamophobia-AntiMuslim/Regional%20Institutions/EuropeanUnion.pdf)

[AntiMuslim/Regional%20Institutions/EuropeanUnion.pdf](https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Religion/Islamophobia-AntiMuslim/Regional%20Institutions/EuropeanUnion.pdf)

EC. 2020. A Union of equality: EU anti-racism action plan 2020-2025.

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/a_union_of_equality_eu_action_plan_against_racism_2020_-2025_en.pdf

Ilga Europe. 2020. Annual Review. [https://www.ilga-](https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/2020/full_annual_review.pdf)

[europe.org/sites/default/files/2020/full_annual_review.pdf](https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/2020/full_annual_review.pdf)

SKDS. 2019. Latvijas iedzīvotāju viedoklis par etniskajām attiecībām Latvijā.

https://www.sif.gov.lv/images/files/ESF/ESF-integracija/petijumi/Atvertiba_ir_vertiba_SKDS_petijums.pdf

SKDS. 2020. Pētījums par attieksmi pret LGBTQ+ personām Latvijā. Mozaīka.

<https://www.dropbox.com/s/9vh64s1hnzcp9dl/2020.07.atskaiteSKDS.publ.pdf?dl=0>

SPKC. 2011. Pētījums par Latvijas jauniešu bērnībā gūto nelabvēlīgo pieredzi. Rīga 2011.

<https://www.spkc.gov.lv/lv/media/4366/download>

Valsts policija. 2017. Vadlīnijas naida noziegumu identifikācijai un izmeklēšanai.

<https://www.vp.gov.lv/lv/vadlinijas-naida-noziegumu-identifikacijai-un-noversanai>

Anhelita Kmenska, Ēriks Treļs, Naida noziegumi: Prakse un problēmas, Latvijas Cilvēktiesību Centrs, 2017, pieejams

https://cilvektiesibas.org.lv/media/attachments/01/03/2018/LV_brosura_internetam.pdf

Tiesībsargs: Naida noziegumiem jāpievērš pastiprināta uzmanība,

pieejams <https://www.tiesibsargs.lv/news/tiesibsargs-naida-noziegumiem-japievers-pastiprinata-uzmaniba/>

Šī ziņojuma saturs atspoguļo tikai autora uzskatus un ir tikai viņa/viņas atbildība. Eiropas Komisija neuzņemas nekādu atbildību par pētījumā esošās informācijas izmantošanu.